

România literară

Apare săptămînal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

19-25 martie 1997
(Anul XXX)

11

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Unde este „jurnalul“

lui
**GRIGORE
GAFENCU?**

— un comentariu
de Virgil Ierunca —

(pag. 12-13)

Betia invectivelor

(pag. 3)

**După
douăzeci
de ani**

(pag. 16)

MOARTEA
VOLUNTARĂ
ÎN JAPONIA

(pag. 20-21)

B. FONDANE —

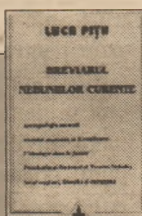
**0
exegează**

americană

(pag. 22)

**Erudit
și
libertin**

(pag. 4)

Mircea Eliade

L-AM CUNOSCUȚ pe Mircea Eliade la Paris, în toamna lui 1967, când era sărbătorit de cîțiva compatrioți la împlinirea vîrstei de 60 de ani. Aniversarea trecuse, dar cum Eliade se afla în toată prima parte a anului în SUA, a fost nevoie să se aștepte luna octombrie. Sărbătorirea a avut loc la cenaclul lui Mămăligă (cunoscut ca scriitor sub pseudonimul L.M. Arcade), fiind de față Ștefan Lupasçu (Stéphane Lupasco), Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Marin Sorescu, Ioan Alexandru, Ioan Cușă, Aurora Cornu și alții, de care nu-mi mai amintesc. Era, de altfel, prima oară cînd români din țară și români din diaspora se întâlneau, fără să se ascundă. N-am regăsit în Cartea Albă a Securității date din care să rezulte că autoritățile române au fost informate despre seara de la Mămăligă. L-am revăzut pe Eliade, după șaptesprezece ani, tot la Paris, cînd l-am vizitat împreună cu Șt. Aug. Doinaș. În 1981, cînd eu am trecut prin Chicago, Eliade era în Europa.

N-am uitat multă vreme prima întîlnire. A existat o simpatie bruscă între noi. Datorez, bănuiesc, Monicăi Lovinescu și lui Virgil Ierunca unele vorbe bune despre mine spuse lui Eliade înainte de acel contact direct. Am stat pe îndelete de vorbă, plimbîndu-ne prin Paris, noaptea. Eram finăr și emoționat. Nu reușeam să leg prea bine impresia pe care Eliade mi-o făcea de tot ce știam despre el, după ce îi citisem cărțile. La întoarcere, am publicat un succint articol despre el, în care am căutat să alătur și să explic trei imagini diferite ale lui Eliade care se nascuseră în mintea mea.

Prima era a romancierului și publicistului din anii '30. N-am putut în 1967 să intru în amănunte. Despre simpatiile legionare ale lui Eliade nu se vorbea atunci, și era normal să nu se vorbească, fiindcă „recuperarea” operei lui ar fi fost periclitată. E posibil ca volumele din 1969 cuprinzînd două romane mai vechi și proză fantastică mai nouă, să nu mai fi apărut, dacă s-ar fi iscat o campanie pe tema legionarismului. În Occident această campanie s-a produs prin anii '80. În România, lucrurile se cunoșteau, dar se tăceau. Trecerea sub tăcere a „ideologiei” lui Eliade din tinerețe a durat, de altfel, pînă după 1989. Aceasta n-a însemnat că unele cărți nu s-au tipărit. Doar publicistica a fost lăsată deoparte, în marea ei majoritate.

A doua imagine era a savantului, autor al unor studii de referință pentru istoria religiilor, creator al primei catedre de specialitate din SUA, profesorul cîtorva generații. În 1967, citisem, în franceză, cîteva din celebrele lui studii științifice. Îmi erau cunoscute și cele de dinainte de război, urmare îndeosebi a călătoriei în India, dar continuam să nu fac legătura între paradoxalul eseist din introducerea la Hasdeu, din *Fragmentarium* sau din *Oceanografie* și autorul *Tratatului de istoria religiilor*. Pe cît de viu, de imprevizibil, de șocant era cel dintîi, pe ațit de solemn, de profesoral, era cel de al doilea. Unul inventa și improviza toată vremea, celălalt colecționa, îndosaria și descria.

Deasupra lor stătea, în noaptea din octombrie 1967, cea de a treia imagine, a omului Eliade, amabil, prevenitor, aproape timid. Ne despărțeau trei decenii, o istorie și, de ce nu, o geografie: și, totuși, între noi, punțile comunicării celei mai firești au fost aruncate în cîteva clipe. Nu mă simțeam doar onorat de atenția pe care mi-o dădea: eram pur și simplu perplex, ca și atunci cînd, cu cîteva săptămîni mai devreme, mă aflasem în fața lui Heidegger, unde ne dusesese Paul Miron, pe Sorescu, pe Alexandru și pe mine. Omul acela liniștit și prietenos din noaptea pariziană nu semăna nici cu finărul în permanentă ebuliție, ușor inconsistent, teribilist din cărțile anilor '30 (căruiua *Jurnalul* lui Sebastian îi adaugă cîteva tușe groase!), nici cu somitatea universitară de la Chicago. Era pur și simplu altă persoană. Un bărbat obișnuit, perfect natural în inteligența și în comportarea lui.

La 9 martie trecut ar fi împlinit 90 de ani.

POST-RESTANT

de *Constanța Buzea*

MESAJELE sosite prin Internet, atât de elegante la vedere, pe hârtie scumpă, consistentă, de un alb strălucitor, îmi dau mie, om viu, un ciudat sentiment de frig și sufletul meu nu mai este capabil să intre în atingere cu sufletul celuilalt. Nimic din emoția de care este încărcat cel mai modest manuscris, sau o dactilogramă cu ultimele corecturi ale autorului, nu se păstrează într-un mesaj cu versuri sosit pe această cale aseptica, de care dv. dispunând acum cu poate încântarea noutății și rarității, gestul mi se pare similar cu încercarea unui drog ori cu tăierea vinelor. Vă rog să nu mă înțelegeți greșit, dar riscul de a trimite versuri prin acest mijloc modern, în afară de o trufie care-mi taie elanul, practic înseamnă să-mi oferiți texte într-o limbă, alta decât cea în care ne-am putea înțelege. Efortul pe care mi-l cereți, să traduc la fiecare pas, citind *între* pentru *între*, în *oglinda* pentru *în oglindă* sau *si turturi de gheață* pentru *și turturi de gheață*, eu îl fac, dar pierzând în proporție mare legătura cu sufletul dv., cu poeta care sunteți, cu viața textului liric. Lasați Internetul pentru alt gen de mesaje, de afaceri, care nu au în vedere frumusețea limbii. Nu vă trimiteți poezia, sufletul, vraja unicatului care sunteți, printr-o mașină, pentru că mașina ignoră, deocamdată, poezia, sufletul, vraja proprie individului sensibil și intraductibil, ignoră tocmă lucrul de care avem nevoie, ca să fim împreună cu adevărat și să ne înțelegem instantaneu. Și totuși nu pot pune decât pe seama dv. unele dificultăți de exprimare, pentru că scrieți în românește ca și când limba română n-ar fi limba dv. maternă. În numele de familie să fie cheia, semnul că impulsul de a face poezie, totuși, suferă o filtrare prin mecanismele și nervii altei limbi, în care sună firesc *deschizi* privirea sau *puțini* dintre mine au *facilitatea*? Remarcabile sunt *Desenul*, *Sinucidere*, *Culoare* și *Omul și umbra* mai ales. (*Irina Psenicka*, Ploiești)

● Între aspirație, ocupație fără pretenții și spleen, poezia va iese chinuită oarecum și la voia întâmplării. Predați cu destulă plăcere engleza într-un sătuc sărac din nord, iar scrisoarea către noi, aveți sentimentul că străbate, până să ne ajungă, secole și distanțe cosmice. Ne punem sincer speranța că abonamentul la *România literară* îl reinnoiți și îl primiți regulat, chiar dacă viața e scumpă. Așteptăm cu drag un semn că suntem în legătură prin citirea acestor rânduri, și aștept, de asemenea, să recidivați liric sub auspicii mai bune. (*Timea Moldovan*, Sighet) ● Ampren-tă eminesciană, rudimentară însă. Scrieți în ucraineană și română, fără să vă puteți desprinde de model, fără să visați la glorie, numai așa, pentru bucuria dv., angrenat într-un exercițiu infinit care nu face nimănui nici un rău: „Căci nu e alta cum ești tu -/ Stea între flori și floare-ntre stele“, sau „Dar nu veneai și frunze moarte/ Ca lacrimi picurau pe-o masă/ Și de petale ploaia deasă/ Șopti udând o roasă carte“, sau „Tu pleci și ani de-o grea tristețe/ Sărmanii-mi ochi nu te-or vedea,/ Beat de-ngereasca-ți frumusețe/ De tot ce-a fost eu voi uita“. (*Nicolae Volodea Cornescian*, Lunca la Tisa, Maramureș) ● Motive de a vă îndoi sincer de calitatea încercărilor dv. poeticești aveți din belșug. Poate că ar trebui să citiți mai mult, și cu atenție, să știți relieful lumii în care vreți să intrați, multele-i capcane și nisipurile mișcătoare, zona romantioasă și dulceagă în care vă aflați acum să nu fie miera chihlimbarie, ucigașă în care eșuează și îmbătrânesc înainte de vreme adolescenții slabi de virtute: „Dacă răsufierea nopții/ Cufundată-n rugăciune/ Va sădi granitul sorții,/ Doru-n veci nu va apune“. Această strofă care nu se ține decât în rimele ei căldute, nu demonstrează de fapt decât inconsistența gratuității și o falsă logică părănd a pune în ecuație lucruri care nu au nimic în comun. (*Manuela Cojocaru*) ● Se văd în acest singur text limitele talentului inhibat de o sărăcie interioară disperantă. Citiți între timp, încercați acest remediu, și reveniți după o vreme. (*Lorena Iavorschi*, Vama, Suceava) ● Fibră ușor ostentă, vibrație palidă, poet neatent la culorile calde, uzat și înfrigorat. Numai în *Caii câmpiei*, unde dispoziția înclină

Scrisoare deschisă

Paris, 3 martie 1997

Sărmane Paul Goma,

Mie nu-mi pare rău că te-am cunoscut.

Mă bucur.

Datorită ție am văzut omenia unor oameni pe care deja îi stimam sau abia îi știam. Îți mulțumesc pentru devotamentul pe care ți l-au arătat.

Ce bine că nu i-ai uitat pe cei ce te-au ajutat! De pildă, dintre cei cărora le ești mai recunoscător:

Dumitru Țepeneag, datorită căruia (cum ai scris tu însuși) ai fost publicat prima oară în țară, care a contribuit atita la editarea ta în Occident, care te-a îndrumat în rezistența ta politică în România, care te-a aparat mereu.

Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, ce te-au ajutat fără preget, care ți-au deschis undele Europei Libere, pe care au difuzat ore în șir romanele tale și unde te-au împins ca să obții o rubrică. Fără de care ai fi fost un necunoscut, poate, în România.

Nicolae Breban, pe care îl chema Ana (cum mi-a povestit ea, emoționată) în momentele grele (de pildă,

Paul, arestarea ta; sau o lipsă de lemne, iarna) știind că Breban va veni imediat. Și venea! (Omenia lui Breban, mai tare ca megalomania - ții minte?)

Mona Țepeneag, de ale cărei călătorii te bucurai pentru că ea îți asigura pe ascuns, riscind, legăturile de tot felul cu Occidentul.

Marie-France Ionesco, care te-a oblojit ca o mamă mai tină decât fiul, inimoasă, săritoare.

Nicolae Manolescu, care, neconvins probabil de calitatea literară a cărților tale, a avut eleganța să nu le pomenească.

Gabriel Liiceanu, datorită intervenției căruia, pe lângă ministrul Jack Lang, nu ai fost dat afară din casă la Paris.

Scuză-mă, sărmane Paul Goma, că nu-i citez pe atîția alții care te-au ajutat.

Tu nu-i uiți, deși ți-e mai năzdrăvană imaginația decât ți-e zdravăna memoria.

Ce recunoștință! Și ce modestie!

Nu mă bucur însă cu totul.

Îmi pare rău că ești așa de bolnav.

Alain Paruit

și spre puțin roșu, tabloul se animă, se încălzește, chiar dacă și aici o meduză minerală umbrește secțiunea de aur. După gustul meu de-acum, frumoasa grupajului ar fi *Va veni o zi*, urmată îndeaproape de nostalgiile îngerești din *Soare veșnic*. (*Constantin Buiciuc*, Lugoj) ● Sunteți un om cu o fire robustă, sunteți un om fericit, după propria mărturisire, un pensionar activ înfruntând optimist tranziția, crescând animale pe lângă casa de la țară, cultivând plante, lucrând cu iubire pământul, care nu întârzie să vă întoarcă înmulțită investiția. Nu e deloc idilic acest raport. Ceașca de cafea și gazetele citite cu atenție, și cărțile vechi în lectura cărora vă cufundați ca boierii din vremurile vechi, după o zi plină petrecută în aer liber, intră în firescul unei vieți normale. Aflând de viața zbuciumată a semenilor vi se umezesc ochii și puneți pe hârtie cuvinte pline de compasiune, imaginați soluții ingenioase, pe care le credeți posibile. Ce frumos! Ce frumos! (*Cristian M. Dumitru*, Nedelea, Prahova) ● Fond interesant, forma însă, coșbuciană, în Rugăciune, face să se prăbușească la pământ ingerul nu cine știe ce chipeș al poeziei dv. Versul liber parcă vă priește mai mult. (*Nora Dragomir*, București) ● Din motive ușor de bănuț nu v-am putut publica versurile dedicate d-lui M. A., însă manuscrisul *Mulțumesc*ului poate să ajungă punctual și oportun fără probleme în mâinile profesorului omagiat. (*Ioana Bogdan*, București) ● În fiecare poem există câte un vers care se ridică amețitor de sus, singur din păcate, celelalte însă întreținând o atmosferă de emoție curată care impresionează. Finalul *Păsărilor*, de pildă, pentru prima ipostază și strofa finală din *Blid*, pentru cea de a doua. De observat terțina finală din *Padure*, cu zeii arbori culcați demult în iarbă, alunecând asemeni fluviilor către mare, față cu începutul poemului, pregătitor, dar cât de palid prin comparație. Importante pentru faza în care vă aflați, *Martie* și *Ars poetica*. (*Laura Ioniță*, București) ● Este reconfortant să ne credem din când în când inteligenți, geniali, talentați ca ni-meni alții. Efectul se risipește însă în clipa în care trebuind să producem dovezi în susținerea a ceea ce credem despre noi, tragem din top o foaie cura-

tă, sau deschidem caietul virgin, și rămânem multă vreme asurziți de nepuțință, consternați de o indoială de sine umilitoare, care își face loc în mintea noastră și ne strivește elanul și trufia pentru încă o bucată de vreme. Ni se pare că toate lucrurile pe care le știm sunt învățate de la alții, din cărțile lor, din urâtenia lor, din păcatele lor, din noroiul și din mizeria lor insuportabilă, din care însă ei s-au priceput (cum, Dumnezeu?) să scoată nufăr pur și argint strecurat. Și iarăși mi-a fost dat să citeșc o scrisoare de tot frumoasă, interesantă lângă câteva poeme cu numai mici semne de bine, cu numai pălpări de originalitate. Iată însă un lucru isteț, pe care-l țin la mare preț, în contextul dat, firește, pentru că aici se simte o boare de inspirație, o îndrăzneală în suspensia versului final al fiecărei strofe, după cum se va vedea: „Poate tu mă vei salva/ Calul meu cu iz de humă/ Pe care porneam în glumă/ Spre// N-am ajuns acolo încă/ Nici pe coate și-n genunchi/ Nici cu mers înalt la tâmplă/ Dar// Tot mai sper să se întâmple/ Zori de ziua și hotar/ Până unde nici măcar/ Nu-s// Poate tu să mă ajuti/ Calul meu cu iz de joacă/ Fără șă să te încapă/ Gând“. „Mă uimesc - zice la rîndul ei scrisoarea - atunci când citeșc, printre poeziile moderne, poezii-Picasso și unele, cele mai frumoase - poezii-Dali. Nu mă pot abține; în fața disecțiilor sufletul meu se-ntoarce cu spatele. Sau poate e doar invidie, că eu nu scriu așa“. (*Raluca Hristea*, București) ● Ați știut foarte bine că poeziile acestea nu vor face cine știe ce impresie, și totuși n-ați rezistat și le-ați pus în plic. Liber sunteți să scrieți: „Mi-e gura plină de lemne/ Iacome de foc solemne?“, și „Dumnezeu stă să plângă/ dintr-o lacrimă stângă“, și „Privită prin boabe de frig/ poezia-i o sfântă“, și „Continui să mergi/ când secunde fugind înapoi/ vor să lase ora/ gravidă cu încă o zi?“, dar la ce bun? Și la ce bun invocați sinceritatea, când ea îl desfigurează pe cel ce și-o risipește în deșert? (*Zamfir Nicolae Cristian*, Onești) ● Singura modalitate de a primi regulat revista este abonamentul prin poștă. (*Despina Pașăre*, Turnu-Severin).

România literară

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu (secretar de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Simona Galățchi, George Șipoș (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. postal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare).

Correspondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam), Leons Briedis (Riga).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

INTERNET:
HTTP://ROMLIT.SFOS.RO
HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

Betia invectivelor

AM scris toamna trecută un articol despre *betia superlativelor* (v. „România literară“, nr. 43/1996), fenomen pe care îl socoteam una din expresiile carenței generale a spiritului critic din societatea românească. Aceeași carență determină și alt fenomen, *betia invectivelor*, acesta mai săritor în ochi, în momentul de față, decât primul, printr-o activare bruscă și de proporții. Voi face și în legătură cu el câteva observații.

Să arăt însă mai întâi de ce pun cele două „betii“ pe seama deficitului de spirit critic. În primul caz situația este clară, dar în al doilea poate mai puțin, pentru că se ivește întrebarea: invectivele, ocara, violențele de limbaj incriminator nu sînt forme ale spiritului critic, ba chiar ale unui manifestat în exces? Voi răspunde că lucrurile stau astfel numai în aparență și că acolo unde sînt invective cel mai adesea nu este și spirit critic. Spiritul critic este o atitudine întemeiată pe rațiune, pe logică, pe rigoare, el nu înseamnă neapărat respingere, negare, ci demers orientat lucid spre descoperirea și impunerea adevărului. Adevărul este ținta absolută a spiritului critic. Or, imprecatorii, minuiorii de invective tocmai pe adevăr nu pun cine știe ce preț. Impulsiuni de umori, de sentimente și resentimente, de obscure complexe nerezolvate sau, prea adesea, de purul interes cinic, nu adevărul țin ei să-l promoveze ci propriile reprezentări malformate despre fapte și oameni.

O vreme după 1989, insultele, delațiunea calomnioasă, acuzațiile false cele mai grave, cum ar fi trădarea de țară, șantajul pe baza dosarului de la securitate, injuria trivială și birfa de suburbie, toate acestea și încă altele la fel erau, în presa noastră în sfîrșit necenzurată, apanajul „României Mari“, al „Europei“ (defuncte?) și, nu de puține ori, al foilor tipărite de Păunescu. Ce se urmărea era un prea străveziu obiectiv politic: compromiterea opoziției democratice, începînd cu liderii ei cei mai redevabili, cum era Corneliu Coposu, ca și a tuturor intelectualilor notorii care măcar schițaseră, într-o formă sau alta, un gest de opunere sau de neadeziune la vechiul regim.

Acum spiritul imundelor publicații amintite s-a revărsat și în paginile altora și în cele ale unor cărți. C. V. Tudor, Ilie Neacșu nu mai sînt singuri, ba se poate spune că încep să fie serios concurați cu aceleași arme și în chiar terenul în care se credeau imbatabili.

Îi concurează de pildă un Nicolae Iliescu într-un jurnal în care, aluziv dar cu adresă indubitabilă, l-a numit pe Corneliu Coposu „un Fane Spoitoru al politicii“ de la noi, ceea ce nu este doar o infamie ci și o prostie. Tot astfel în campania pe care o duce în „Literatură“ împotriva lui Alex. Ștefănescu. Nu numai că îl calomniază pe critic, faptă pentru care va fi nevoit să răspundă în justiție, dar mai și susține că este în posesia unei liste cu „peste 21 de intelectuali“ care cer „arestarea grabnică“ a colegului nostru. Iată ce poate să apară nu în „România Mare“, unde amenințarea cu băgarea după gratii a adversarului era oarecum la locul său, ci într-o revistă de cultură condusă de doi importanți critici literari. Frumos! Noi așteptăm în continuare darea în vileag a listei lui Iliescu (Nicolae). Oricum, în ce mă privește, mi-e greu să leg manifestările publicistice de acum ale lui N. Iliescu de imaginea tînarului prevenitor, de perfectă urbanitate, pe care l-am cunoscut în redacția „României literare“, și nici de aceea a prozatorului pe care, spre deosebire de alții, îl cred talentat, cum de altfel am și scris. Sînt distonanțe, sînt rupturi de personalitate a căror explicație nu o găsesc.

Și mai greu de înțeles, șocantă de-a dreptul, îmi apare manifestarea din ultimii ani a unui însemnat poet, unul dintre cei mai originali din cîți are azi literatura noastră. Hîrtia destinată tiparului nu știu să mai fi înregistrat, la noi cel puțin, cruzimi de limbaj cum sînt acelea pe care le folosește domnia sa cînd își vitriolează contemporanii. Resursele așa zicînd artistice ale scatologicului le-a epuizat de mult. Dar acesta e un aspect totuși benign. Cîtreierat de minii enorme, aruncă asupra unui sau altuia dintre confrății săi acuzația abominabilă de crimă. Nu de crimă morală, și aceasta ar fi gravă, ci de crimă la propriu. Cutare scriitor, singur sau în complicitate, l-ar fi omorît pe altul, pur și simplu. Iar lipsa de reacție a celor astfel învinuiți, faptul că nimeni nu-i cere să producă și probe, pe care susține că le deține, îl infurie și mai mult. În acest punct înclin totuși să-i dau dreptate. Cum așa? Cineva este acuzat public de crimă și tace? Nici un cuvînt, nimic? Se va mai fi petrecut undeva în lume ceva asemănător? Nu cred.

În fine, cîteva cuvinte, măcar, și despre cazul Goma și al *Jurnalului* său de curînd apărut, această „carte incîntătoare“, cum îi apare unui erudit confrate crezut, pînă deunăzi, și om de gusturi subțiri. Încîntătoare pen-

tru unii, pentru alții dezgustătoare, cartea lui P. Goma impresionează, ca să vorbesc astfel, prin ilogismul ei structural: din premisele pe care le așterne pentru a explica un fapt scoate concluzii la care în nici un caz nu se poate ajunge cînd urmezi cursul firesc al logicii. Iată o mostră de raționament-Goma: „Haulică a fost de cînd îl știu eu (1965) o javră, un unsuros - de asta a și putut face atît de bună revista ceea, *Secolul 20*“. Cine pune în felul acesta în relație termenii cauză-efect, sigur că va avea despre existență și despre semenii săi o strîmbă reprezentare, dacă nu una cu totul „pe dos“. Astfel se face că demnitatea, curajul, onestitatea, spiritul de sacrificiu, valorile morale în general, nu sînt acolo unde s-au aflat, în anii ceaușismului, Doina Cornea, Mircea Dinescu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Dumitru Țepeneag, Mihai Botez, Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu, N. Manolescu, Ana Blandiana, Octavian Paler, Doinaș, Paleologu, Marie-France Ionesco, Buzura, Pintilie, nu acolo sînt de găsit aceste valori, pentru autorul *Jurnalului*, pentru că acolo el are de găsit felonia, duplicitatea, lașitatea, invidia, meschinăria, acolo e toată degradarea, toată mizeria omenească, acolo e, în fond, *raul*. Prea puțini intelectuali dintre cei care s-au împotrivit, fiecare în felul său și cît l-au ținut puterile, dictaturii ceaușiste, scapă cu fața curată din *Jurnalul* lui Paul Goma. Printre acești prea puțini: Dan Petrescu, redactorul de carte.

ESTE aproape înduioșătoare, prin faptul că e atît de neascunsă, atît de la vedere, strădania lui Paul Goma de a face în jurul său loc gol, în scopul mai mult decît transparent de a se oferi drept unic model de verticalitate morală. Pe cineva a și convins, și anume pe dl. Laszlo Alexandru, prefăcătorul patetic al *Jurnalului*: „un mare model al nostru“ este Paul Goma pentru domnia-sa.

Acțiunea de îndepărtare a modelelor concurente o continuă Paul Goma și după *Jurnal*, lăsînd tot mai clar să se vadă că aceasta i-a devenit preocuparea cardinală a vieții. Ion Diaconescu, președintele de azi al P.N.Ț.C.D., omul ce are la activ 17 ani de închisoare comunistă, este pentru Paul Goma nici mai mult nici mai puțin decît „Dascălescul zilelor noastre“ (v. „Lumea liberă“, nr. 439, din 3 martie a.c.). În aceeași publicație nici părintele Stăniloae, nici Noica nu sînt cruțați, dar mai ales nu este cruțat Corneliu Coposu, căci trebuia să se ajungă și la el. De ce? Pentru că la anunțarea năstrușnicei intenții a lui Goma de a candida la președinție ar fi reacționat negativ: „Prima reacție a unui om politic din țară a fost a lui C. Coposu. Promptă, iritată, categorică: Goma nu are nici o șansă“. Dar cum să fi reacționat altfel Corneliu Coposu? Avea Goma vreo șansă și, la urma urmei, merita să aibă vreo șansă acela care azi îi reproșează președintelui ales că nu i-a arestat, ca primă măsură politică după lăuarea puterii, pe Iliescu, Roman și Măgureanu? De ce nu a făcut Emil Constantinescu acest pas? Simplu: „...nu-l lasă sfaturile pe patul de moarte ale lui C. Coposu“.

Să ne imaginăm o clipă inimaginabilul: jurnalul lui Goma tradus în străinătate într-o limbă de circulație. Prin ce ar putea interesa pe cititorul străin această voluminoasă depoziție, această carte-testament a lui Soljenitin al nostru? Prin nimic, ar fi unii tentați să răspundă: nici o idee mare în ea și, de fapt, *nici o idee* ci numai anecdotică rancunieră și plătire de polițe. Presupunul cititor străin ar ridica din umeri. Ce-l privesc pe el toate astea? Și totuși mă gîndesc că l-ar interesa prin ceva, pe cititorul străin, jurnalul lui Goma. L-ar interesa prin imaginea sinistă pe care o aduce asupra unei intelectualități fără intelect, fogaitoare, penibilă viermure a unei lumi acefale, fără spiritualitate și fără lege morală.

Citeam recent, într-un ziar, o declarație a ministrului polonez al securității peste care s-a trecut prea ușor. El avertiza că serviciile secrete rusești, diplomația rusă manevrează în fel și chip pentru a inculca Occidentului ideea că nu merită să acorde atenție țărilor europene din est, ale căror „elite sînt fie corupte, fie loiale vechilor conducători“. În ce ne privește, nu e nevoie de alții pentru a ne compromite elitele. O facem noi înșine și o facem mai bine.

Gabriel Dimisianu

MIC DICȚIONAR

de Mihai Zamfir

Frontieră

milioane de conaționali. Și, totuși, pentru a salva pacea și unitatea europeană, puternica Germanie a acceptat să renunțe la a treia parte din suprafața ei actuală și să legitimizeze nedreptăți istorice evidente.

În al treilea rînd, dacă ne-am ghida după argumente istorice și culturale, Germania ar mai avea dreptul să ceară înapoi Alsacia și Lorena, Italia - să revindică o parte din Sudul Franței cu orașul Nice, Austria - Tirolul italian, Finlanda - Carelia, Polonia - Bielorussia și o parte din Ucraina, Suedia - Norvegia și Țările Baltice etc. etc. etc. Iar Ungaria - Transilvania și Banatul, firește! În Europa ar începe un război fără sfîrșit.

Noroc că majoritatea strivitoare a politicianilor și a populației Europei nu și-a pierdut capul. Europa de mîine, prosperă și pașnică, se poate construi privind doar înainte, nu înapoi.

Și încă ceva. României i-au fost răpite Basarabia și Bucovina de Nord numai pentru că Uniunea Sovietică și comunismul au căzut pe capul nostru. Dacă această catastrofă istorică n-ar fi avut loc, România rămînea pînă astăzi întreagă. După ce ne-au dat țara pe mîna unei puteri criminale, în anii 1945-1947, comuniștii români scriu - în anul de grație 1997 - afișe indignate contra unei stări de fapt pe care tot ei au provocat-o, în calitate de autori principali.

Ar fi mai înțelept să tacă, pentru a nu se mai pune în situația «prostului din baie».

FITUICI inflamate au umplut de curînd zidurile Bucureștilor. Ele încep cu strigătul «Români!», continuă calificînd drept «iresponsabilă» semnarea unui eventual tratat cu Ucraina și cheamă poporul la un protest general contra «părăsirii fraților noștri» din Bucovina de Nord și Sudul Basarabiei. Textul nu-i semnă, dar nici n-ar avea nevoie: stilul său degajă melodia familiară a defunctei «Cîntări a României» aseasonată cu triluri din actuala «România Mare».

E ușor să mimezi sfînta indignare în legătură cu un subiect emoțional. Mai greu este să oferi soluții. Securiștii noștri - reciclați în apărători ai naționalității - uită (mai bine zis, se fac că uită) cîteva realități esențiale.

În primul rînd, aceea că «frații noștri» din Bucovina de Nord, adică populația românească, se cifrează acum, din nefericire, la mai puțin de 15% din total. A revendica un teritoriu pe baza unui asemenea procent dovedește fantezie - de data aceasta, cu adevărat «iresponsabilă».

În al doilea rînd, că cea mai puternică țară din Europa de astăzi, Germania, a semnat de curînd cu Polonia (țară infinit mai slabă) un tratat de recunoaștere a frontierelor actuale. Să amintim și că, în acest caz, Germania pierde enorm. Acestei țări i-au fost smulse după război, în favoarea Poloniei și a Rusiei, teritorii străvechi, precum Silezia, Pomerania (aproape toată) și mai ales Prusia Orientală, leagănul națiunii germane, patria lui Kant și a ui Kirchhoff. I-au fost smulși 116.000 de kilometri pătrați, populați de peste zece

Erudit și libertin

CEA mai recentă carte a lui Luca Pițu este o culegere de texte scurte și eterogene, cu titluri excentrice (*Antropofagia maoistă*, *Un epilator: Alfred de Musset*, *Statutul anatomic al Kremlinului*, *Materia ceașie* etc.). Textele sunt grupate în cinci secțiuni, nu pe baza unui criteriu, ci numai din plăcerea de a parodia protocolul împărțirii cărților în capitole. Cât privește titlul întregului volum, *Breviarul nebuniilor curente*, el reprezintă o apropiere în favoarea autorului, sugerând că ar fi vorba de o fantezie sistematizată, ca *Bibliografia generală* a lui Mircea Horia Simionescu sau ca inventarul felurilor de-a muri din *Journal en miettes* al lui Eugen Ionescu. În realitate, în carte domnește dezordinea; textele se referă la orice, în funcție de starea de spirit - extrem de capricioasă - a autorului. Uneori el reacționează prin ceea ce scrie la ineptii din viața publică. Alteori, se amuză transcriind și comentând versuri licențioase. Alteori dă replici tardive unor cunoscuți, pe care, din timiditate, nu i-a contrazis la timp. Alteori îi portretizează - sarcastic - pe diferiți universitari din Iași.

De fapt, nici nu prea are importanță despre ce anume scrie Luca Pițu. Ceea ce contează, ceea ce constituie un adevărat spectacol este modul cum scrie. Stilul său se află la antipodul stilului funcțional, reprezentând un scop în sine. Cititorul care se interesează prea insistenț de subiectul propriu-zis al fiecărei însemnări devine ridicol: el se uită printr-un vitraliu ca printr-o fereastră.

Dacă luăm ca reper celebrul „grad zero al scriiturii”, putem afirma că Luca Pițu se situează la gradul plus infinit al scriiturii.

În *Breviarul nebuniilor curente* (ca și în cărțile anterioare ale lui Luca Pițu, de altfel) nu există stereotipii lingvistice, decât cele folosite intenționat, cu efect estetic. Frazele nu se constituie

conform obișnuințelor noastre, ci iau întorsături imprevizibile. Autorul trece nervos de la un registru stilistic la altul: de la argoul studentesc la limbajul academic, de la retorica medievală la limba de lemn, de la stilul administrativ la oralitatea cea mai libertină. Cuvintele înseși nu seamănă cu cele din dicționar. Sunt prescurtate, deformate, reconstruite, hibridizate. Ca să nu mai vorbim de faptul că limba română se transformă, adeseori, pe neașteptate în franceză, engleză, spaniolă, germană, latină, ca și cum fluxul lingvistic ar nimeri din greșală și pentru scurt timp pe alt făgaș.

CÂND mergem cu trenul, nu sesizăm decât pornirile și opririle. Între stații, cât timp viteza este constantă, putem și ațipi, ca într-un fotoliu imobil. Să ne imaginăm însă cum ne-am simți într-un tren care ar avea stațiile din metru în metru. Este sigur că ne-ar sări somnul. Într-un mod similar ne menține trează atenția Luca Pițu. El ne zgâlțâie nemilos, prin intermediul fiecărui cuvânt, obligându-ne să rămânem într-o continuă stare de veghe:

„Cred că Roberto Scagno, el, a găbit la un anticariat italiot - și într-o fericirea mea - un exemplar foarte rar din pamfletul antibolșevic, *Mea culpa*, redactat de Céline după o vizită în paradisul uvrierilor și țărănilor, în URSS, prin anii treizeci, unde i se transpuseseră *Călătoria la capătul nopții* pe baza faptului că politrucii de la Kremlin vedeau în roman critică acerbă nu a condiției umane ci a... infernului capitalist. În cursul vizitei i se vor fi exhibat, ca și lui Max Frisch mai târziu, grădinile de zarzavat - cu castraveții lor fabuloși - de pe malurile Volgăi, ceea ce-i ocaziona pamfletarului minunata constatare că, în Marea Uniune, Ivan Proletarovic se *tape du concombre* în loc de a servi gagică la țol hipersofisticat, havane cu beurturi mirolante...”

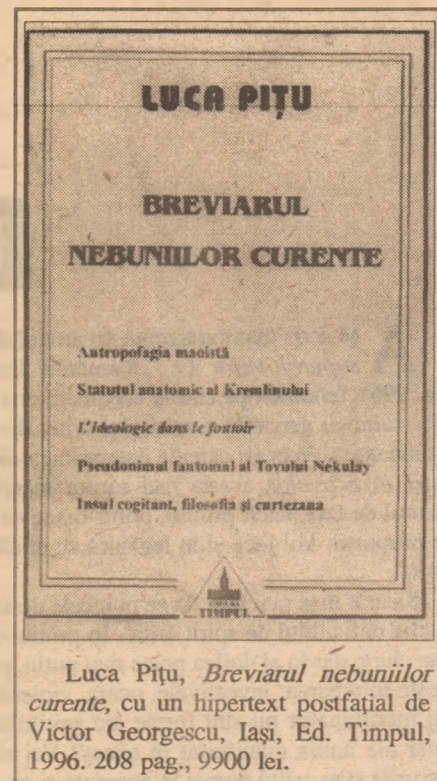
Trec însă repede la pasagiul cel mai plăcut, ăla despre suișurile și coborâșurile ciolovecului, ale cărui elanuri umanitariste comparate is cu zborul impetuos al găinii peste gard. În momentele-mi de mizantropie îl co-semnez cu toate trei membrele, două din ele superioare. Căci... *l'homme, il est humain autant que la poule vole. Quand elle prend un coup dans le pot, quand une auto la fait valser, elle s'enlève bien jusqu'au toit, mais elle repique tout de suite dans la bourbe, rebecqueter la fiente.*“

JOCURILE de cuvinte, plurilingvismul, parada de stiluri, parafrazările, exhibarea falselor etimologii, anamorfozele lexicale, traducerea intenționat naivă a termenilor străini sunt practicate, după cum se știe, și de alt maestru contemporan al scrisului-spectacol, Șerban Foarță. Pe acesta îl mână însă în luptă un fel de demon al inventivității filologice și, uneori, al calofiliei, în timp ce pe Luca Pițu îl mobilizează nonconformismul și sarcasmul. Stilul lui Luca Pițu este activ din punct de vedere politic. „Iașiutul” (cum s-ar numi el însuși) își afirmă, prin modul de a scrie, sfidarea și disprețul față de regimul comunist și de tot ceea ce amintește de el. Nu este vorba doar de conținutul propriu-zis al textelor (multe dintre ele diatribe anticomuniste și antipedeseriste) și nici măcar de jocurile de cuvinte explicite („fesenari”, „CC al KGB”, „SeREIrie”, „Ion Ilici Iliescov” etc.), ci, cum spuneam, de stilul în sine, erudit și libertin. Erudit - adică echivalent cu o provocare la adresa ignoranței încurajate și răsplătite de regimul comunist. Libertin - adică în conflict deschis cu ipocrizia și puritanismul promovate de același regim.

Luca Pițu este erudit într-un mod agresiv, făcând la tot pasul aluzii culturale. Cu nepolitețea cuiva care povestește în gura mare amintiri din armată într-un cerc de necunoscuți, el se referă frecvent, fără să dea explicații, la Michel Foucault și Imre Toth, la Palazzo Farnese și Universitatea din Albany, la Cratylus și apostolul Petru, la huni și gepizi, la semiotică și postmodernism etc. etc. Dacă nu ai făcut armata cu Luca Pițu, dacă nu înțelegi lapidarele sale trimiteri, ești pierdut. Prin această dezinvoltă și nemiloasă etalare a erudiției umaniste el face o selecție brutală a cititorilor.

Cititorii rămași în cursă după prima epurare sunt din nou puși la o grea încercare prin invitația de a participa (cu zâmbetul pe buze - aceasta este ținuta obligatorie!) la un festival al expresiilor licențioase și scatologice. Luca Pițu reproduce, cu o plăcere perversă, pasaje de acest fel (adevărat scandal pentru adepții cenzurii comuniste) din cărți rarissime sau folosește el însuși expresiile respective, la persoana întâi, ceea ce reprezintă un act de curaj artistic destul de riscant:

„Mă bate uneori gândul, cu clopot de aramă, să o tai cătră gară repejor... pentru a-mi cumpăra belet de clasa întâi până la Bucale. Odată sosit în epicentrul

vulcanului românesc, iau un taxi până la țințirul Ghencea, iar acolo - iute, vifliș & degrabă - caut mormântul sfânt, mormântul Tovului Nekulay, spre a trage o căcare pre el, îmbogățită cu mulți sâmburi de cireșe.”

Mult mai dese sunt însă aluziile și referirile explicite la actul sexual și, bineînțeles, la părțile anatomice care concurează la realizarea lui. (Trebuie să remarcăm, de altfel, că Luca Pițu depășește uneori măsura în această privință, incluzând în textul său vulgarități pe care nu reușește să le artistizeze.)

Examenul de admitere la care îi supune autorul pe cititori este sever, dar drept. Există totuși, în cadrul lui, și o probă nedreaptă și anume li se cere cititorilor să cunoască tot felul de întâmplări mai vechi sau mai noi din culisele vieții universitare din Iași, dacă vor să înțeleagă diferite pasaje din carte. Cu alte cuvinte, lectorul ideal al *Breviarului nebuniilor curente* este unul care: 1. are o cultură umanistă serioasă, adusă la zi; 2. are spirit ludic și umor; 3. știe cine sunt „Porcuța Spânului, Sulică Popesco, Marica lui Costan Paval, Aneta Scârbului, Relu Barbone, Onania Popârdău, Tina Oaie, Madam Agrig, Țumburuc Andripauzescu, Oana Kopyrda, Marica Nerușinaru, La Carcaleuse, Scârbuta Măgureanu, Iulică Porcăpăscu, Viorectul Barbuin, Marin Mureșanu”. Această ultimă condiție introduce o discriminare între cititorii ieșeni și neieșeni, perturbând democrația lecturii. În ceea ce ne privește, din toată babilonia universitară descrisă în carte, înțelegem doar episodul cu bucureșteanul Eugen Simion, despre care Luca Pițu povestește că a confundat, într-un studiu critic, H.L.M. (inițialele prin care francezii prescurtează sintagma *habitations à loyer modéré*) cu numele unui drog (prin analogie, probabil, cu LSD). Semnalarea acestei gafe a lui Eugen Simion, ca și prezentarea lui drept „Simionul din Ubucarest, gagademician și curtezan apolitic al Cotrocenilor”, în afară de faptul că ne amuză, ne demonstrează cât de livrești și de elegante sunt în fond manifestările de pamfletar ale lui Luca Pițu (să le comparăm, pentru edificare, cu cele girate de Eugen Simion însuși în *Literaturul...*)

Sarcasmul lui Luca Pițu, departe de a avea trivialitatea resentimentelor, exprimă de fapt inaderența unui intelectual de elită la trivialitate.

Cărți primite la redacție

- ◆ Alexandru Paleologu, *Despre lucrurile cu adevărat importante*, Iași, Ed. Polirom, 1997 (eseuri). 252 pag., preț neprecizat.
- ◆ Constantin Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina, 1775-1918*, Ceranuți, Ed. Alexandru cel Bun, 1996. 360 pag., preț neprecizat.
- ◆ Mihai Moraru, *De nuptiis Mercurii et Philologiae*, București, Ed. Fundației Culturale Române, col. „Fundamente”, 1997. 416 pag., 15 000 lei.
- ◆ *Zona*, prozatori și poeți timișoreni din anii '80 și '90, o antologie de Viorel Marineasa și Gabriel Marineasa, Timișoara, Ed. Marineasa, 1997. 536 pag., preț neprecizat.
- ◆ Mircea Marian, *Cine a găsit scrisoarea pierdută? (Coca cola 38°)*, Baia Mare, Ed. Gutinul, 1996 (proză satirică). 192 pag., 8000 lei.
- ◆ Viorel Dianu, *Înălțarea*, roman, București, Ed. Viitorul Românesc, 1996. 320 pag., preț neprecizat.
- ◆ I. Saizu, *Eminescu - cât veșnicia*, Iași, Ed. „Noel”, 1997. 176 pag., 3000 lei.
- ◆ Ramona Măduța, *Cântărețul de jazz*, versuri, cuvânt înainte de Ana Blandiana, Rm. Vâlcea, Ed. Conphys, 1996. 84 pag., 3300 lei.
- ◆ Mircea Motrici, *Crăiasa minei*, București, Ed. Arc, 1996 (carte pentru copii). 16 pag., preț neprecizat.
- ◆ Bogdan-Cristian Drăgan, *Revolta de pe urmă a Evei Braun*, piesă într-un act, cu o postfață de Ion Cepoi, Târgu-Jiu, Ed. Centrului Județean al Creației Gorj, 1997. 46 pag., 3000 lei.
- ◆ Florentin Smarandache, *Emigrant la infinit*, versuri americane, Târgoviște, Ed. Macarie, 1996. 120 pag., 5000 lei.
- ◆ Ion Cârnu, *Zbori la mine, primăvară!*, versuri pentru copii, Piatra Neamț, Casa de editură Panteon, 1996. 36 pag., 2500 lei.

UN POLEMIST

ÎN decursul regimului totalitar, polemica a fost un domeniu ingrat. Dacă nu se afla în slujba propagandei, reprezentând pur și simplu o treabă de mercenari, se vedea limitată, pusă în imposibilitatea de a-și desfășura toate argumentele, toate resursele, din pricina cenzurii și a autocenzurii (ultima, o formă de intoxicare morală, ducind la instituirea unei a doua conștiințe, artificiale și nocive). Formulând o propoziție negativă, nu erai niciodată sigur dacă va putea fi publicată, dacă va putea fi apărută în continuare ori dacă nu va avea consecințe în planul existenței morale și civile a emitentului său. Iar dușmanii discursului polemic erau destui. Invadând fațis conștiințele confrăților sau furișându-se insidios în ele, mentalitatea totalitară a creat reflexele nesănătoase ale unei „importante” personale sau de grup refractare la critică, reflectând slava ticlăuită la vârful piramidei politic-administrative. Există un grup de autori tabu, corespunzând înaltei ierarhii de partid. Un cerc al nomenclaturii literare de care nu se putea atinge nimeni, fără urmări punitive. Se presupunea că marii sacerdoți ai literelor erau implicit și sacerdoți ai victoriilor socialismului pururi biruitor, așa încât punerea lor în chestiune constituia un afront la adresa ordinii politice. În jurul virfurilor privilegiate roia un șir de trespăduși, care dublau, practic, cenzura, slugărind nu doar puterea, ci și pe favoriții ei. Funcționa un filtru oficios, însă deosebit de eficient, prezent la toate redacțiile și editurile, în toate instituțiile culturale. Nu sînt vorbe-n vînt. Șerban Cioculescu nu și-a putut publica niciodată paginile de dezacord cu gloria etatizată a lui Nichita Stănescu. Nicolae Manolescu a fost și el împiedicat a tipări o cronică literară mai puțin favorabilă la una din cărțile lui Marin Preda. Din pricina unor opinii „neortodoxe”, alții au fost dați afară din serviciu, opriți a mai lucra într-o redacție, prigonii de securitate etc.

Dar din acea țesătură de interdicții, interese meschine, temenele, denunțuri, inhibiții, intrigi, lașități n-a rămas, așa cum ne-am fi așteptat, doar amintirea unui coșmar, ci și o rezervă, înrîmător de accentuată, față de critica polemică. Legatarii direcți ai vigilenței ideologice vorbesc acum, arogant și amenințător, despre „negativism”, „demolare”, „profanarea marilor valori naționale”, „lipsă de patriotism” ș.a.m.d. Adică tot tacîmul cabinetului doi, ușor șters de cocleală. Ca și cum nimic nu s-ar fi schimbat în țara aceasta, ca și cum zăgăzuirea, supravegherea, unidirecționarea comentariului literar ar mai putea fi posibile, ca și cum discuțiile ar mai putea alcătui obiectul unui monopol. Diversi „apolitici” și defecțiști se agită într-un conservatorism, silindu-se din răspuneri a descuraja liberul schimb de opinii. A opri procesul vital al revizuirilor. Îmbucurător e faptul că li se opun nu doar critici și scriitori din generațiile mai vechi, ci și voci tinere, care n-ar putea fi învinuite de „răgu-

șeală” consecvenței, ci doar de... consecvență (l-am parafrazat pe un cunoscut zelator al *statu-quo*-ului). Voci care dovedesc că mesajul adevărului și al bunului simț e transmis mai departe, că nu sîntem amenințați cu dispariția prin sleire biologică, așa cum își inchipuie același mandarin al închistării. Una dintre cele mai distincte, datorite cu un timbru persuasiv, e cea a lui Laszlo Alexandru.

ADOPTÎND scrierea în răs-păr, „marea frenezie și imensa voluptate intelectuală de-a spune, cu idei și argumente, NU!”, tinărul critic clujean riscă a fi bruscat la fiecare pas, drept un „afurisit de negativist”. Tratat ca un infractor pe tărîm critic, ca un asasin al valorilor ori ca un piroman ce distruge sacrosanctele tradiții, venerabilele instituții. Procurorilor săi nu le trece prin minte marea paradigmă a lui Eugen Ionescu! Adică acel drept al intelectului de-a se situa în puncte ideale, *ergo* pozitive („tentăția avîntului spre înălțimi”, „entuziasmul și naivitatea lui Icar”), de unde e posibilă respingerea - fie și surprinzătoare, șocantă - a locului comun, destrămarea convențiilor, aneantizarea aparențelor printr-o mișcare de adîncire a burghiului analitic. Poziție de maritate a unei culturi, care nu mai umblă, școlărește, după „note mari” (o statistică a „pozitivului” și „negativului”), care își asumă doar propria sa tensiune speculativă. După cum aceiași acuzatori nu se gîndesc (nu au aerul a se gîndi!) la împrejurarea că, la obligația exclusiv personală a autorului faimosului volum *Nu* din 1934, se adaugă, pentru noi, o obligație istorică, cea de-a spune adevărul despre o monstruoasă încercare, sub totalitarism, de desfigurare a spiritului, cea de-a-l restabili în condițiile unei normalități de care a fost lipsit aproape o jumătate de veac. E un considerabil adaos la pleoara în favoarea hulitei negații. Se impune a nega negația comunistă, în mod dialectic! Duhului icaric al lui Eugen Ionescu i se alătură, sub egida unei constructive, necesare cooperări, duhul anteic al epocii noastre: „criticul literar nu mai are voie să trădeze lumea cotidiană, lăsînd-o în cauciune politrucilor. El va trebui să fie un veritabil Anteu, lipit cu picioarele de pămînt, de realitate, amendînd orice alunecare morală, pe planul vieții politice, sociale, literare etc. Va trebui să îmbine entuziasmul fără margini pentru valoarea estetică și prudența lucidă față de conotațiile etice (nu doar ale textului, ci și ale autorului). Nemaitrebuind să susțină, din principiu, un anume scriitor sau grup literar, își va dobîndi libertatea de a lauda sau dezavua una sau alta din cărțile aceluiasi autor, în funcție exclusiv de ceea ce-i indică spiritul său critic.” E, sub pana tinărului exeget, una din cele mai concentrate expresii ale conștiinței critice actuale.

Să urmărim cîteva din ideile lui Laszlo Alexandru. Acestea au în genere două fețe (nu în sens moral, Doamne

fereste!), incluzînd o observație de ordin general, inatacabilă în sine, urmată de o ilustrare a ei în materia prezentului sau, într-o ordine inversă, faptul spicuit din prezent, luminat de generalitate: „ar fi impropriu să admitem că fenomenul decesului poleiește afirmațiile cuiva făcîndu-le infailibile. Un caz recent și notoriu l-a constituit publicarea delațiunii lui Alexandru Ivăsiuc care-l viza pe Paul Goma: deși autorul notei informative încetase din viață, efectele cuvintelor sale nedrepte continuau să acționeze, să fie manevrate cu ticăloșie, de unii și de alții”. Ca și: „Peste cîțiva ani, cînd realitatea va fi cu totul alta, nu se va mai percepe o mare diferență între clopotarii de serviciu ai comunismului ceaușist (Păunescu, E. Barbu, C. V. Tudor) și noii convertiți la democrația originală iliesciană. Sigur că va fi o nedreptate. Dar nu tresăriți la ideea că va arvăniți viitorul, de dragul unui prezent înșelător și, fatalmente, trecător?” (autorul se adresează lui Valeriu Cristea). Nimic nu este „demolat”, de vreme ce principiul afirmativ e prezent mereu între propoziții, precum o vergea de fier menită a susține un zid. La fel de solide sînt aplicațiile la persoane. Ele nu urmăresc „desființarea” cu orice preț, reclamîndu-se de la „admirația sinceră a spiritului critic”, acolo unde poate fi găsit, dar nu se dau în lături, tocmai în numele unei atari admirații, a-i semnală încălcările. Afirmația și negația fuzionează în gestul critic acut. „Victimele” sînt, de regulă, critici și intelectuali cunoscuți, dintre cei care știu „cu ce se mîncă o conștiință”. Ex-disidentul Mihai Botez, ajuns pe poziții echivoce, în calitate de ambasador al regimului Iliescu la Washington, e amendat cu precauție, însă ferm: „Cred că nimeni nu va contesta curajul și calitățile deosebite pe care le-a dovedit, înainte de 1989, disidentul Mihai Botez. Pe de altă parte, la fel de evidentă este și prezența vechilor comuniști, astăzi, la conducerea țării noastre. Ideea este de domeniul notorietății, a fost repetată pînă la banalizare, atît în presa română, cît și în cea străină. Efortul lui Mihai Botez de a cosmetiza, în numele prestigiului său personal, o realitate diformă nu cred că este demnă de laudă. Nu fostul anticomunist avea chemarea să devină avocatul diavolului”. În legătură cu explicația alambicată pe care o dă Andrei Pleșu mineriadelor, pe de o parte așezînd, ca „echidistant”, pe același plan „pe cel care a ordonat devastările și pe cei care au încasat ciomăgeala”, pe de altă parte apelînd la „misterul sufletului național”, care, aidoma unui personaj din Caragiale, ar visa „o tiranie ca-n Rusia”, ni se propune următorul comentariu, vag familiar (semn de iritare, dar și de preocupare stilistică) în rigoarea lui de fond: „Haida-de! Răspunsul o fi fiind complicat pentru Andrei Pleșu, ministru în guvernul care a colaborat la mineriade, pînă cînd a fost el însuși răsturnat de una dintre ele. Dar cînd există fapte concrete, elemente certe (și un discurs

ÎNTRE ICAR
ȘI ANTEU

polemici

Laszlo Alexandru - *Între Icar și Anteu*, Ed. Dacia, Cluj, 1996, 128 pag., preț: 5916 lei.

prezidențial, televizat, este un astfel de fapt), e caraghios să ne întrebăm despre înclinația spre dictatură a sufletului românesc! Aici nu cioranizăm, nu filosofăm abstract, ci ne referim la o culpă concretă, la o ticăloșie făcută la lumina zilei”. Lui Valeriu Cristea i se consacră o amplă analiză, în care involuția posturii civice (*recte* etice) a criticului de la *Literatorul* e sancționată prin expresii necruțătoare, însă nu subiective, cum ar putea pretinde... *literatorii*, ci oglindind cu fidelitate (cu ajutorul demonstrației) postura reală a celui vizat. E demontată nu doar construcția de sofisme, ci și o iluzie morală, care ar fi trebuit să alcătuiască pilonul unor atitudini publice: cea a tipului „greoi”, stîngaci în „naivitatea” lui dezarmată: „Desele dv. răsuciri și zvîcniri ideatice, încercările de a argumenta inexplicabilul, precum și lătratul la comandă, vă recomandă nu ca pe un «spirit greoi», cum v-ar plăcea să păreți, ci ca pe un banal *pechinez* al președintelui Iliescu. Involuția dv. spectaculoasă din ultimul timp reprezintă una dintre cele mai dureroase imagini din literatura română”. Și pentru cine s-ar lăsa deruțat încă de înșelătoarea aparență a „negativismului” neronian de care s-ar face vinovat criticul, să menționăm numeroasele sale pagini despre Paul Goma. Polemismul e aci întors pe față sa vădit restauratoare. Subliniind că n-avem a face cu un „autor fără operă”, așa cum îl catalogau calomnios unii confrăți „de bine”, și nici cu unul ce ar miza, în absența talentului, exclusiv pe forța etică a mesajului său, diminuată și aceasta printr-o înclinație pamfletară, Laszlo Alexandru îl caracterizează astfel pe cunoscutul disident: „Important este (...) să nu confundăm omul public cu mina care scrie, să nu punem «răbufnirile» din operă pe socoteala unor trecătoare capricii ale personalității sociale. Căci, departe de a fi vorba de simple răbufniri, opera lui Paul Goma reflectă o concepție poetică unitară și bine articulată, care se cere recompusă din desfășurarea sa textuală. Iar poetica scriiturii ne va oferi cheia spre inima acestei opere fascinante, care mai așteaptă să fie descoperită și care, sîntem siguri, ne rezervă mistere și bucurii încă nebanuite”.

LASZLO ALEXANDRU e de pe-acum unul din polemisti de seamă ai momentului. S-ar cuveni, în consecință, ca veniturilor sale să li se adauge un spor de periclitare...

Actualitatea culturală

Succesul unui experiment radiofonic

Serialul radiofonic *Piața rotundă* a ajuns la al 50-lea episod, a trecut de el și se bucură în continuare de succes. Conceput ca o *soap opera*, scrisă și produsă de o echipă de români, cu susținerea și coordonarea BBC MPM în cadrul unui program PHARE finanțat de Uniunea Europeană, serialul are ca personaje oameni obișnuiți și mai puțin obișnuiți din România de azi. Modelul său: serialul radiofonic *Arcașii*, lansat în 1951 de BBC și însumând până în momentul de față (când continuă să placă britanicilor!) 12.000 de episoade.

Episoadele se creează pe măsura difuzării serialului (marțea și joia la *România Actualități*, la ora 20 și 30 de minute și sâmbăta, la *România Tineret*, la ora 19), realizatorii folosindu-și imaginația și documentația proprii, dar și sugestiile venite din partea ascultătorilor. În felul acesta cele mai noi evenimente și probleme care preocupă societatea românească sunt integrate prompt în

fiecare nou episod. Ceea ce cereau cu ipocrizie ideologii PCR scriitorilor și artiștilor - să se inspire din actualitate - se îndeplinește acum, cu adevărat.

Iată și echipa care realizează serialul: Scriitori - *Liudmila Szekely Anton, Anca-Delia Comăneanu, Diana Nicolae, Hanibal Stănculescu, Cornel Sofronie, Cristian Teodorescu*; Documentarist - *Mihaela Pavelescu*; Regizori - *Leonard Popovici, Marius Th. Barna*; Ingineri de sunet - *Luiza Mateescu, Iulian Iancu*; Asistenți de producție - *Diana Nicolae, Lidia Constantin*; Editor - *Dan Oprina*; BBC MPM Soap consultant - *Penny Leicester*; BBC MPM Project Manager - *Alastair Snell*; Actori - *Valentin Teodosiu, Ruxandra Sirețeanu, Tudor Chirila, Dorina Chiriac, Flavia Dorina Lazăr, Cristian Iacob, Eugenia Bosânceanu, Ion Haiduc, Răzvan Vasilescu, Magda Catone, Mihai Bisericanu, Boris Petroff*. Toți, fără excepție, merită felicitări. (Al. Șt.)

Dorina Lazăr în rolul Victoriței și Cristian Iacob în rolul tânărului ei amant: „Mariane, Mariane, cum te sui tu cu bocancii pe sufletul meu?!“

„Poeții Orașului București“

Juriul Asociației Scriitorilor din București, alcătuit din Cezar Baltag (președinte), Dan Silviu Boerescu (secretar), Gabriel Dimisianu, Irina Mavrodin, Cornel Regman, Liviu Ioan Stoiciu, Iosif Naghiu (membri), întrunit în ziua de 7.03.1997, a hotărât prin vot secret cele două serii de volume care vor fi publicate în cadrul colecției „Poeții Orașului București“ în anul 1997. Prima serie va fi publicată în semestrul I și este alcătuită din volumele aparținând următorilor autori: Ioan Flora, Constantin Abăluță, Augustin Frățilă, Saviana Stănescu, Rodica Draghinescu, Iolanda Malamen. A doua serie va fi publicată în semestrul II și este alcătuită din volumele aparținând următorilor autori: Daniel Bănuțescu, Ioan Vieru, Octavian Soviany, Augustin Ioan, Gheorghe Iova, Ștefania Ploeanu.

Filosofie și divinație

Joi, 5 martie 1997, la Ministerul Afacerilor Externe a avut loc lansarea *Cărții schimbărilor*, vol. I și II, totalizând 880 de pagini.

Considerată cea mai veche carte a omenirii, prima și cea mai semnificativă lucrare a spiritualității chineze, *Cartea schimbărilor* înseamnă

filosofie, magie și divinație, fiind, totodată, o enciclopedie a modului de viață din îndepărtata antichitate a Extremului Orient. Ea este folosită și astăzi, pentru preziceri.

La festivitatea de lansare au vorbit: domnul Gabriel Gafița, secretar de stat în M.A.E., domnul Liu Guchang, ambasadorul Chinei la București și sinologul C. Lupeanu, autor, împreună cu poeta Mira Lupeanu, al traducerii din limba chineză veche și al corpului bogat de comentarii. Lucrarea a fost publicată de Editura Qilinul din Jad, specializată în carte chineză, și se găsește la librăriile Humanitas din întreaga țară.

Critică filologică

Vineri, 7 martie 1997, orele 13.30 la Centrul Internațional de Carte (magazinul Unirea, aripa Splai, etaj 1) a avut loc lansarea volumului „De nupții Mercurii et Philologiae“ („Nunta lui Mercur cu Filologia“) a domnului Mihai Moraru.

Cartea pledează pentru înțelegerea criticii filologice ca o etapă obligatorie în hermeneutica textului literar. Volumul este publicat la Editura Fundației Culturale Române și reunește studii și articole publicate de autor în limba română în perioada 1972-1992.

În deschidere au luat cuvântul mari oameni de cultură: Alexandru Duțu, Constantin Balăceanu Stolnici, Augustin Buzura.

PREMIU

În cadrul acțiunilor „Speranță pentru Europa de Est“ inițiate de bisericile protestante din Germania, se ține anual, din 1993, și un concurs de ziaristică pentru publiciști

din fostele țări comuniste. Anul acesta, premiul I a fost atribuit scriitoarei bucureștene Ferencz Zsuzsanna pentru un reportaj despre cartierul Titan. Recompensa constă dintr-un stagiul de trei luni la ziarul „Frankfurter Allgemeine Zeitung“.

Lansare de carte

Vineri, 7 martie, sub auspiciile Muzeului Literaturii Române și Editurii *Cartea românească*, a avut loc la Muzeul Literaturii Române lansarea volumului de versuri *Poezii circumscrise cercului* de Sabina Spineni, apărut la Editura *Cartea*

românească. Cu acest prilej au vorbit Traian T. Coșovei din partea Muzeului Literaturii Române, Maria Ivănescu, din partea Editurii *Cartea românească*, prof. dr. Solomon Marcus, Valentin F. Mihaescu, redactor șef al revistelor pentru străinătate și al Noii Reviste Române și, în final, autoarea Sabina Spineni.

CALENDAR

29.III.1901 - s-a născut Smarand M. Vizirescu (m.1981)
29.III.1908 - s-a născut Virgil Carianopol (m.1984)
29.III.1916 - s-a născut Vladimir Tâmburu
29.III.1929 - s-a născut Gina Argintescu-Amza
29.III.1941 - s-a născut Constanța Buzzea
29.III.1950 - s-a născut Mikola Corsiuc
29.III.1952 - a murit I.A. Bassarabescu (n. 1870)
29.III.1971 - a murit Perpessiciu (n.1891)

30.III.1901 - s-a născut Grigore Scorpan (m.1953)
30.III.1922 - s-a născut Gheorghe Gheorghiu
30.III.1928 - a murit Ion Gorun (n.1863)
30.III.1935 - s-a născut Andreea Dobrescu Warodin

30.III.1939 - s-a născut Florin Bănescu
30.III.1946 - a murit Victor Ion Popa (n.1895)
30.III.1989 - a murit N.Steinhardt (n.1912)
30.III.1991 - a murit Ion Iancu Lefter (n. 1940)
30.III.1993 - a murit Edgar Papu (n. 1908)

31.III.1924 - s-a născut George Bulic (m.1990)
31.III.1929 - s-a născut Arnold Hauser (m.1988)
31.III.1930 - s-a născut Florin Mihai Petrescu (m.1977)
31.III.1933 - s-a născut Nichita Stănescu (m.1983)
31.III.1959 - s-a născut Valeriu Matei
31.III.1965 - a murit Ticu Archip (n. 1891)

1.IV.1819 - s-a născut Theodor Codrescu (m. 1894)

1.IV.1881 - s-a născut Octavian Goga (m.1938)
1.IV.1888 - s-a născut Mircea Florian (m.1960)
1.IV.1900 - s-a născut Alexandru Philippide (m.1979)
1.IV.1900 - s-a născut George Baiculescu (m. 1972)
1.IV.1905 - s-a născut Ion Molea

În aprilie 1928 - a apărut revista „unul“
1.IV.1940 - s-a născut Gheorghe Pituț (m.1991)
1.IV.1942 - s-a născut Gabriela Adameșteanu
1.IV.1957 - se înființează la București Muzeul literaturii române

2.IV.1851 - s-a născut Matilda Cugler-Poni (m. 1931)
2.IV.1903 - s-a născut Olimpiu Boitoș (m.1954)

2.IV.1914 - a murit Theodor C. Văcărescu (n.1842)
2.IV.1923 - s-a născut Lucian Dumitrescu
2.IV.1939 - s-a născut Ion Gheorghita (m.1991)
2.IV.1954 - a murit Olimpiu Boitoș (n. 1903)
2.IV.1987 - a murit Emil Zegreanu (n.1913)

3.IV.1893 - s-a născut Damian Stănoiu (m.1956)
3.IV.1906 - s-a născut Szemler Ferenc (m.1978)
3.IV.1920 - s-a născut Gheorghe Bulgăr
3.IV.1929 - s-a născut Silviu Rusu (m.1982)
3.IV.1934 - s-a născut Tiberiu Iovan
3.IV.1944 - s-a născut Farkas Árpád
3.IV.1945 - s-a născut Florentin Popescu

3.IV.1977 - a murit Florin Mihai Petrescu (n. 1930)
3.IV.1996 - a murit Rodica Toth (n. 1927)

4.IV.1901 - s-a născut Ion Breazu (m.1958)
4.IV.1915 - s-a născut Vasile Florescu (m.1982)
4.IV.1917 - s-a născut Valeriu Ciobanu (m.1966)
4.IV.1917 - s-a născut Gall Ernő
4.IV.1927 - s-a născut Dumitru Trancă
4.IV.1928 - s-a născut Florica Dumitrescu-Niculescu
4.IV.1931 - s-a născut Petru Anghel
4.IV.1937 - s-a născut Dimitrie Roman
4.IV.1967 - a murit Mariana Dumitrescu (n.1924)
4.IV.1992 - a murit Lucian Valea (n. 1921)

Philosophus teutonicus

Basarab NICOLESCU

(n. 25 martie 1942)

 1992 - Premiul pentru eseu al
Uniunii Scriitorilor

COPIL de țărani înstăriți, fără prea multă carte, ucenic cizmar, neguțator de mânuși de lână - acesta este firul vieții lui Jakob Böhme (1575-1624). Biografia lui ar fi dintre cele mai banale dacă n-ar fi compensată de extraordinarul trăirilor interioare, de opera sa și de consecințele ei imediate ori de lungă durată. Böhme a lăsat mărturie scrisă despre citeva din revelațiile avute, dar cantitatea acestora sporește după moartea teozofului prin contribuția discipolilor: în copilărie vizunea unui vas cu galbeni răsărit între niște tufe, în adolescență apariția unui străin care-i proorocește ucenicului cizmar faima viitoare, iar la 1600 momentul de grație al contemplării unui vas de cositor. Atunci tânărul pătrunde pentru prima dată în miezul lucrurilor, înțelege deodată „esența tuturor esențelor” și împacă pentru prima oară interiorul cu exteriorul, având intuiția totului. După 12 ani de tăcere asupra acestei trăiri, ia naștere *Aurora oder Morgenröte im Anfang* (*Aurora sau răsăritul care se întrezărește*). Titlul *Aurora* fusese ales de Balthasar Walter, un prieten al filosofului, același care a pus în circulație supranumele de „Philosophus teutonicus” sub care e cunoscut Böhme. Un mic accent în plus e dat de Hegel când îl numește „primul filosof german”, sintagmă preluată și citată de mai toți cei care s-au ocupat apoi de opera lui Böhme. Asupra acesteia exegeții sînt perfect de acord într-un singur punct și anume că limbajul ei e rebarbativ, greoi, frust, că terminologia obscurizează ideile lui Böhme. Interpretările *Aurorei...* (apărută și la noi la Ed. Științifică în 1993 sub îngrijirea Rodicăi Croitoru)

sînt însă adesea mai obscure decît textul însuși. *Știința, sensul și evoluția*, cartea lui Basarab Nicolescu dedicată lui Böhme și *Aurorei...*, considerată aici a fi cea mai importantă scriere a acestuia, face excepție printr-o incredibilă simplitate și limpezime a interpretării propuse.

ESEUL lui Basarab Nicolescu, premiat - prin ce înțimplare? - de Uniunea Scriitorilor în 1992, merită într-adevăr să fie cunoscut și remarcat de publicul nostru. În ciuda premiului, cartea a fost foarte slab difuzată, a rămas în umbră, iar găsirea ei astăzi, la numai cîțiva ani de la apariție a fost pentru mine o aventură care ar merita o poveste separată. A apărut mai întîi în franceză (cu o prefață de Antoine Faivre, la *Le Félin*, în 1988), limbă din care a fost tradusă de Aurelia Batali, ușor incomodată de termenii „tehnic”. Tot anterioară traducerii românești este o versiune engleză a eseului. Cum autorul care a debutat în 1968 cu un studiu asupra lui Ion Barbu (*Cosmologia „Jocului secund”*) a plecat imediat apoi în Franța, unde s-a stabilit, numele său e prea puțin cunoscut la noi, deși continuă să publice în România. Cea mai recentă apariție este volumul *Teoreme poetice* din 1995, în traducerea lui L. M. Arcade. Doctor în științe fizice al Universității Curie din Paris, Basarab Nicolescu face parte din Grupul de reflecție asupra transdisciplinarității de pe lângă UNESCO și conduce o colecție cu același nume și scop la Éditions du Rocher. Cartea despre Jakob Böhme este concepută tocmai din perspectiva gînditorului obsedat de întîlnirea între domeniile cunoașterii. Așa cum precizează într-un *Cuvînt înainte*, autorul nu și-a propus nici o operă de erudiție și nici una de vulgarizare, ci „o grilă de lectură personală”. Ea aparține unui om de știință (specializat în teoria particulelor elementare) care e interesat

de „instaurarea contemporană a unei noi raționalități”, integrate. Eseul s-a ivit dintr-o bine conturată pasiune, cea pentru opera lui Böhme și o întrebare care migrează aici dintr-o altă scriere a lui Basarab Nicolescu, *Nous, la particule et le monde* (1985): *cum se face oare că știința modernă a fost rodul Occidentului?*

De ce tocmai Böhme? Pentru că Basarab Nicolescu îl consideră extrem de actual, în special prin *Aurora...*, una din acele cărți vii care „se hrănesc cu timp și istorie”. Actual nu atît în chip de precursor al filosofiei moderne, ci chiar în postură de filosof modern. Pe lângă această ipostază, Basarab Nicolescu mai descoperă însă la Böhme încă una, mai surprinzătoare, aceea de om de știință, căci, asemenea fizicianului de azi „e bîntuit de ideea invarianței proceselor cosmice”, precum și de „coexistența unității în diversitate”. Și pentru Böhme totul e mișcare: creație și nimicire neîncetate, geneză perpetuă, Dumnezeu născîndu-se odată cu lumea creată. Valoarea cosmologiei lui Böhme pentru prezent este încercarea exemplară de a uni știința cu religia sau, cu un termen mai cuprinzător, cu Tradiția, destul de brutal despărțite apoi, timp de secole. De altfel autorul își precizează poziția încă din motto, sacru fiind considerat „nu un stadiu în istoria conștiinței”, ci „un element în structura acestei conștiințe” (Mircea Eliade).

Aceeași reconciliere știință-Tradiție o propune hermeneutul Basarab Nicolescu. Interpretările sale au la bază, dacă l-am citit corect - două tipuri de lectură: cea rece, analitică, a omului de știință și

1992 - Premiile Uniunii Scriitorilor

Poezie Vasile Gârnet (*Personaj în grădina uitată*)
Cezar Ivănescu (*Alte fragmente din Muzeon*)
Miron Kiropol (*Această pierdere*)

Proză

Ioan Groșan (*100 de zile la Porțile Orientului*)
Bujor Nedelcovici (*Îmblînzitorul de lupi*)

Critică și istorie literară

Liviu Petrescu (*Vîrstele romanului*)

Eseu și publicistică

Arșavir Aterian (*Jurnalul unui pseudofilozof*)
Basarab Nicolescu (*Știința, sensul și evoluția - eseu despre Jakob Böhme*)

Literatură pentru copii și tineret

Monica Săvulescu-Voudouris (*Un alt glob, vâ rog*)

Debut

Corina Ciocărlie (*Pragmatica personajului*)
Mihai Drăgolea (*În exercițiul ficțiunii*)
Smaranda Vultur (*Infinitul mărunt*)
Tudor Calin Zarojanu (*Viața ca troleibuz*)

Juriul:

Cornel Regman (președinte);
Mircea Ciobanu, Gabriel Dimisianu, Vasile Igna,
Mircea Martin, Cornel Moraru, Eugen Negrici,
Magdalena Popescu-Bedrosian, Constantin Pricop,
Mircea Sântimbreanu
Ședința finală a juriului: 10 iunie 1993
Decernarea premiilor: 7 iulie 1993

cea empatică. În acest al doilea caz opera teozofului devine analogă unui scenariu inițiat la care nu poți participa decît printr-o lectură de identificare.

În acest fel se explică de ce - spre deosebire de Alexandre Koyré, des citat, des contrazis - Basarab Nicolescu nu simte „bilbiială” și „barbaria” terminologiei lui Böhme. E acceptat în schimb barocul discursului său. Grila de lectură propusă de Basarab Nicolescu nu e forțată, își are rădăcinile în chiar acest discurs și este cea simbolică. *Symbol* în accepția lui Gilbert Durand, adică acea reprezentare care face să se ivească un înțeles, „epifania unui mister”. Simbolul implică *logica terțiului inclus*, a terțiului *tăinic inclus*, cum va scrie în *Teoreme poetice*. Cu alte cuvinte e viu, ne obligă la relativizare, exclude fanatismul lui *ori...*, *ori*. Simbolul omogenizează contrariile, menține echilibrul între libertate și ordine.

Nu este locul pentru reluarea și explicarea structurii temare a realității în cosmologia lui Böhme și a celei bazate pe cifra 7 asupra căreia eseistul oferă o ipoteză proprie, convingătoare. Pentru cititorul contemporan e însă importantă ideea ce se desprinde din sistemul böhmeian, că tot ce există este condus de un număr foarte restrîns de legi generale. Aproape poetice (dacă esența lor n-ar fi demonstrativă) sînt apropierea pe care Basarab Nicolescu le face între cele 3 principii ale lui Böhme (sursa tenebrelor, puterea luminii, extragerea în afara tenebrelor prin puterea luminii, cu cele 3 lumi rezultate, a focului, a luminii și cea exterioară, a noastră) și triada lui Stéphane Lupasco ori cu cele 3 universuri ale lui Charles S. Peirce. Dubla natură a Naturii (în timp și în eternitate), realitatea și iluzia locului și a timpului, imaginația raportată la imaginarul fără imagini al fizicii moderne, diferitele niveluri la care poate fi percepută Realitatea sînt numai citeva din exemplele întîlnirii între lumea științifică modernă și „gîndirea simbolică tradițională”.

Răspunsul la întrebarea inițială, cea care a generat cartea, e dat de mai multe ori pe parcurs; meditația creștină asupra trinității, conchide eseistul, este „patul nutritiv care a permis înflorirea științei moderne”. Este o primă *teoremă poetică* a lui Basarab Nicolescu.

Iscusită zăbavă

LA Editura Universității București s-a tipărit al patrulea număr din revista *Noi cercetări literare* care apare sub egida Facultății de Litere și funcționează pe lângă Seminarul de istoria literaturii române vechi „Nicolae Cartoian”. Este o culegere periodică de studii și articole ale studenților iubitori de scris vechi românesc, ale specialiștilor în domeniu.

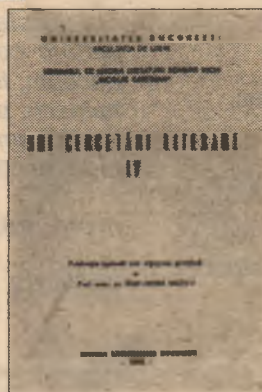
Lucrarea poartă girul științific al prof. univ. dr. Dan Horia Mazilu, unul dintre cei mai autorizați cunoscători ai fenomenului literar românesc din epocile de început, iar redactorul responsabil al numărului este Gabriela Gabor.

În cuprins există două secțiuni: cea dintîi cuprinde citeva eseuri cu varii subiecte, de la Neagoe Basarab și *Istoria Ieroglifică* la simbolismul apei în cultura română, iar cea de-a doua constă din recenzii la apariții editoriale de dată recentă, ca de pildă: Jacques Le Goff: *Intelectualii în Evul Mediu*, Louis Brehier: *Civilizația Bizantină*, Nikolai Berdiaev: *Un nou Ev mediu* ș.a.

Literatura română veche este abordată prin prisma istoriei mentalităților. Apelul la surse de primă mînă asigură soliditatea discursurilor, dar alături de exigențele acribiei filologice

pe care toți autorii o practică academic, cercetările lor se fac uneori remarcate prin subtile interpretări personale și chiar prin amprente de stil critic individual.

Fară a micșora cu nimic meritul celorlalte studii, remarcăm în primul rînd lucrările lui Gabriel Mihăilescu, *Retorică și imaginar baroc în „Istoria Ieroglifică”*, și Laura Mesina *Imaginarul medieval românesc de la regalitate la cotidian prin cronotopul vieții și al morții*. Prima este atent supravegheată și meticuloasă prin metodă, deducînd structuri retorice și toposuri baroce din premise legitime de examenul diacronic și categorial, creînd premisele unui paralelism necesar între cultura barocă occidentală și cea românească. A doua lucrare citată e remarcabilă prin perfectă acomodare la modelul teoretic asumat, avînd totodată „poezia” imaginarului medieval însuși.

N. Pană

Traian T. COSOVEI

Pâine și circus

Sunt eu, omul de la institutul de glasuri, un
Zampano
cu ultimii bani am rupt lanțuri grele pe la
metro.
De la gura copiilor am rupt și gura și
copilăria:
sunt ăla care urlă pe străzi „harașo
tovărășia“!

Am luat la bogați până i-am putrezit pe
nevoiași.

Sunt chiriaș. Într-o lume eternă
rup lanțuri cu ora, cu fața la zid, cu capul
în pernă.

Am obosit de ovații, huiduieli, osanale:
cu vorbele mele aș putea umple un cartier
de spitale.

Sunt eu, Zampano, en detail și en gros
bat lanțul, clatin belciugul,
mi-am atârnat cuvintele-n jugul
dintre plictis, sictir și delir.
Sunt singur cu pustia pagină albă stropită
cu sânge -

sunt un biet volintir
care rupe lanțuri și plânge.

Cascada

Vino, tu, copile cu nume de leri -
lasă-ți capul ușor sub cascada de
mângâieri -
stâncă fierbinte, acolo unde sfârșesc și
cuvintele și oceanul,
unde verdele începe cu ofilirea...

Unde cuvântul începe cu amuțirea.

Acolo unde numai tu aprinzi focuri de
tabără, ferestre de spaimă.
Vino tu, cea cu nume de leri
și lasă cascada să-adoarmă.

Dezlegarea de catarg

pentru Andreea Ciubuc

Bâlbâială de aripi, hohot de sânge -
visasem că pot învinge pasărea ruptă din
zbor.

Cum am putut s-o dobor doar cu o vorbă
încovoiată ca podul Apolodor?

Am rupt lanțu' de labrador
și aș fi rupt în două pisica,
am vrut să scot limba la viață când m-a
chemat la cina de taină mămica...
Cu păpica, cu nașterea și țipătul ei, cu
acadeaua de nemurire.

Mă sprijinisem de gratii în cușca de amintire.
Lingeam gratiile și plângeam cu lacrimi de
fulgi și catran,
cu noapte și ceață, cu abisuri și hău...

Am vrut un ocean
căruia să-i dau numele tău.

Circ ambulant

Aveam două țevi de carbid, un amnar și-o
armușcă.
Vreo câteva vorbe bune de gură care
mârâie, care mușcă.
Visasem mirosul de praf de pușcă, par
fumul de cușcă
al trupului tău despărțit în silabe amare.

Eram doar omul păianjen în piața publică
numită Depărtare.
În parcul în care coborâseși din taxiul
cu narghilea...

Scoteam sfori de cuvinte pe nări,
panglici grele de foc și pucioasă pe gură -
eram omul ghiulea, omul de zid cu masca
de fier pe figură.

La gâtul tău sugrumat de parfumuri
am vrut să-ți atârș șirag de bricege, șurie,
tacâmuri

și să deschid cu tine cu tot, pe chirie,
un orfelinat de copilărie -
să te adun din cuburi, piramide și sfere,
să-nfig adânc în apa trupului tău vâsla
inimii mele la gâioane și la galere!

Să trag la rindea blănuri moi de himere.
Din glasuri, bănuiele ori din șoapte
puteam să fac din tine mobilier de zi și
de noapte...

Noptieră tandră, tăcută
de care să-mi reazăm brațul molatec și
cupa de cucută.

Înjunghierea oglinzilor

Doftane de piramide, ghirlande de sânge
ghimpat.
Mă ridicaseră noaptea din somn, la cub, la
pătrat -

Era liniște ca-ntr-o fabrică de bice:
purtam coroană de fier; nici lauri, nici spice.
Zăceam, hibernam în pânze moi de
hamace, printre paiațe
învățasem să iau tot nu-ul în brațe.
Lipit de țeava prin care bubuiam oftaturi
amare...

nu, nu iubito, era doar haltera îngerului
prăbușit din sertare
pe masă, lângă cana de ceai și madelena
cu aduceri aminte.

Băiatul cel plâns, cel bătrân, cel făcut din
cuvinte.

Băi de mulțime, copilărie cu pietre în mâini -
valsuri de ziduri, mazurci de pereți,
geamuri ce tremură - de ce să le ierți?
Astea sunt ale tale: grilajul și lesa
vipușca, cintironul, paftaua și tresa
care tresare
printre doftane de piramide, ghirlande din
sânge ghimpat...

De când am aflat că Dumnezeu l-a creat
pe om

CERȘETORUL
DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Povestea unuia din îngeri (Videoclip)

Interpretează Maia Morgenstern
Regia: Lucian Pintilie

Eram un înger serios
Dar m-a vrăjit un diamant
Și-ntr-un castel cu crini pe jos
I-am devenit curînd amant.

De-atunci toți îngerii ceilalți
Mă ocolesc ca peun iz
Cînd sug bomboane dulci cu malț
Sub ziduri vechi de cărămizi.

Și-n magaziile pustii
Paianjenii fac plase-n rîs
Spre-a-mi prinde-ari pile de vii
Și-a mi le unge cu saciz.

Și rîme roz, în cîte-un gang,
les fragede din caldarîm
Căci vor, mînjindu-mă pe rang,
Cu buzele să le sfărîm.

Și înșși fluturii mei freli,
Ce-i foloseam drept caligrafi,
Îmi toarnă în urechi bîrfeli
Subțiri, cape-un albastru praf.

Și-n jur doar măselariți cresc
Și încă asta nu-i destul,
Oh, lucrurile se topesc
Dacă le-ating cu degetul!

.....
Ci eu, cu sufletul bufant
De pofte, ca din rouă scos,
Mă lăfăi cu un diamant
Într-un castel cu crini pe jos.

Topirea lucrurilor

după chipul și asemănarea Sa
m-am apucat să fabric oglinzi.

Tata Gepetto

M-au injectat de tine, mi-au turnat bocanci
de ciment
ca să îmbrățișez adâncul de mări și
oceane

ca să mă facă mai bun...
Dar eu sunt nebunul petrecăreț de cuvinte -
mi-a zis jupânul să beau tutun
să fiu treaz, să fiu viu și să visez pe
fereastră cu vise cu tot.
M-am uitat: într-o cabină de lift eram
singur cu marea albastră
învinețită de corăbii, brăzdată de caravele

erau doar pânze umflate de vînt, nisip din
cuvintele mele.

Așa că adorm în acest insectar de pustietăți -
sunt eu, pierdutul pe mare cu galionul, nu
mai am jumătăți,
adorm la trecut, visez la trecut, vorbesc la
trecut

cuvinte din lemnul necunoscut
în care te-am cioplit ca un tată Gepetto,
bătrân
prea bătrân să scot un sunet din lemnul
uscat:

un cântec de valuri, cicatrizat, prea târziu
creastă de spumă înflorind hieroglife pe
țărul pustiu.

Mărturisirile unei prozatoare

HENRIETTE YVONNE STAHL fusese o doamnă. Cu tot ceea ce presupune, ca distincție și noblețe a comportării, această apelație. Părinții ei, mai ales tatăl, avusese o cotă înaltă, nu numai ca scriitor (totuși modest), dar ca stenograf al Parlamentului și, prin prietenia apropiată cu N. Iorga (îi stenografiase niște cursuri, devenite cărți). Era, prin tată, bavarez și s-a căsătorit cu o doamnă Boeue, franțuzoaică, stabilită în România cu un copil. Va fi viitorul cărturar și fruntaș socialist Șerban Voinea. Din căsătoria acestor doi s-au născut Henriette Yvonne, viitoarea scriitoare, și Henri H., viitorul sociolog, probabil cel mai important de când există sociologie în România. Când am cunoscut-o pe scriitoare și pe fratele ei sociologul, aceștia se bucurau de marea lor notorietate. Sociologul, fusese mîna dreaptă a lui Dimitrie Gusti și nu era un secret pentru nimeni că discipolul îi organizase marile campanii de monografie sociologică rurală, cu atîta vogă în epocă și mai tirziu. Sora lui, Henriette Yvonne, era, și ea, foarte cunoscută ca scriitoare. Debutase în 1924 (la 24 de ani) cu un roman, *Voica*, uimind, prin realismul evocării, competențele scriitoricești, datorită cunoașterii, din interior, a lumii satului și a excelenței ei recreări. Ibrăileanu, încîntat, i-a dat girul estetic, scriind laudativ despre carte și chiar Sadoveanu s-a grăbit să o cunoască pe autoare, asigurînd-o că are nu numai talent ci chiar vocație. Manuscrisul, trimis la un concurs al ziarului *Dimineața*, cucerise sufragiile *Vieții Românești*, unde a și apărut iar, apoi, după imprimare (pe spezele părintelui ei), a primit premiul Societății Scriitorilor Români. Destinul o alesese, și tinăra scriitoare, înțelegîndu-și chemarea, a renunțat la teatru (urmase Conservatorul de Artă Dramatică, pentru care nu era nevoie de liceul absolvit) și la balet (spre care o îndruma profesoara ei, Floria Capsali). A rămas fidelă scrisului, onorîndu-l cu demnitate, deși, s-o spun de pe acum, după a mea părere, nici una dintre multele ei cărți nu depășește, în valoare, cartea de debut, celebra *Voica*, deși, toate, trec bine de mijlocia prozei românești. Și, să adaug, prefer *Voica* în forma ei inițială și nu ediția din 1966 (care a avut parte, la rîndul ei, de cîteva reeditări), în care scriitoarea (dreptul ei suveran!) a adăugat o a doua parte, despre condiția țărânului de după 1949, în care eroul, Ion, este comunist.

Cum Henriette Yvonne Stahl avea celebritate (înainte de toate ca scriitoare) și cunoscuse enorm de multă lume din viața intelectuală (și nu numai), era o imensă pagubă ca aceste amintiri să se piardă în neant. D-na Mihaela Cristea, gazetară (de televiziune) cu pana exersată, și care avusese ca temă pentru teza de licență opera scriitoarei, cunoscînd-o, și-a dat seama că acest tezaur memorialistic nu trebuie lăsat să se risipească în neant. La sfîrșitul anilor șaptezeci a început să lucreze cu

scriitoarea pentru o carte de convorbiri, la modă pe atunci (vezi vestitele cărți ale Florin Mugur cu Marin Preda și Paul Georgescu). Prin 1980-1981 a predat cartea Editurii Minerva, unde am citit-o, îmi plăcuse și m-am străduit, enorm, să o public. N-a fost cu puțință, din cauza episodului Petru Dumitriu, (refuzat decis de cenzură) și, apoi, adăugîndu-se episodul - cum să-i spun? - ezoteric din preocupările de o viață ale scriitoarei (confortabil expus în carte), devenit inflamabil în urma stupidei afaceri cu transcendentalii, de pe urma căreia a suferit atîta lume. Se cerea eliminarea din carte a acestor două episoade. Fără ele, cartea rămînea știrbă și desfigurată, fiind păcat să admitem această amputare. A refuzat și editura și dna Mihaela Cristea. La începutul anului 1990 i-am cerut manuscrisul d-nei Mihaela Cristea pentru a-l publica imediat. M-a refuzat, punîndu-și nădejdea în fantomatice edituri, care - firește - nu i-au publicat cartea. A revenit, spășită, la Editura Minerva în 1996 și, în timp record, a apărut în excelențe condiții grafice. Cartea (o spune experiența de la Tîrgul de carte „Gaudeamus”) interesează mult și, deci, se vinde bine. E un succes de vandabilitate. Asta dovedește că amintirea scriitoarei, decedată în 1984, (la 84 de ani), atît de prețuită de mulții ei cititori (cărțile ei recoltau, curent, tiraje, azi amețitoare, de peste cincizeci de mii de exemplare), nu s-a pierdut.

Mărturisesc că și acum, la a doua lectură, nu pun preț pe schema dnei Mihaela Cristea care și-a condus convorbirea pe grila relației dintre realitate și fiecare dintre cărțile autoarei. La urma urmei, notez un truism pe care și scriitoarea l-a dezvoltat, nu interesează, într-o operă de ficțiune, atît împlinirea narată (epicitatea) cit, aș adăuga, calitatea estetică a transfigurării. Vorba lui Caragiale, „dacă n-ai talent, totul, totul e degeaba”. Dar d-na Mihaela Cristea a folosit o schemă anume, convențională ca atîtea altele. Interesul cărții nu stă în dialogul pe marginea acestei scheme, ci în priceperea intervieueurului de a o face pe scriitoare să evoce epoca și lumea care a populat-o. Și aici, se cuvine să precizez, priceperea, harul de gazetar și-au dat măsura, știind să smulgă scriitoarei tot ceea ce știa și putea (în limitele perfecției urbanității) să mărturisească. Desigur, importantă e în carte evocarea celor doi bărbați care i-au fost aproape prozatoarei: Ion Vinea și Petru Dumitriu, ei înșiși marii scriitori. Prietenia mai mult decît sentimentală cu Ion Vinea a început în 1930 și s-a încheiat în 1944. Și chiar atunci, s-a întrerupt relația amoroasă, continuînd amicitia, chiar după căsătoria lui Vinea. Autoarea mărturisește că apropierea ei semimaritală de Ion Vinea s-a aflat, neconținut, sub semnul așteptării. În toți cei 14 ani l-a tot așteptat pe scriitorul, care mereu telefona că sosește și putea veni după o oră, cîteva, sau a doua zi. Iar ea, ca o Penelopă, tot aștepta exasperată și,

la începuturi, îngrijorată. Apoi s-a obișnuit, dar iritarea continua să fie o stare de spirit aproape permanentă. Pe deasupra, partenerul ei era de o mare gelozie mereu în stare de clocot. Vinea era un boem, director al *Faciei*, unde condeilul său subțire mușca răul, era poet și prozator, om de lume, în relații complicate cu lumea politică, gazetărească și scriitoricească, cultiva, în ciuda prieteniei semimaritale cu Henriette Yvonne Stahl, neobosit femeia. Curent, dispărea din București cîteva zile, adesea cu Henriette, frecventa cafeneaua, mai scria, fiind mereu hiperocupat. La multe din dineurile, seratele, recepțiile și conciliabulele purtate participa și Henriette. Încît autoarea noastră era bine informată despre multe și de toate. Evocarea lui Vinea e, în această carte de convorbiri, fermecătoare, obiectivă și, de aceea, cu deosebire, interesantă. E un capitol, nu numai solid în viața autoarei, dar și în carte. De acum încolo, va deveni o surșă fundamentală pentru cunoașterea personalității insolitului scriitor. M-aș opri asupra unei mărturisiri importante, făcută de scriitoare cu mare amărăciune. Boem, Vinea, din păcate, n-a fost serios cu propria operă sau cu scrisul său. Dispărînd cu zilele și de la gazetă și fiind nevoie, la evenimente politice importante, de editorialul directorului, îl scriau, uneori, alții. Din păcate, a dovedit o impardonabilă neglijență și față de opera literară, îngăduind altora să colaboreze la definirea volumului *Venin de mai*. În timpul vieții nu i s-au publicat decît două cărți *Flori de lampă* (1925) și *Paradisul suspinelor* (1930). Versurile i le-au adunat alții, publicîndu-i-se în volum (*Ora fîntînilor*) abia în 1964, un exemplar ajungînd la poet cu vreo jumătate de oră înainte de moarte. Același răsfaț față de operă, a determinat publicarea postumă a romanului *Lunaticii*. Romanul a fost scris în 1928-1929, cam cînd și-a scris *Craii...* Mateiu I. Caragiale. Publicat în același timp, ar fi căpătat altă relevanță, impunîndu-se ca o creație romanescă remarcabilă (la urma urmei, eroul, Luca Silion, e un personaj crepuscular apropiat lumii *Crailor...*). Apărut peste 31 de ani, tocmai în 1960, *Lunaticii* era pălit de fadoare, pîrînd - cum și este - un roman de valoare mult mediană. Literatura are regulile ei cu care nu e bine să te joci. Răsfațat de viață, Ion Vinea s-a jucat, necugetat, cu literatura și a pierdut iremediabil. Cu Petru Dumitriu, scriitoarea a fost chiar căsătorită din 1945 pînă în 1954. La căsătorie, scriitoarea era mai în vîrstă cu 24 de ani decît soțul ei (ea avea 45 de ani, el 21). A fost o căsătorie fericită, Petru Dumitriu devenind, atunci, repede, unul dintre cei mai importanți scriitori ai timpului. S-a purtat, ca soț, ideal, acordîndu-i protecție și sprijin în două momente grele (anchetarea, de către Securitate, în episodul arestării lui Belu Zilber și în cel de după părăsirea țării de către fratele ei vitreg Șerban Voinea). Numele lui

Mihaela Cristea, *Despre realitatea iluziei*. De vorbă cu Henriette Yvonne Stahl. Editura Minerva, 1996.

Petru Dumitriu a salvat-o, atunci, de pușcărie. N-a mai fost posibil, în 1960, cînd marele prozator a rămas în străinătate. Arestată și încarcerată timp de peste un an de zile, a fost silită să accepte publicarea unui articol - de ea semnat - în odioasa *Glasul patriei*, în care afirma că ea i-a scris romanul *Cronică de familie* (cînd, de fapt, ea, ca și Vinea, îi relataseră unele episoade care, apoi, scrise de prozator, au devenit nuvele, capitole sau fragmente de capitole). Scriitorul s-a supărat foarte și - deși mai tirziu a iertat-o, înțelegînd drama petrecută - nu s-au mai revăzut niciodată, în timpul călătoriilor scriitoarei în străinătate. Și asta deși, după divorțul din 1954, rămăseseră buni prieteni, netrecînd o zi, pînă în 1960, fără să se vadă. Mărturisesc că nu mă interesează experiențele și cunoștințele ezoterice ale prozatoarei, în care ea a crezut timp de vreo jumătate de veac. Și, de aceea, deși ocupă un spațiu întins în ultima parte a cărții, nu mă voi opri asupra acestei secțiuni, deși, e probabil, pe unii cititori îi va cuceri. Interesul meu, ca istoric literar, se îndreaptă spre alte compartimente ale acestor mărturisiri.

DEFILEAZĂ, apoi, în această carte foarte multe personaje sau personalități: regina Maria, N. Iorga, George Enescu, Sadoveanu, Maruca Cantacuzino, Clara Haschil, Aristide Blank, Pamfil Șeicaru, Nae Ionescu, N. Carandino, Irina Procopiu (doamnă de companie a fostei regine Elisabeta și apropiată de cercurile reginei Maria), Victor Eftimiu, Eugen Lovinescu, Cella Delavrancea, Marcel Iancu, Belu Zilber, Anton Dumitriu, mulți colegi scriitori, gazetari, oameni politici, cenacluri literar-artistice (cel al Irinei Procopiu, al Marucăi Cantacuzino). Aș putea glosa mult pe marginea acestor personalități. Mă rezum să spun că autoarea știe să surprindă, la fiecare, diferența specifică, făcînd din această carte nu numai o lectură atractivă dar și o mină inepuizabilă de informații literar-artistice și politice. O eroare totuși s-a strecurat. E o chestiune de falsă memorie. Henriette Yvonne Stahl nu putea apela la Nae Ionescu, în zilele rebeliunii legionare din 21-24 ianuarie 1941, pentru a-l salva pe Ion Vinea, amenințat de legionari, pentru simplul motiv că profesorul de metafizică și logică nu mai era în viață, el murînd în 15 martie 1940. Recomand, cu căldură, cititorilor lectura acestei cărți în care Henriette Yvonne Stahl se destăinuie.

Tînărul Mircea Eliade

LA cei 90 de ani, cât ar fi avut acum, dacă ar fi atins această vârstă, Mircea Eliade ne apare sub o imagine oarecum transfigurată, ca într-o aură de legendă. Prezent în fața noastră prin opera lui, el ni se înfățișează depărtat în timp, căci îndepărtat a fost de noi și de țara sa o vreme îndelungată. Asemenea unui Făt-Frumos din poveste, s-a zbatut din răspuțeri și a învins toate obstacolele ca să ajungă la curțile Împărației. Unde a și ajuns!... Dar, deși a rămas strâns legat de o epocă strălucită a culturii române - epoca dintre cele două războaie - Mircea Eliade se află astăzi printre noi ca o prezență vie, ce stărnește în continuare gesturi de admirație fanatică sau dă loc la comentarii superflue și irelevante.

Era, după cum se spunea, *șeful* „generației tinere” de scriitori și gânditori din anii '30. Nimic nou și important nu se făcea în cultura noastră de atunci, fără a nu se invoca persoana lui Mircea Eliade. Și ori de câte ori se pomeneste astăzi de acei ani și acea generație, numele lui răsună cel dintâi. El a devenit celebru, pe plan mondial, și mai târziu, însă perioada cea mai frumoasă a existenței lui este aceea din tinerețe. Cu modestie și luciditate ce l-au caracterizat totdeauna, el însuși recunoștea acest fapt, nu cu nostalgie sau automăgulire, ci cu un fel de regret că s-a bucurat de cele mai înflăcărâte laude la o vârstă când era abia la începutul carierei. Ce putea să mai aștepte după aceea?... Într-o însemnare din *Jurnalul* său, la data de 17 octombrie 1959, mărturisea cu o desăvârșită sinceritate: „...mă întreb uneori dacă nu trebuie să-mi reproșez «șansa» mea literară când, foarte tânăr, în țara mea de origine, am fost primit și acoperit de laude. Aceste succese prea grabnice au ucis în mine orice ambiții personale, orice dorință de «glorie». Nu numai că n-am dorit gloria, dar faptul că am obținut-o atât de repede m-a făcut să fiu mai târziu modest, indiferent la succes...”

L-am cunoscut pe Mircea Eliade și m-am aflat în preajma lui în destule împrejurări din anii dinaintea plecării sale din țară. Ar fi multe de povestit, atât în privința relațiilor mele cu el, cât și a legăturilor lui cu lumea intelectuală din acele vremuri. Din păcate spațiul îngăduit nu ne permite să ne lungim la vorbă. Totuși, ca un episod de nuanță anecdotică, vreau să evoc o întâmplare mai puțin reținută de memoria celor ce-au partici-

pat la ea și care e semnificativă pentru biografia lui Eliade și pentru starea de sentimentalitate a prietenilor săi de atunci.

ERA în primăvara lui 1933, în luna iunie. Mircea Eliade avea 26 de ani și își dădea doctoratul în Filosofie la Universitatea din București. Am fost unul din puținii avizați care au asistat la susținerea tezei. Examenul a avut loc în sala unde profesorul Gusti, decanul Facultății, ținea seminariile sale de Sociologie. O sală mică, din aripa dreaptă a Facultății de Litere și Filosofie, însă în ziua aceea stăruia acolo o atmosferă de mare sărbătoare pentru prietenii și admiratorii apropiați ai lui Eliade. Teza de doctorat avea ca subiect filosofia „Yoga”, iar comisia de examinare se compunea din profesorii Dim. Gusti, C. Rădulescu-Motru și P. P. Negulescu. Aceștia erau îmbrăcați în costum de stradă - nu în toga protocolară a ținutelor academice - însă arătau gravi și solemni. Cei trei magiștri stăteau așezați la o masă, în dreptul ferestrei, așa fel încât candidatul să fie cu fața spre direcția din care venea lumina. În spatele lui se aflau vreo douăzeci de invitați, ce urmăreau cu mândrie și emoție acest eveniment major, ca și cum ar fi fost vorba de o victorie a „generației” înseși prin faptul că șeful ei se pregătea să primească un titlu academic. Evenimentul căpăta o importanță deosebită și prin subiectul dezbătut - „Yoga” -, subiect nou și senzational, ce intra pentru prima dată în atenția mentorilor de la Universitatea din București și chiar a cercurilor filosofice dintr-o întinsă arie a continentului european. Este explicabil, deci, cu câtă încântare și curiozitate urmăreau prietenii lui Eliade desfășurarea „doctoratului”. Ședința n-a durat mult, profesorii au purtat câte un scurt dialog cu candidatul, - Motru a apreciat forma științifică a lucrării (ce le fusese prezentată mai înainte în volum dactilografiat), P. P. Negulescu a făcut câteva considerații despre noutatea subiectului, Gusti s-a declarat „coplesit” de aparatul bibliografic, asupra căruia el își îndrepta totdeauna, de preferință, atenția -, iar candidatul, într-o atitudine demnă și respectuoasă, dădea răspunsuri corecte și exacte, cu temperanță în glas și afirmații în care nu-l mai recunoșteam pe impetuosul și volubilul Eliade. Când profesorii, în picioare, i-au întins mâna, pe rând, adresându-i meritele cuvinte de

laudă, am înțeles că examenul se încheiase și a urmat seria de felicitări din partea celor prezenți. Eliade era vădit emoționat, iar figura lui avea strălucirea bărbatului de douăzeci și șase de ani ce înregistra primul său mare succes într-o aulă academică.

SPRE seară, la ieșire, în fața Facultății de Litere și Filosofie, o parte dintre cei ce asistaseră la examen s-au retras, pierzându-se în mulțimea trecătorilor de pe stradă. Ceilalți, mai atașați de eroul zilei, ne-am îndreptat în grup spre stația de tramvai de la colțul Universității. Acolo ne-am urcat într-un vagon de clasa doua, veseli și expansivi în umbrele înserării, și am coborât tocmai în gura Oborului, unde Târgul Moșilor era la apogeu. Parcă-l văd și acum pe Mircea Vulcănescu, în doctoralul său costum de culoare închisă, cu silueta lui rotofee, intrând pe poarta Moșilor, în fruntea grupului, cu o servietă sub braț și cu părul vâlvoi pe creștetul unui cap ce părea mai mic în comparație cu masivitatea lui trupească, sărind într-un picior și chiuint ușor cu glas subțire, antrenându-i și pe ceilalți să-l urmeze. N-aș vrea să mă înșel, nici să exagerez, dar cred că din acel grup făceau parte: Petru Comarnescu, Paul Sterian, Ionel Jianu, Mihail Sebastian, Ion Cantacuzino, Petru Manoliu, Mac Constantinescu, Dan Botta, Haig Acterian, Noica și încă vreo câțiva mai tineri, care le țineau trena, porniți cu toții să sărbătorească „doctoratul lui Eliade”. Ideea fusese a lui Mircea Vulcănescu, și mie mi se părea cam excentrică această sărbătorire, la Moși, a unui doctor în Filosofie, dar abia peste ani și ani aveam să înțeleg că ea se încadra într-o ordine legitimă și firească. Eliade și prietenii lui, toți oameni studiosi, care își petreceau timpul mai mult prin biblioteci, intelectuali subțiri și rafinați, se numărau printre iubitorii unui București fabulos și pitoresc, prin care le plăcea să rătăcească deseori. Sărbătoritul din ziua aceea era unul dintre fiii veritabili ai orașului. El îi cutreierase toate cartierele și cotloanele, de unde avea să-și culeagă materialele epice, transpuse în nuvelele și romanele cu sub-

strat *nostalgic*, ca: „Strada Mântuleasa”, „În curte la Dionis”, „La țigănci”, „Noaptea de Sânziene” și celelalte. Eliade cunoștea bine pietrele și zidurile, curțile și casele unde lăncezeau atâtea destine ciudate, împletite din mistere și fatalități stranii, amestecate cu zvonuri de chef cu lăutari, din care își va extrage subiectele creațiilor literare de mai târziu. Astfel că escapada de la Moși din primăvara lui 1933 își avea tâlcul ei tainic.

LA câțiva ani după aceea, în 1941, Eliade a plecat din țară, fiind încadrat în corplul diplomatic, ca atașat cultural pe lângă Legațiile noastre de la Londra și apoi Lisabona. Numai că această funcție a durat puțin. După 1944, scriitorul a rămas în străinătate, îngroșând numărul intelectualilor din exil. În ciuda unor greutăți insurmontabile de la începutul pribegiei sale, datorită muncii încordate, căci nu și-a părăsit nici o clipă masa de scris sau de studiu, el a creat o operă literară și științifică ce i-a impus numele în sfere largi internaționale. Eliade este singurul om de știință dublat de un scriitor profesionist, activ în ambele direcții, care nu și-a permis să rezolve dilema printr-o opțiune unilaterală: savant sau literat, așa cum s-a întâmplat în cazul altor personalități marcante din lumea creatorilor de valori culturale. El le-a slujit pe amândouă cu aceeași devoțiune și râvnă. A fost nominalizat de câteva ori pentru premiul Nobel, dar numai faptul că aparținea unei limbi și unei culturi de circulație restrânsă l-a împiedicat să obțină înalta distincție.

TOTUȘI, pentru noi români, numele și opera lui Mircea Eliade înseamnă o cucerire mai mare decât orice distincție, iar amintirea lor îl situează pe autor - cum am spus la început - în rândul figurilor pe cale să intre într-o apoteoză semi-legendară.

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI
PIAȚA
UNIVE'SITĂȚI

Cărțile dalbe, cărți...

(VIII)

FONDUL asigurat de crizele acute ale zilei face destul de improbabilă înregistrarea unor confruntări majore declanșate de *Carte(a) Albă a Securității. Istorii literare și artistice 1969-1989*. Așa cum lăsam să se înțeleagă în urmă cu două săptămîni, singura surpriză ar putea fi provocată de reacția foștilor politrucii. Cum încearcă, încă o dată, rescrierea istoriei și confecționarea unor alibiuri care să le asigure tranziția, s-ar putea ca unii foști membri ai temutei *Polii de Partid* să nu fie prea fericiți cu verdictul, d-lui Mihai Pelin, după care nu atât Securitatea, cât structurile de vârf ale PCR erau vinovate de reprimarea celor ce ieșeau, cum se zice, din rând. De aceea, n-ar fi de mirare să asistăm la o partidă încordată de aruncare a pisicii moarte din curtea Securității în ograda *Polii de Partid* și înapoi. Iarși în grădina cealaltă - până la un plictis național.

Mai mult, mizând pe dezinteresul multora dintre români pentru o asemenea carte, mulți foști polițioți de partid vor invoca în sprijinul lor chiar volumul coordonat de dl. Mihai Pelin. De fapt, asemenea prime încercări au și avut loc.

Făcându-se că n-a dat cu ochii peste diagnosticul pus de dl. Mihai Pelin („Toate măsurile grave, care au vizat subordonarea uniunilor de creație, dezorganizarea lor, destrămarea solidarității

literaților și artiștilor, afectând deseori în mod nemijlocit și condițiile lor de viață, au emanat sistematic de la nivelul conducerii de partid.”), unul din ce mai temuți membri ai *Polii de Partid* din timpul dictaturii Ceaușescu îmi recomandă următoarele: „A apărut recent, *Cartea albă a Securității Scriitorilor (sic!)* Trebuie citită domnule Tudoran, ca să nu rămânem proști.”

O citisem deja. Cu mare atenție. Dar tot prost rămăsesem. Cum se vede din acest serial - continui să o recitesc. Cu aceeași atenție. Și tot prost rămân. Căci nu reușesc să descopăr pe ce se susțin pretențiile exprimate de fostul politruc, după care eu mă înșelam - ba chiar aș fi mințit - în legătură cu existența și rolul nefast al *Polii de Partid*, cel al Domniei sale în cadrul acestui aparat de reprimare și cel al mișcării neoproletcultiste, pe care a protejat-o cu tot arsenalul ce-i stătea la dispoziție. Dincolo de diagnosticul propus de coordonatorul cărții în discuție, documentele oferite de acest volum numai de inocența *Polii de Partid*, a politrucului polemist și a neoproletcultiștilor nu vorbesc. Cu toate acestea, politrucul își încearcă norocul: „Ceea ce pot să vă spun este că erați urmărit, domnule Tudoran.”

Mulțumesc pentru informație, d-le fost adjunct al *Polii de Partid*. Cade la țanc, fiindcă de mai bine de cincizece ani, sunt sfâșiat de dilema dacă eram urmărit ori nu. În sfârșit, pot răsufla ușu-

rat - eram! Interesant...

„Așa rezulta din ceea ce ne ajungea multora din Sediul C.C. la ureche.”

Trebuie să recunosc - asta chiar e tare. Așadar, relațiile dintre Securitate și *Polia de Partid* erau cu mult mai proaste decât credeam noi. Mai proaste chiar decât crede și dl. Mihai Pelin. Nu exista, deci, nici un fel de comunicare oficială, instituționalizată, între organele de Securitate și înaltele structuri de partid. Politrucii din sediul CC al PCR auzeau și ei, așa, în trecut - de la *Europa liberă*, bănuiesc - că Mircea Dinescu ori Paul Goma, Dorin Tudoran ori Dan Petrescu, Liviu Cangeopol ori William Totok erau urmăriți. Nu-i dificil de imaginat ce-și vor fi spunând foști ofițeri de Securitate, direct implicați în asemenea cazuri, citind asemenea aberații ieșite de sub pana fostului înalt politruc de partid. Vom vedea, poate că unul sau altul din ei va azvârli înapoi pisica moartă în curtea acestui n-aude, n-a vede al fostei *Polii de Partid*. Până atunci, să ne oprim la ce ne oferă volumul coordonat de dl. Mihai Pelin.

Documentul cu numărul 338 și purtând caracter „strict secret”, notă întocmită la 26 iunie 1984 informează despre „o întâlnire a președintelui Uniunii Scriitorilor cu comitetul Asociației Scriitorilor din București”. În timpul acestei întâlniri, Octavian Paler s-ar fi referit la „abuzuri intolerabile din partea organelor de îndrumare”, ar fi mărturisit că

„răbdarea noastră a ajuns la limită. „Ștefan Augustin Doinaș ar fi „accentuat absurdul situației”, „faptul că noi și îndrumătorii noștri ne trișăm reciproc fără nici un fel de folos pentru cauza culturii române, subliniind că actuala situație este intolerabilă. Ștefan Bănulescu a afirmat că imixtiunea în treburile Uniunii, împiedicarea primirii de noi membri vor duce, în final la punerea sub semnul întrebării a calității de membru al Uniunii și chiar a existenței Uniunii ca atare.”

Nota ce comentează acest document este relevantă pentru practicarea, încă de pe atunci, a jocului de-a pisica moartă aruncată în grădina celui alt: „În aceeași zi, generalul maior Aron Bordea a înaintat documentul ierarhic, însoțit de următoarea recomandare: «Tovarășe general locotenent, vă prezint propunerea de a fi informați tovarășii Petru Enache și Ion Traian Ștefănescu. Continuăm măsurile de cunoaștere a evoluției stării de spirit din rândul scriitorilor, pentru a preveni eventualele acțiuni ostile.» La 28 iulie, generalul locotenent Iulian Vlad i-a răspuns: «Tovarășe general Bordea, nu este normal ca președintele Uniunii Scriitorilor să informeze unde trebuie cu aceste probleme? De ce constant propuneți să facem noi treaba altora? Desigur că este necesar să ne asigurăm ca ei s-o facă, dar în nici un caz să nu ne suprapunem lor.» Era un semn, între altele, că Securitatea se plictisise să scoată din foc diverse castane care nu erau ale ei.”

Evident, așa stăteau lucrurile. Dar ale cui erau castanele de care vorbește dl. Mihai Pelin? La fel de evident - ale *Polii de Partid*. Cine erau „organele de îndrumare” dacă nu tot structuri ale aceleiași *Polii de Partid*, eufemistic numită, de pildă, Secția de Presă a CC al PCR? Și nu este amuzant să vezi astăzi tocmai unul din cei mai odioși politrucii ai acelei temute *Polii de Partid*, fost adjunct al respectivei „Secții” recomandându-ne să citim volumul apărut sub coordonarea d-lui Mihai Pelin? Carte din care ar trebui să aflăm, nu?, că suntem cu toți niște proști, că ne înșelăm, că mințim chiar, atunci când vorbim de existența *Polii de Partid*, vinovațiile politrucilor din „Secție” și din afara ei, de ortacii lor neoproletcultiști și dubioasele lor idealuri naționale în care s-au înfășurat pe când cooperau, informativ și operativ, atât cu Securitatea, cât și cu *Polia de Partid*.

Că *Polia de Partid* devenise un soi de nemesi al Securității, asta e o altă chestiune. A scruta atent acest război „fratricid”, n-ar trebui să implice acordarea de circumstanțe atenuante nici unuia din „brațele revoluției” ce ne-au sugrumat decenii la rând. Totuși mormanul de mizerie din ograda *Polii de Partid* mi se pare sensibil mai mare. Cel puțin pentru un motiv - în vreme ce Securitatea nu și-a negat existența, cei mai mulți din membrii fostei *Polii de Partid* continuă să afirme că odioasa lor instituție n-ar fi existat decât în mințile noastre. Ale proștilor, cum ne alintă, în continuare, unul din politrucii ce ne-au mâncat zilele. Ba, chiar și nopțile...

PĂCATELE LIMBII

de Rodica
Zafiu

Sunetele benzilor desenate

SINTAGMA *bandă desenată*, calchiată după originalul francez - *bande dessinée* -, a intrat în uz de mai multă vreme, deși *Dicționarul explicativ* (DEX) o ignoră, chiar în ediția sa cea mai recentă, din 1996. O întâlnim de obicei în forma completă - „al 6-lea Salon Național de Bandă Desenată” („România liberă”, 2015, 1996, 5) - dar și, sporadic, în abrevierea (curentă în franceză) *BD* - „cele mai cunoscute reviste europene de BD”; își creează chiar o familie lexicală, cu *bedefil* („persoană pasionată de benzile desenate”): „Asociația Bedefililor din România” (ib.).

Domeniul benzilor desenate i-a atras pe semioticieni, pentru că implică o relație particulară între codul vizual și cel lingvistic, presupunând convenții specifice pentru a sugera mișcarea și continuitatea narativă. Între aceste convenții, un loc special îl ocupă sugestia sonoră, prin transcrieri lingvistice (interjecții, onomatopee) care completează imaginea, o dezambiguizează - și se integrează în ea. Onomatopeele sînt mai numeroase în benzile desenate actuale decît în orice alt tip de text; ele exploatează deopotrivă posibilitățile codului lingvistic și cele ale codului grafic (prin mărimea, poziția și forma literelor). Chestiunea, deși minoră, mi se pare interesantă pentru limba română: banda desenată - aflată încă la începutul dezvoltării sale autohtone și bazîndu-se în mare parte pe traduceri - vehiculează un mare număr de interjecții propriu-zise și de onomatopee, dintre care unele sînt „autentice”, „clasice”, deja atestate în scris, dar majoritatea apar ca inovații. Acestea din urmă, fie că reprezintă produsul unui joc lingvistic, fie, că - mai des - sînt împrumuturi din limbile din care se traduce (în special engleză și franceză) ne apar uneori ca acceptabile, credibile, iar alteleori își păstrează un aer destul de straniu, de neadaptare.

În lingvistica generală se evocă de regulă, în legătură cu nemotivarea semnului lingvistic, interpretările diferite pe care limbile existente le dau sunetelor scoase de animale. În

benzile desenate apărute la noi (citez în continuare din broșurile intitulate *101 dalmațieni*, *Bugs Bunny*, *Familia Flintstone*) întâlnim un deplin sincretism: ciinii, de pildă, latră tradițional: *Ham! Ham! Hauuu!*, dar și neologistic: *Uaf! Uaff! Uauuf! Uarf! Uarff! Ruaf!*; uneori, pentru varietate, notațiile diferite se amestecă în aceeași „replică”: „Uaf! uaf! hau!”. Miriuitul e transcris *Grrr!* - dar și *Rrrrg!*

S-ar putea extinde, asupra interjecțiilor propriu-zise (care exprimă stări interioare sau acte de voință) și asupra onomatopeelor, deosebirea clasică dintre împrumuturile necesare și cele „de lux”: unele sunete nu au o transcriere consacrată de uzul literar, deci inovațiile sînt justificate, în vreme ce altele dublează cuvintele deja existente. Benzile desenate oferă reprezentări lingvistice ale căscatului (*Uaaah!*) sau ale plînsului (*Sniff! sniff! Bu-hu-huu... Bu-hu-hu! Ahh... ah... buaah!*), ale icnetului celui strîns de gît (*Gulp!*) sau ale supțului (*Slurp! Slurp!*) - care vin pe un loc relativ gol. În schimb, cînd transcriu țîrîitul telefonului ca *Riiing!*, caderea picăturilor prin *Ping! Ping!*, zgomotul unei uși trîntite ca *Vlan!* sau *Slam!*, nu se supun chiar unei necesități, ci mai curînd comodității sau modei. Între interjecțiile de durere, surpriză, furie, nemulțumire etc. e normal să găsim *Ah!* (*Ahh! Aaah!*) și *Au!*; mult mai puțin normale ne apar notațiile *Arrgh! Arrgh!*, respectiv *Auh! Auuh! Auughhh!* - evidente preluări din limbi cu sistem fonetic și mai ales ortografic diferit de al românei. Unele interjecții neologice au totuși girul uzului colocvial, care le-a acceptat înainte de apariția lor în benzile desenate autohtone (*Uau! Uups!*). De altfel, nu e sigur că întotdeauna soluția „tradițională” e cea mai sugestivă: pentru reprezentarea sforăitului, onomatopeea *Sfooor!* *sfooor!* nu e neapărat preferabilă celei cu efect preponderent grafic: *Zzzzzzz*.

Unde este „jurnalul” lui

E ÎNTREBAREA pe care ne-o tot punem din 1990 încoace. O întrebare desigur retorică. Unde altundeva decât la vechea Securitate căreia i l-a vândut, vânzându-se pe sine, văduva abuzivă a demnitarului, Nușela. Ea a părăsit Parisul pentru a se stabili în 1969 la București unde i se promisese existența asigurată în urma acestei uluitoare tranzacții. Am mai spus-o la vremea cuvenită, atunci am asistat la „cea de a doua moarte” a lui Grigore Gafencu.

Acum, când anumite texte arestate încep să vadă lumina tiparului, marea absență a Jurnalului lui Gafencu devine un păcat capital.

În primul rând din pricina personalității fostului ambasador la Moscova și fostului Ministru de Externe al României (până în iunie 1940) ale cărui cărți, *Préliminaires de la Guerre à l'Est* (Paris, Egloff, 1944), *Demiers jours de l'Europe* (Paris, Egloff, 1946), traduse în mai multe limbi și *Contre-Offensive de Paix* (Paris, octobre 1953) erau de parte de a fi trecut neobservate în lumea politică occidentală.

Jurnalul mai dezvăluie și amploarea politică a primului exil românesc, incomparabil mai reprezentativ decât ale celorlalte țări din Est. Numai câteva nume care cinstesc competența și justifică prestigiul: Regele Mihai, Constantin Vișoianu, Mihai Fărcășanu, Generalul Rădescu, Eftimie Gherman, Șerban Voinea. Și cât toți la un loc: Grigore Gafencu. Când s-au recuperat anumite valori ale exilului s-a insistat asupra exilului cultural și artistic dar nu s-au înregistrat decât șapte exotice despre primul exil politic ce constituie un capitol fast al istoriei noastre contemporane.

În sfârșit, Jurnalul lui Gafencu este mai actual decât actualitatea - ceea ce justifică înrădăcinarea întrebării noastre: unde se află? -. Într-adevăr, într-un moment când plâpânda noastră democrație caută „intrarea în Europa”, la textele lui se poate recurge ca la un îndreptar. În Jurnal, observatorul lucid care a fost Gafencu leagă soarta țării noastre de o rânduială europeană și avertizează, zi de zi, pe Occidentali că o Europă reală nu-și merită nici numele, nici soarta, dacă sacrifică Răsăritul.

Cum am avut privilegiul să citesc tot Jurnalul (împreună cu Monica Lovinescu eram singurii care ne bucuram pe atunci de încrederea doamnei Gafencu), voi reda cititorilor de azi câteva pagini publicate în revista *Ființa românească* editată de Fundația Regală Universitară Carol I de la Paris și alcătuită de mine împreună cu profesorul Emil Turdeanu. Cred că atâta timp cât Jurnalul va rămâne arestat, extrasele acestea pot constitui un document. (Am ales fragmentele în românește, cele mai multe fiind scrise în limba franceză).

Nu văd ce aş modifica din prezentarea Jurnalului cu care se deschidea

Ființa Românească (nr. 4, 1966). Sunt convins azi ca și ieri că:

„Grigore Gafencu a fost unul dintre marii Români care au luptat, în afara hotarelor țării, pentru a așeza țara însăși acolo unde ar fi trebuit să rămână: în libertate, în demnitate, adică în firea ei. Lupta aceasta a fost cu atât mai nobilă cu cât Grigore Gafencu avea de înfruntat istoria recentă în desfășurarea ei nefastă, cu demisiile unui Occident obosit de propriile lui valori, cu năpasta organizată a unui totalitarism care a tăvălit nu numai națiuni ci și conștiințe, nu numai sisteme ci și oameni. În mijlocul unei furtuni fără seamăn din Istoria Europei, Grigore Gafencu a ținut să rămână europeanul lucid și neînfricat, vrând să lege destinele României de ale Europei. Pentru că - socotea el - numai luptând pentru o anumită „ordine” europeană, România se va așeza firesc în spațiul spiritual și politic ce o exprimă cu adevărat.

De fapt, Grigore Gafencu integra un românism autentic într-un cadru european pentru a-l putea valorifica, în dialogul lui superior cu dregătorii Apusului care-l ascultau când ca pe un sfetnic, când ca pe un obsedat. Obsedat, a fost Grigore Gafencu și obsesia lui e a noastră a tuturor: obsesia unei Români libere și liberate. *Jurnalul* este din acest punct de vedere exemplar: România e prezentă în gândurile, în scrisul, în vorba și în tăcerea lui. În cancelariile occidentale, în saloanele mondene, în biroul lui - chilie de luptă românească -, în paginile ziarelor apusene sau în acelea, sărace, ale exilului, Grigore Gafencu a fost pelerinul și martorul nefericirii românești pe care a strigat-o neconținut în urechile și în conștiința oamenilor liberi de pretutindeni, avertizându-i că granițele unei nefericiri istorice sunt mobile, moi. Că cele întâmplate în Răsărit se pot întâmpla și în Apus. Că totalitarismul comunist nu e o plagă locală. Că, în definitiv, pacea și libertatea sunt indivizibile.”

INCEPEM prin a-l urmări pe Grigore Gafencu la Londra. Suntem la sfârșitul lui 1946:

„*Miercuri 27 noiembrie*. La 4, cu V.V.T. (Tillea) la Parlament unde suntem primiți de Winston Churchill în apartamentul Șefului Opoziției. Churchill pare îmbătrânit, - și e mai îngrijat ca în primăvara trecută. Ține să păstreze înfățișarea lui obișnuită cu țigare în gură și paharul de whisky în mână (la ora ceaiului!), sfidează legile bătrâneții(...)

În ciuda acestor semne de nesdruncinată vitalitate, Churchill îmi pare obosit. Și s-ar părea că e înconjurat de o atmosferă de oboseală. Cei din jurul său, chiar cei mai apropiați de el, sunt obosiți de el, de tenacitatea lui, de aventurile sale veșnic reînnoite, de ideile sale îndrăznețe, care îl opun neconținut

conformismului politic și fac din el, pentru politicienii „abili”, prudenți și domoci de putere, o personalitate jenantă. E drama bătrâneții și a geniului nepotolit, care, după o lungă incordare războinică, nu-și mai poate croi locul, într-o epocă de fenomene tranzitorii, de jalnic și tulbure provizorat politic.

Îndeosebi ideea de care s-a legat acum și de care ne vorbește cu însuflețire - ideea unirii europene - pricinuieste jenă și confuziune în propriul său partid, fiindcă nu este destul „de practică”, nici atât de ușor de împlinit, cum ar dori cei care caută să dea partidului conservator un program pe placul alegătorilor.

În realitate, planul referitor la o Confederație Europeană nu e încă bine deslușit în capul bătrânului (...) - ideea nu e definită, nici îngrădită și conținutul ei e încă destul de vag. Ceea ce bătrânul a învățat însă cu uimitoarea lui intuiție (și ceea ce nu au înțeles încă cei mai mulți dintre tovarășii săi de partid - e întinderea și grozăvia primejdiei care amenință civilizația europeană. Prevederea lui în această privință e profetică - cum era înainte de război și în timpul războiului - și simțămîntul său că jumătățile de măsură nu sunt indetulătoare și că mijloacele de luptă trebuie să fie îndrăznețe, acest simțămînt e profund adevărat și just.

Din partea mea, îmi îngădui să-l felicit, cu toată cuvenita emoție, pentru că a știut să dea atât îngrijorării sale, cât și soluției pe care o propune, numele ce i se cuvine: „Europa”, - singurul nume care poate răsună ca o lozincă de luptă și de organizare temeinică și creatoare de ordine și de pace.

Churchill pretinde (o fi numai din amabilitate) că a citit cărțile mele și mă îndeamnă să vorbesc pentru acea Europă pentru care se luptă el „Spune-le că e bine să luptăm cu toții pentru ea”.

(Apoi unele întrebări despre alegerile noastre, despre „vârsta” lui Maniu de care vorbește cu admirație - „*How could they killed him?*” - și despre politica Rusiei în România).“

Grigore Gafencu e invitat apoi de un deputat să vorbească în fața grupului parlamentar conservator din Camera Comunelor. Și mai importantă e cina ce-i este oferită de Harold Nicholson deoarece printre musafiri se află și Harold MacMillan. Gafencu insistă asupra „discuției prelungite și foarte animate”:

„*Luni, 2 decembrie*. Problema capitală: presiunea rusească asupra Europei. Desvolt vederile mele, atac ideea unei Europe unite, cer un plan bine definit, cuprinzând o organizare politică și economică a continentului, arăt sprijinul pe care cuvântul „Europa” și un plan european sprijinit de Europeni, îl pot da bătărilor care luptă la Răsărit pentru libertățile și valorile europene. Sunt sprijinit

cu căldură de Amery care de mult mă mărește același ideal european. MacMillan ascultă cu interes și pare impresionat de unele argumente (cunoaște problema Greciei și se teme că „Grecia va fi pierdută”). Singurele rezerve le ridică Massigli care nu ar dori ca Europa să se refacă sub oblăduirea Germaniei. Cuvintele lui Churchill au stârnit numeroase dumerire și îngrijorare în Franța. (...)

Am avut un schimb de explicații prietenești cu Massigli (având impresia că Amery și MacMillan mă susțin), și care am arătat că suntem cu toții de acord că unirea Europei nu se poate face sub egida Reich-ului german și nu poate fi decât o pagubă Franței; dar că primejdia a imediată e presiunea sovietică și că această amenințare, chiar și în ceea ce privește Franța, e mult mai directă decât cea mai imediată decât primejdia unei refaceri a imperialismului german. Nu se poate face însă față acestei primejdii prin jumătăți de măsură. Europa nu poate fi împărțită; în întregirea Europei trebuie să se țină seama de elementul german; - care, dacă e lăsat la o parte sau împins spre Ruși, va zădărnici orice putință de refacere europeană. Massigli a recunoscut că Franța e împotriva blocurilor și că urmărește o politică de refacere europeană”.

ADOUA zi, Gafencu deja nează cu Butler, unul dintre cei mai bine plasați în partidul conservator (ca și MacMillan), și încântat văzându-l că aprobă ideile lui Churchill despre Europa. Nu același lucru se va întâmpla în ziua următoare când Eden a cărui „strategie” constă în a răsupăra cu nici un chip pe ruși. De fapt Eden anunță complexul morbid al unui diplomații occidentale care, de atâtea ori, n-a știut decât să cedeze.

„*Miercuri 11 Decembrie*. Dejun Hoare Belisha cu Eden.(...) Eden și păstrat aerul de tinerețe și deosebita lui grație în cuvinte și în gesturi, grație copilul răsfățat al soartei, în ciuda timpului care a trecut, a tâmpelor care zăcărunțit și a suferințelor care s-au abatut și asupra lui (a pierdut un fiu de douăzeci de ani în războiul din Indii). Îmi amintește de mine - de vizita mea la Londra - și-mi pune întrebări despre soarta mea la Moscova. (Spune că e păcat că lucrarea mea despre Rusia, pe care pretinde că a citit-o cu mult interes m-a împiedicat să joc un rol de înlocuitor între Rusia și România.) Își ține seama de primejdia rusească, ține seama menajeze însă Rusia și crede că trebuie consolidate deocamdată numai acele poziții care pot fi realmente consolidate și care nu stârnesc invidia Rusiei, niște reacțiunea guvernului sovietic. Planul lui Churchill nu-i convine: mai întâi neprecis - unde începe și unde se încheie „Europa?” (formula lui Churchill împrumutată din Coudenhove Kalerg spune: vechiul continent fără Anglia

rigore Gafencu?

Rusia; asta înseamnă Europa sub nirea Germaniei!), apoi e imposibil să realizeze, fiindcă Rusia nu va lăsa Răsăritul și nu va consimți să acceadă la o uniune europeană; în sfârșit e ne- , fiindcă nu ține seama de temerile ei, jignește Rusia și slujește prea interesele Germaniei. Eden vrea să a acestui plan o consolidare a Eu- occidentale. Formula aceasta îi mai fericită, fiindcă *mai precisă*, îl cuprinde Anglia, Franța, Belgia, da, Danemarca, Norvegia - nu însă ania, nici Elveția, nici sudul me- anean -, fiindcă e *realizabilă*, toate e prevăzute fiind libere și dispuse lere la plan (chiar comuniștii din ia și Olanda, așa i-au spus-o lui !) - și fiindcă e *drept*, adică ține de susceptibilitățile Franței și nu ră pe Ruși.

um ar putea să-i supere? Planul e azut pentru a ține în șah Germania âine, a cărei forță poate fi foarte pri- ioasă. E o politică pe care Rușii au oat-o de mai înainte - la Yalta și la lam nu ar putea găsi cuvinte ca s-o amne, Occidentul se consolidează otriva Germaniei, nu împotriva ..)

Se încinge numaidecât o discu- parte vie. Caut să arăt marea pri- e care apasă asupra Europei dacă dentul acceptă politica de împărți- acrifică o parte din continent și se inește să întărească altă parte. Un enea „plan“ poate descuraja toate arele Răsăritului, ucigând spiritul ezistență în Est. El legitimează ica Rusiei în Balcani și la Dunăre. ulla pusă înainte nu liniștește Rusia cărei țeluri sunt universale și care tot), dar poate sluji Rusiei; ea e, datorită acestei formule, atrage g poporul german de partea ei.(...) eara, întâlnesc din nou pe Eden (cu ana) la Ambasada Franței unde sigli dă o masă în cinstea noas- ..) La cafea când doamnele se g, avem din nou o foarte lungă orbire, la care iau parte și Massigli ampbell.(...)

am impresia, cu toate cuvintele sale e binevoitoare, cu toate asigurările și cu toate străngerile de mână, că i nu m-a priceput. Hotărât lucru, să menajeze pe Ruși. Pare convins e poate ajunge la o învoire cu Rușii. astrat amintiri bune dela Moscova. oște cu plăcere de convorbirile lui talin. Idealul său: Anglia - Capul de - Moscova. „Estul“ nu-l interesea- olonia îl „enervează“.(...)

Grigore Gafencu nu discută doar cu onalitățile de prim-plan ale partidu- onservator ci și cu laburiștii. Îl vede Sir Stafford Cripps - prima oară â întâlnirea lor de la Miciurinsk, în e 1941. Diplomatul britanic e opti- t: „Rușii vor da îndărăt, Europa va fi rată“. Argumentele sunt destul de... iliste: rușii au doar o „mistică“ nu și

o „spiritualitate“, deci din înclăstarea în care se află lumea, ei nu pot decât să piardă!

Joi, 12 decembrie, Gafencu se în- toarce la Paris, apoi se stabilește până în toamna lui 1947 în Elveția. Prima con- semnare de la Geneva privește vizita lui Carl Burkhardt.

„21 Decembrie 1946. Primesc o scurtă vizită pe care mi-o face în rue des Granges, Carl Burkhardt (întors pentru câteva zile din Paris, unde e ministru). Vorbim de Germania, de Rusia și de în- semnătatea „Răsăritului european“. „Occidentul“, care înseamnă mult, n-ar mai însemna nimic dacă nu s-ar afla la... Occidentul Europei. Fără restul Europei, Occidentul și împreună cu el întreaga civilizație europeană rămân în aer. (...)

La plecare, Carl mă sfătuiește să fiu cu băgare de seamă și foarte prudent, fiindcă rolul pe care îl joc mă expune la primejdii reale. Cum m-aș putea apăra? Cum mi-o fi scris, așa se va întâmpla. Singura mea „prudență“ e de a-mi face, fără fățarnicie, datoria“.

În 22 ianuarie 1947, ziarele publică textul tratatului de pace cu România. Gafencu semnează un scurt protest ce va apărea pe prima pagină a ziarului *Le Monde* (11 februarie) în care conden- sează cele două memorii redactate, unul pentru ONU, altul pentru Foreign Office.

După eșecul Conferinței de la Mos- cova (25 aprilie), analizat de Gafencu în mai multe pagini de Jurnal, și după ra- tificarea de către ONU a tratatelor cu țările din Est, pe la mijlocul lunii mai, Gafencu ajunge la o concluzie amară și justă.

„18 Mai. Adevărul este că Apusenii, deși au recunoscut greșeala lor de a fi negociat separat și cu anticipație tra- tatele cu Statele răsăritene, nu au știut să se folosească de prilejul pe care l-au avut de a da acum operei lor de pace un caracter unitar, prin amânarea ratificării tratatelor noastre până la desăvârșirea tratatelor cu țările din Europa centrală. Aveau puțința de a innoda din nou firul atât de nesocotitelor negocieri de pace; era nevoie nu atât de un act de curaj (echipa Marshall nu se teme de a da dovadă de bărbăție), ci de o sfortare int- electuală: un raționament logic dus până la capăt. Acest „act“ nu a fost îm- plinit; firul s-a rupt din nou și cu toate asigurările amicilor turci (care „știu“, că Americanii sunt hotărâți să scoată pe Ruși din Balcani și din Valea Dunării!) am rămas în brațele vânjoase ale „Ocu- panților“ care ne cuprind într-o tot mai cruntă înclăstare“.

Jurnalul lui Grigore Gafencu con- tinuă în numărul 7 al revistei *Ființa Românească* (1968). De data aceasta suntem în America unde, sosit pe 21

octombrie 1947, diplo- matul român își va petrece mai mulți ani. Veștile din țară sunt din ce în ce mai îngrijorătoare.

„New York, Miercuri 29 Octombrie. În țară a început procesul Maniu. Dările de seamă din zia- rele americane ne aduc un ecou îndepărtat și, firește, necomplect al rușinoasei înscenări bolșevice împotriva bătrânu- lui patriot și a tovarășilor săi, dintre care unii au fost aduși - cine știe prin ce blestemății - a pârî și a învinovați pe șef. (În fruntea celor care acuză se află „împrecinatul“ Serdici. Tinerii diplo- mați - Stîrcea, Oprișan și chiar Pogoneanu (acesta din urmă cu multă demnitate, de altfel) desvăluie preținse îndemnuri la răzvrătiri pe care rezis- tenții români le-ar fi primit de la Americani“.

A doua zi, aceeași obsesie.

„Joi 30 Octombrie. Procesul Maniu e ca un vis urât care întunecă în orice clipă gândurile mele. Mă tem că Româ- nii din afară nu tești trebuincio pentru a face față împreună și solidari, cumplitelor eveni- mente care îi pun și pe ei în cauză.“

Tot despre Maniu va fi vorba și în cursul vizitei din 4 noiembrie, la ziarul *New York Times*. Mulțumind doamnei Anne O'Hara McCormick, autoarea unei campanii de vestejire a fărădele- gilor din Răsărit, Gafencu îi explică de- desubturile procesului Maniu și - spre o mai bună documentare - îi oferă o co- lecție din *Journal de Genève* cu articolele sale. Apoi este invitat la dejun de directorul ziarului, Sulzberger. Gafencu îi cere - și crede că va reuși - să fie rec- tificate câteva amănunte greșite privind trecutul lui Maniu. A doua zi, doamna McCormick, într-un nou articol, repro- duce, cuvânt cu cuvânt, tezele apărute de Gafencu în ajun.

Seara, o altă întâlnire importantă.

„Miercuri, 5 noiembrie. Seara, masă mare la Allen Dulles. Printre oaspeții mai de vază, John Foster Dulles, fratele mai în vârstă a lui Allen și unul dintre principalii delegați ai Statelor Unite la ONU; un amiral care a împlinit o foarte importantă misiune în timpul războiu- lui, amiralul Kingsley) și un diplomat francez, d. de Rose. Conversație foarte animată atât în timpul mesei cât și după masă, când „gentlemenii“ au rămas sin- guri între ei. E un nou prilej pentru mine de a desvolta ideile mele cu pri- vire la problemele răsăritene și euro- pene. Foster Dulles pare în deosebi in- teresat de felul cum interpretez „planul Marshall“ (ca un început de politică

universală, început ce va avea neapărat urmări, fiindcă de îndată ce Europa oc- cidentală va fi consolidată economi- cește - în ciuda străduințelor și amenin- țărilor sovietice - problema Europei Unite se va pune neapărat. El ascultă deasemenea cu mult interes lămuririle mele cu privire la mișcările federaliste din Europa și părerile mele cu privire la însemnătatea principiului federalist, unealtă de luptă împotriva principiului uniformator al comunismului. (Comu- nism = uniune prin *uniformizare*, im- pusă pe cale dictatorială; federalism = uniune în libertate și în diversitate). Discuția, foarte animată, se prelungește până noaptea târziu.(...)

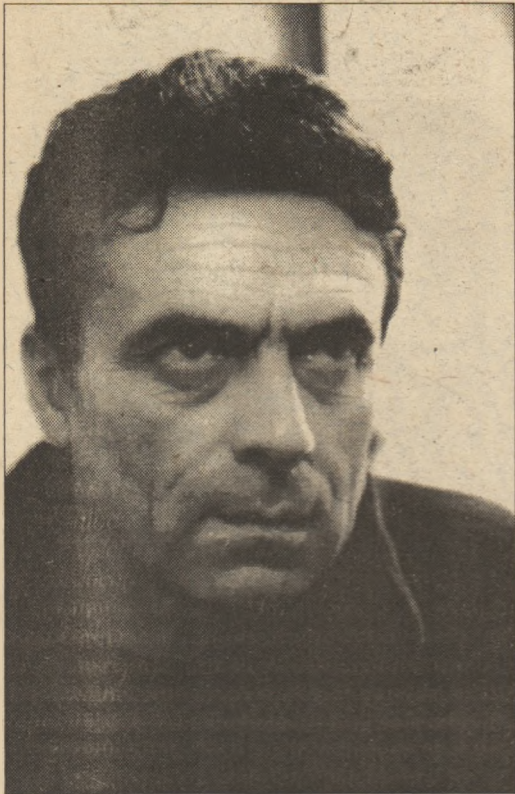
La 8 noiembrie sosește de la Lisa- bona Rădescu. Gafencu se bucură deoarece, ca și el, generalul dorește constituirea unui Comitet român care „să reprezinte, nu în mod public și ofi- cial, dar în chip neîndoios (și cunoscut, dacă nu recunoscut de puterile occiden- tale) *continuitatea Statului român și a ființei naționale românești*.“

Cinci zile mai târziu:

„Washington, 13 Noembrie 1947. Procesul Maniu a luat sfârșit. Bătrânul a fost condamnat pe viață, tot astfel, sârmanul Mihalache. Sentințe severe împotriva lui Pogoneanu și a lui Camil Demetrescu care s-au ținut foarte bine în timpul procesului. Sentințe mai bla- jine împotriva lui Stîrcea și a lui Serdici care după cât se pare, s-au ținut mai puțin bine... Toate aceste condamnări, de altfel prevăzute, mă umplu de o adâncă jale.

Am căpătat și eu - în contumacie - douăzeci de ani de muncă silnică. Vișoianu, mai fericit, a scăpat cu cincis- prezece ani. În schimb, Cretzianu și Buzești au fost osândiți pe viață“.

NE oprim aici deși extrasele din Jurnalul lui Grigore Gafencu publicate în nu- merele 4 (1966) și 7(1968) ale revistei *Ființa Românească* ocupă cel puțin de trei ori acest spațiu. Și atât presupunem că a fost de ajuns pentru a arăta cât de necesară este eliberarea Jurnalului lui Gafencu din închisoarea-arhivă a fostei Securități.

STAȚIUNEA

Orașul acesta de rindași poate să devină, oricând, unul de revoluționari. Micimea încearcă să înghită Mărimea. Din vale, au venit argați: slugi la slugile mele. Strecurați în patul stăpînitorilor, zămislesc bastarzi. Nici cai, nici măgari: catiri încăpăținați. Și violenți, efect al unei metisări nefericite. Sint gata să-mi ia gîtul în orice clipă. Îi simt infinit mai străini și mai nemernici decît pe ultimul localnic pur: acesta știe că tatăl lui a mîncat pîine de la tatăl meu, tatăl tatălui său de la bunicul meu, și tot așa șapte generații; noi am fost unii stăpîni și alții slugi de cînd e locul, asta leagă. Corciturile, în schimb, mirie: tot timpul, aduc vorba de onoare, de virtute, de patriotism. Romancierul, Actorul și Filozoful sint veniți de aiurea, și mai rău! Nu-i leagă nimic de locul asta; de tradiție, de oameni. De la ei pornește dezastrul...

MAGISTRATUL. Doctorul spune că vindecarea celor spitalizați e aproape sigură. S-a intervenit la timp. Poate, vor mai fi doi-trei morți. Față de o Stațiune... Sub conducerea unui medic de interne, igenist totodată, citeva zeci de sanitari, însoțiți de gardieni, umblă din casă în casă pentru a constata, în primul rînd, ordinea. Fiindcă totul pleacă de la ordine. Acolo unde lipsește, nu poate fi nici curățenie, nici liniște. O comunitate, fie cît de mică, are nevoie de siguranță, de pace; cineva trebuie să vegheze. La Domeniu voi merge chiar eu. Mă vor însoți Doctorul și Șeful Gărzilor Reunite. Castelanul a venit pe drumul ce taie peste munte, s-a ferit înseamnă. Pentru aprovizionare, Intendenții, înlocuiți mereu pe ascuns, tot pe acolo au trecut, douăzeci și ceva de ani: un model de discreție. Nici Castelanul nu se dezmințe; la rangul său, putea să vină la lumina zilei, nu noaptea, cum zice un pădurar că l-ar fi zărit. Poate era chiar Intendentul, ultimul. Nimeni nu mai știe cine cum arată, un haos! Îmi stau pe cap dărîmăturile alea! În loc să dorm, încerc să găsesc explicații... Sint amenințat din toate părțile. E miezul nopții, îngerii mei păzitori veghează. Cîte doi la fiecare intrare, și casa are multe: o mică armată se îngrijește să nu fiu ucis în așternut. În vis. Puterea/spaima. Îngerii-gardieni sint la post, îi aud cum pășesc. Cine mă va apăra de ei? Sint pericolul, îl respir, a luat forma plămînilor mei. Mi-a pătruns în singe. Îmi obturează capilarele. Zi și noapte. Într-o dimineată, voi ieși singur, în plină stradă: nepăzit, neînarmat, cu minile la spate. Nimeni nu va ridica un deget împotriva mea, dacă nu se va găsi cineva care să întărească haita. Sau turma. Lupii în blană de oaie. Niște căcacioși. Am vrut să edific un oraș de oameni liberi, dar, tot mai surprins, constat că am plămădit unul de slugi. Obediența! Virful de lance de mai tirziu! Supunerea ce ascunde nesupunerea; seva dictaturilor! din rîndul nevoiașilor s-au ridicat cei mai neîndurători tirani. Masochismul gloatei: vrea să fie încălcată cu forța. Din această ură/iubire se va naște monstrul numit Revoluție. Revolta-canibal. Totdeauna, devorîndu-și o parte din fii. În fiecare supus moțâie un Danton. Un Robespierre. Un Cromwell. Orice om, în numele dreptății, este capabil de o crimă. Nu există un copil care să nu-și fi ucis, măcar o dată, părintele dominator sau profesorul, adversarul de la jocul cu bile. Puberul cel pur străpune, într-un duel imaginar, pe curtezanul unei iubite inexistente. Fetele își otrăvesc amorozeii necredincioși. Sau se sinucid. Într-un colț neștiut al creierului se află un comandament al morții. Neiertător, cînd se ivește prilejul: Cain a dovedit-o.

PENTRU că Distribuția a hotărît să-ți „închidă” lumina - de parcă așa ceva s-ar putea închide! - fiindcă nu ai plătit la vreme, scrii, la raza unei luminări, un capitol pe care, în alte condiții, în mod sigur, nu l-ai fi gîndit. Ai defectat centrala Cazinoului. I-ai lăsat pe jucători în bezna. Unuia dintre ei, bila ruletei - aproape oprită într-o adîncitură ciști-gătoare - i-a luat, o clipă, graiul. Dar în secunda următoare s-a făcut întuneric și turul a fost anulat; nici unul dintre parteneri nu a vrut să recunoască jocul valabil, s-au încăierat. Au spart. Au strigat. Cîțiva au cerut capul Magistratului. Unul - probabil norocosul cel nenorocos - a zis că va pune foc.

La flacăra unei luminări care prin formă și dimensiuni nu exprimă o destinație precisă - tort, pom de Crăciun, ornament - pentru că toată ziua ți-a mers prost, ai hotărît să strici petrecerea de la Cazinou. Acum știi pentru ce fusese cumpărată, cîndva, de către cineva care nu mai există, lumina: să așterni acest capitol, ce nu se substituie altuia, ci e, de fapt, chiar acela care trebuie. O carte nu poate fi separată de viața autorului. Nu-ți place cum trăiești: așa ți-ai rînduit. Ai avut două neveste și le-ai părăsit pentru că nu înțelegeau patima ta pentru scris. Ai avut și citeva iubite: au plecat fiindcă ți-o înțelegeau prea mult. Le prefăceai în personaje și le închideai într-o proză; n-au putut să mai suporte. Gîndești, mereu, o femeie. Poate, acesta e, toată viața, rostul tău. Răbdător, îți creezi refugii. Acum ai Stațiunea. «Stațiunea». Pe unul din pereții camerei ai atîrnat o hartă, reprezentare grafică a locului inventat de tine, de-acum există. Stăpin absolut al unui spațiu desenat; opt palme de-a lungul și vreo cinci de-a lătural... Două coli de ambalaj vesezate una lângă alta. În final, cînd le vei strînge, vei împacheta în ele un oraș fantomă.

ROMANCIERUL. Am născocit povestea cu Castelanul: de neînțeles pare faptul că acesta chiar a venit! Un act de premoniție: sint din ce în ce mai convinși că pot manevra întreaga Stațiune. Îi voi scrie CRONICA așa cum vreau eu. Așa cum merită locul. Oamenii. Castelanul nici nu l-a băgat în seamă pe Magistrat. A vorbit cu acesta prin Intendent. Altul; cel de dinainte - al nu știu citelea! - aproape nevăzut ani de-a rîndul, a plecat în zori. Se petrece ceva care îmi scapă. Iese din scenariu. Nici Magistratul nu pricepe totul; și nici nu poate să forțeze prea mult lu-

crurile: Domeniul nu intră în perimetrul Stațiunii. Și-apoi, ascendenții Castelanului în linie bărbătească - cel puțin cinci generații - au fost oameni neobișnuiți. S-au ocupat cu alchimia, cu profețiile, au făcut parte din societăți secrete. Femeile desluseau viitorul anterior. Castelanul, cînd era de-o șchioapă, îndoia lingurițele cu privirea. Distingea culori cu buricul degetelor. Spărgea - c-un țipăt - geamurile. Trimiterea lui într-un loc ferit - de către părintele său - a fost mai mult o îndepărtare; hotărîrea a venit după ce odrasla, tot mai imprezvizibilă în manifestări, i-a luat unei guvernante - care-l pedepsise - glasul doar c-un gest. Povești exagerate, căroră Magistratul le dă o importanță surprinzătoare. Habar nu are că e vorba de o istorie existentă mai mult în mintea mea.

L-AI ZĂPĂCIT de tot pe Romancier. L-ai făcut să creadă că e capabil de orice. „Da, un romancier e capabil de orice!” vei sări. „Un poet, de asemenea!” Mizezi prea mult pe posibilitățile cuvîntului scris; forța sa este erodată de tehnici noi de comunicare. De cele video, în special. De cele sonore. De cele parapsihologice. Omenirea se străduiește să-și distrugă condeiului. Artiștii verbului. Ai metaforei. Ai epitetului. Nu vor mai exista cărți. Totul pe casete; depozitat în dischete. Redat numeric. Filmic. Prin semnale sonore imperceptibile acum. „Va fi un dezastru!” Așa au decretat și susținătorii cinematografului mut: „Cel sonor va fi un prăpăd!” Repeți eroarea; gîndește-te că nu s-a aflat cuvîntul - cuvîntele - care să exprime limpede a patra dimensiune! E nevoie de un limbaj nou, de sunete noi, de un alfabet special. De încănegînditul, care să te scoată din simbul care nu te lasă să vezi Fructul. POMUL. SPAȚIUL. DIMENSIUNEA. S-ar putea să percepi Infinitul, ATUNCI.

Dar dacă vei avea trebuință de a cîncea dimensiune? Nu a fost dovedită?! Cum să fie, cînd din lumea ta, cu numai trei, nu poți s-o definești pe cea de-a patra? Încearcă să comunici fără să vorbești. Fără să scrii. Instantaneu. Prins într-o dimensiune nouă, ultimul război mondial, de pildă, ar fi redat - ca informație - în totalitate. Vizualizare absolută: de la cel mai neînsemnat soldat pînă la cea mai mică schijă; suflele care încercau cu disperare să nu se despartă de trup; tăcerea dintre două împușcături. Dintre o împușcătură. O superimagine ce va cuprinde - totodată - forma și culoarea Timpului.

...Stațiunea poate fi stocată, ca poveste, într-un fir de nisip; cristal de siliciu sau *chip*, în termeni tehnici. De praf.

MAGISTRATUL. Peste citeva zile, îl voi invita pe Castelan să viziteze Stațiunea. Molima e aproape stînsă; mai sint semnalate ici-colo, vagi indispoziții, pentru care se fac tratamente la domiciliu. Psihoterapie mai mult. Se stă de vorbă serios cu fiecare pacient; trebuie să priceapă, înainte de toate, că boala e produsă de chiar mintea sa. Dacă are dubii, va fi internat; cei care înțeleg se vindecă de două ori mai repede. Au fost și cazuri de însănătoșire spontană.

În Stațiune e, acum, liniște. Vilegiaturistii iarăși liberi; mai sint trei la Urgența Lazaretului, forme rebele, s-a prescris o medicație forte. Nu li se dă drumul încă, ar contamina din nou așezarea; dacă ar pleca de tot, molima s-ar întinde și în Regat. Nu vreau așa ceva

în preajmă. Și mai prevăzător, un consilier m-a sfătuit să nu-l invit pe Castelan pînă nu se mai potolește lumea, prea s-au petrecut multe în ultima vreme, se simte o încordare.

Asta e părerea lui de funcționar stupid și fricos: se gîndește cum să-și păzească scaunul, capul - fiindcă multe s-ar rostogoli, odată cu al meu - încearcă să-mi intre sub piele, mă iscodește, totodată. Nu mi-e frică de cei din Stațiune. Mă păzesc doar pentru că *oala acoperită nu dă musca-n ea*, o chestie de principiu; un proverb la îndemînă, nu? De ce m-aș teme? Oamenii vor asculta totdeauna de Ordonanțele mele, pentru că acestea le lasă sfoara suficient de lungă. Să circule, să birfească, să facă mici învîrteli. Cleve-teala îi seduce: mă cred pedepsit, învins, desființat. Se întind, se întrec în a mă umple cu noroi: atunci, ața ajunge la capăt. Hic! Se trezesc din smucitură. Buimaci. Răcoriți. Bucuroși că nu m-au ucis. Vor bani. Muncind: uneori, se străduiesc. Stă curîndu-se. Agonizînd; vînzîndu-se. Ba îi sint în putința mea, eu aduc turiștii. În Ordonanțe, am făcut din Stațiune adevărată urbe. Una a desfriului, spu-și răi. A plăcerilor, zic eu. A siguranței. Se găsește hrană din belșug, iar casa e întotdeauna din cea mai bună piatră; locuitorii au haine și încălțăminte, școală și biserică. Igienă. Aici se va muri mai mult de bătrînețe; de cînd cu molima, sănătatea e - pentru toată lumea - grija dintîi. Oamenii bolnavi produc haos, nu-și mai vād de treburi, contaminatează. *Mens sana...*, am conștientizat întreaga populație. Aș fi putut să fiu Primar, cel dintîi în ierarhia oficială. Forța administrativă. Am preferat să slujesc Legea. Să concretizez spiritul abstract al acesteia. Omul simplu are încredere în Lege chiar și atunci cînd este înșelat. Crede că a fost aplicată greșit de către cineva. Mai greu e cu Filozoful, cu Actorul, cu Romancierul. Aștia întorc vorba pe toate părțile; nu le dai o Ordonanță dreaptă și ei o scot în ochii lumii strîmbă. Cei mai mari dușmani ai Stațiunii. Ai mei. Ai poporului. Au fost la școli, au învățat mai mult ceea ce nu trebuie: să judece pe alții! Ce s-ar întîmpla dacă toți oamenii ar acuza, ar medita, ar crîni? Ar osîndi? Eroul țipă, dar, măcar, nu e perfid. Știi unde bate: vrea o pensie. Cei trei vin cu parabole, cu scrînteli. Numai vorbe otrăvite: cîndva, și le vor înghiți...

FILOZOFUL. Cred că Romancierul scrie o carte despre Stațiune. Adulmecă, trage cu urechea, pîndește, îl urmărește de multă vreme. Se va război cu toată lumea, în paginile ei; îl invidiaz puțin. Odinioară, eram prieteni; ne-am acrit, tot căutînd, fiecare, adevăruri absolute. Am fost pitagoreici, amîndoi întrețărăm Tainele prin numărul patru; folosindu-l într-un anume fel, neștiut de noi, am fi pătruns Misterele Naturii. Nașterea Lumii și Viața-fără-de-moarte. Am fi știut totul. Asta pînă a apărut Balerina; și Actorul a fost îndrăgostit de ea; iubirea lui a fost platonică. Noi - eu și Romancierul - am tăvălit-o o iarnă prin paturile noastre. Ne feream unul de celălalt, Romancierul, mai ales; a fost mereu un ascuns. Balerina a mai rămas o lună după plecarea Trupeii; mai bine s-ar fi dus și ea, ne-a făcut mult rău. A semănat și mai adînc, între mine și Romancier, discordia de mai tirziu, chiar dacă aceasta s-a manifestat în alte privințe. Și Balerina era cuprinsă de patimi arzătoare, visa rit-

muri nemaiauzite și pași imposibili. Spirale ascendente infinite.

„Eu nu sint dansatoare!” ne spunea. „Eu sint Balerina! Nu distrez pe nimeni, îmi satisfac doar setea de mișcare...”

Era firesc să plece. Aveau nevoie de ea și alți Filozofi sau Romancieri. În ea era Adevărul. Ar fi fost absurd să devină nevasta unuia dintre noi. Ne-a lăsat mai singuri decât înainte; pentru Romancier asta a însemnat adîncirea în scris, a fost norocul lui, altfel ajungea un palavragiu de cafeenea... Nici odată nu m-am regăsit pe deplin; nici o femeie nu mi-a mai plăcut, de atunci. Trebuia să fi plecat odată cu ea, nu m-ar fi respins. Mi-am zis că aici e liniște, aer, un cadru prielnic pentru elaborarea unui sistem filozofic nou. Pe urmă, mi s-a năzărit chestia cu iepurii și ciinii... Mai pămîntean, Romancierul a schimbat vreo trei femei - acum se ține după Caravella - de aceea și arată atît de tînăr. O să-i tragă și lui cineva un glonte-n cap, precum Ermitului. Sau o să fie internat. Chestia cu rabia nu s-a terminat. Toți adversarii Magistratului, dacă nu se potolesc, vor ajunge, în cel mai bun caz, pacienții Lazaretului: Doctorul abia așteaptă. Face niște experiențe acolo; un vindut. Curioasă e revenirea Castelanului... Domeniul e o ruină, nelocuibil; a rămas întreg numai donjonul... Cred că, la mijloc, e tot mîna Magistratului. A adus pe cineva, un fel de uite-l-nu-e, încercînd, astfel, să abată atenția oamenilor de la prigoana pe care - cinic - o numește *carantină*. „Molima de acolo se trage!” va zice, și va îndemna gloata să atace Domeniul. Și babele se vor porni într-acolo, cunoaște el marfa!...

IN STAȚIUNE, pregătirile pentru Carnaval sînt în toi. O săptămînă și ceva de zbenguială, după o vară pocită. Ușile Lazaretului vor fi deschise cu o zi înainte: Consiliul, prezidat de către Șeful Gărzilor Reunite, a decis așa. Apoi, Magistratul, întregind hotărîrea luată, a dat o Ordonanță-Apel - exemplară în plan civic, sanitar și logic - din care se desprinde că părăsirea Lazaretului este facultativă și implică o mare răspundere din partea celor internați, și nu doar a lor. Un text limpede.

„...Fiecare pacient - cu toții fiind în convalescență - va hotărî singur sau împreună cu cei apropiați, dacă externarea sa este oportună ori nu. Sub semnătură.”

Doctorul a explicat celor adunați, imediat, în fața Direcției Lazaretului, că „o recădere poate să fie fatală atît pentru cel în cauză, cît și pentru membrii familiei, pentru cunoscuții și necunoscuții cu care va intra în contact. Este vorba de un virus vechi cu rezistență nouă; Stațiunea este încă în pericol. Locuitorii au nevoie de protecție; Consiliul, personalul medical și Gărzile Reunite se vor îngriji în continuare de sănătatea fizică și morală a locuitorilor. Ne puteți ajuta. Vă puteți ajuta! Răul pornește din creier și nu poate să fie văzut cu nici un microscop; avem aparate puternice. E vorba de o formă specială de rabie. Nemulțumirile - de orice fel - declanșează un resort încă neștiut, pe una din emisfere; de acolo, este atacat întreg organismul. Străduiți-vă să evitați răul din minte: de cele mai multe ori, necazurile sînt rodul imaginației voastre. Gîndiți-vă la lucruri frumoase, la copiii voștri, la părinți, la iubitele și la iubiții voștri, la faptul că sînteți liberi. Nimic nu e mai

presus decît Libertatea! Carnavalul va va convinge! Ați ieșit, acum, cu mic, cu mare pentru că vă este frică de moarte! E bine: *frica păzește pepenii...*”

NOUĂ zile de respiro, aveai nevoie de o Sărbătoare. Chiar așa ai hotărît: pe timpul desfășurării Carnavalului, nu vei scrie un rînd. Doar vei gîndi serbarea. Pe parcursul unei festivități de durată se pot întîmpla multe; lucrurile sînt mai puțin controlabile, euforia degerează, uneori, în acte antisociale, în crimă. O sărbătoare nu este o garanție a înțelegerii; mai degrabă, un hiatus; o falie între grijile de ieri și cele de mîine. În abisul dintre ele, Magistratul proiectează un paradis temporar: imaginea unei comunități unite, îndestulate, cu respect față de Lege, de instituțiile civile, față de Biserică. Fenomenul religios a fost - în ultimii ani - minimalizat: Magistratul este ateu, iar Parohul, un spirit egumenic; nici ortodox, nici catolic ori de alt rit creștin sau păgîn, a reușit o împăcare a tuturor credințelor prin ignorarea lor: lăcașul este mai mult închis, iar slujbele rare și scurte, mici lecții moralizatoare, aproape laice, spre nemulțumirea ultimilor habotnici - cîteva zeci - ce mirie neputincioși prin colțuri. Generația următoare va fi, dacă nu atee, cel puțin năucă. Pierderea credinței originare este urmarea, firească, a lipsei de competiție: religiile au existat și s-au întărit, totdeauna, prin amenințarea uneia de către alta.

Pentru a da și mai multă culoare spectacolului, Magistratul a apelat și la pitici: sînt peste o sută în Stațiune; strămoșii lor s-au stabilit aici cu două secole în urmă. Există Trupa de călăreți pe lupi albi «Ariel» și Barul «Liliput», Cafeneaua «Gnomilor» și Hanul «Piticot», toate pe o singură arteră, numită, bineînțeles, Strada «Piticilor». Acolo au și casele: mărunte față de localurile ce le aparțin, cu uși joase și mobilă pe măsură. Un spațiu neliniștitor, cu lumi care parcă vin de sub pămînt, noaptea. Liliputanii se înrudesesc îndeaproape cu gnomii, spirite subterane malefice; oamenii obișnuiți se tem și de unii, și de alții. Nu prea mult, sînt prevăzători, mai degrabă. Aproape toți localnicii poartă la gît talisman care alungă orice vrajă. Sînt lucrate de către un meșter, aproape orb, dintr-o piatră rară - nici un geolog nu a reușit să o identifice cu precizie - probabil că emite niște radiații incommode pentru gnomi, fături extrem de sensibile.

Îi ții pe locuitorii Stațiunii în ignoranță și superstiție, în vreme ce, scobindu-te între dinți, tragi cu coada ochiului spre televizor. Vrea să te îndobitocască și pe tine cineva, constitui obiectul unei alte experiențe. Ești bombardat cu informație. Puncte de vedere, nimic sigur: nu poți să alegi ceva. Închizi sonorul, așa mai merge; cîțiva șefi de stat gesticulează, ca pe vremea filmului mut, zîmbesc, se îmbrățișează, își dau aere; peste un ceas - ori șapte - vor hotărî soarta unei regiuni a lumii. Așa cred ei, așa cred mulțimile. Întuneci ecranul, deschizi sonorul: se aude o fanfară; luminezi, oprești muzica: tipii se urcă în mașini negre. De undeva, spre coloană, sînt îndreptate carabine cu lunetă. Te joci cu viitorul Planetei. O Stațiune mai mare. Ce Magistrat ai fi putut să fii!...

Fragment din romanul *Stațiunea*, în curs de apariție. © Ed. EST - SAMUEL TASTET EDATEUR

Sabina Spineni

Facerea timpului

Faceri
tulbur, uneori,
ale cercului umori,
apa timpului
să curgă,
din placenta
demiurgă,
lepădînd
pe muritori...

Triptic

S-a-nhămat la
Carul mare
ceru-n grabă,
ca să care
stelele
cosite-n floare,
cotangent la
Carul mic,
urcă-n roabă,
pe colnic,
raza lor,
bogată-n spic,
strîmbă, oiștea,
în zori,
le proptea,
când să apună,
pe-amîndouă,
în triptic cu
Luna nouă...

Sâmburi

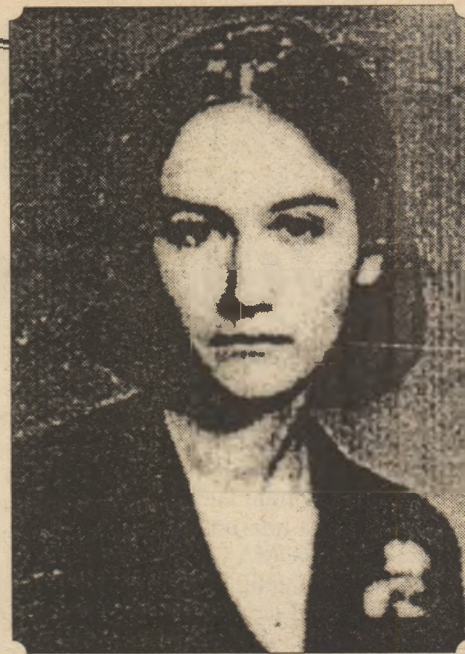
Cercu-n
sâmburile sale
dăltuise,
din fractale,
două tîmple
verticale,
dar împinse,
mercantil,
universul
în pistil...

Cucută

Abolind
înghițitura,
limba cercului
permută
picătura
de cucută, de
se strîmbă-n
vreo acută,
va rămîne,
pururi, mută...

Trucaj

Bătrîn,
cercul,
muritorul,
obosise să-și
ia zborul,
din ograda

lui de vise,
filmă cu
încetinitorul...

Asemenea

Cercul, pe cînd
era punct,
zero îl
precumpănea,
lui asemenea,
disjunct...

Dimpreună

Mi bemol, în
ocol nemăsurat,
dimpreună chiar
cu gîndul,
s-a-nnodat,
ombilicîndu-l...

Eon

Întîi de toate
s-a auzit
cîntul de leagăn
al cercului
pentru primul
eon zămislit...

Decembrie '89

Golani,
la noi,
se moare
non-violent,
dar trebuie
că anii
s-au năruit
monoton
convergent,
în decembrie
curent...

Ghiocel

Cocoșatul
ghiocel
scapă Terra
îndărăt,
raza unui
con gigant
cîntărind
acel neant,
ce răsare,
a-ntrebare,
din omăt...

După douăzeci de ani

VÎRTEJUL zilelor din urmă mi-a luat amintirea, răgazul de a ști măcar în ce zi a anului mă aflu. Abia în seara Galei UNITER (3 martie) am realizat că peste câteva ore intrăm într-o zi de doileu pentru cultura noastră. M-am gândit văzându-l pe TOMA CARAGIU pe ecranele Sălii Palatului că, totuși, n-a fost doar hazardul că anul acesta, din o mie de motive, Gala nu s-a ținut nici în ianuarie și nici în februarie, ca de obicei. Nu. A fost o necesitate de care n-am fost conștienți, dar care a fost, parcă, mai puternică. În seara sărbătorii teatrului românesc, atît de aproape de 4 martie, umăr la umăr, emoționați și calzi, actori, regizori, scenografi, scriitori, pictori, spectatori s-au uitat și s-au gândit, cu dor nespus, la Tomița. Cel dispărut, stupid și nedrept, acum douăzeci de ani. Au plecat atunci și Alexandru Ivăsiuc, Alexandru Bocăneț, A.E. Baconsky, Tudor Dumitrescu, Doina Badea. Și nu poate fi o simplă întimplare că pe 3 martie atingeam umărul Doinei Levința, Titei Chiper Ivăsiuc, al Matildei și al lui Ștefan Caragiu...

În dimineața de 5 martie 1977, după o noapte de șoc și nesomn, în care am auzit non-stop huruitul cioburilor prăvălindu-se la ghenă, tata m-a luat, împreună cu fratele meu, să vedem ce s-a întîmplat în București.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șușară

SPRE deosebire de culturile vechi, a căror memorie a sedimentat și care trăiesc prin vigoarea nivelului lor mediu, cultura noastră se autoreflexă în momentele ei importante și respiră predilect, prin personalități exemplare. Atunci cînd începi târziu și ai încă neuronii proaspeți, cînd musculatura virtuoasă nu exclude tăpșanul de circumvoluțiuni și nici fogașitul sinapselor care absoarbe totul cu lăcomia organismelor în plină creștere, cînd incendiezi etapele și ești zdrobit între ceea ce ar trebui să vezi în urmă și ceea ce adormeci înainte, soluția optimă e să arunci în lume personaje cvasifolclorice, minți fabuloase și energii mitice și nu să produci în serie statisticieni ai reveriei, contabili scrupuloși care se ocupă cu emisia de simfăminte și ingineri hotamici special amenajați pentru a parcela și a gospodări insomniile naționale. Aceste fapuri cumulative, adevărate stihii prin irepresibilă lor forță de erupție, au tot ritmat juna istorie a culturii naționale de la Cantemir pînă la Iorga și Calinescu, ori de la Hașdeu pînă la Eliade. Numite în diverse feluri, dar întotdeauna prin sfera de semnificație a enciclopedismului și a renașcentismului, aceste personalități și-au luat responsabilitățile a generații de sacrificați și s-au pornit, cu o furie auto-devoratoare, să construiască epopeic și de cele mai multe ori din foarte puțin. Au convocat cu puterile lor mediu-nice spiritele strămoșilor, au adunat cu lăcomie cioburile nefolosite în trecerea de la Eden la Istorie și s-au pornit să croiască prometeic, să recompună schelete doar dintr-o falangă rătăcită și apoi să anime totul printr-o vitalitate nărașă ca o viitură. Așa cum ontogeneza este cursul scurt de filogeneza, gestul lor, fascinant de cele mai multe ori, nămolos citeodată, dar întotdeauna copleșitor prin înalta temperatură a combustiei, rezumă o întreagă istorie,

„Plimbarea“ printre ruine și cadavre cu greu se poate povesti. Zbierete, vaie, praf gros, fum, disperare. După citeva zile, am înțeles că s-a întîmplat un cutremur care a înghițit cu dușmănie mari valori, alegîndu-le, parcă, pe sprînceană. Sigur că nu i-am putut uita niciodată pe cei care au murit atunci dar, vrînd-nevrînd, le-am mai neglijat aducerile aminte. Ei au fost și sînt mereu cu noi, dar într-o imagine ceva mai estompată.

Au trecut douăzeci de ani. Douăzeci de ani de cînd Toma Caragiu n-a mai jucat pe scenă sau în film, de cînd, odată cu Bocăneț, a plecat stilul și rafinamentul show-urilor TV, de cînd Ivăsiuc și Baconsky n-au mai scris un rînd, de cînd, de cînd... Astăzi Toma Caragiu ar fi avut 71 de ani. Vă dați seama? Poate că părul lui cîrlionțat și negru s-ar fi deschis spre alb. Cred că ar fi fost însă la fel de tonic, de dinamic, de puternic, de tandru, de șugubăț, de atent la cuvînt, de cuceritor, de iubit și de iubitor. Părinții mei l-au adorat. De aceea, am avut mereu senzația că a murit cineva din familie pe care am un drept în plus să-l plîng. L-am revăzut în multe din rolurile sale memorabile: Pampon din *D'ale Carnavalului*, Schmitter din *Meteorul*, Tipătescu din *O scrisoare pierdută*, Makey Messer în *Opera de trei parale*.

În filmul realizat (laudabilă inițiativă) cu mult profesionalism și cu dragoste de regizorul Dominic Dembinski (prezentat la TV chiar în seara de 4 martie), am văzut și citeva secvențe, pe o peliculă fără sonor, din repetițiile la *Revizorul* lui Pintilie, unde juca *Primarul*. Show-urile pe care le făcea cu Alexandru Bocăneț (în scenografia Doinei Levința) au dat o linie emisiunilor de acest gen de la televiziune, în alb și negru, acide, cu un desen clar, original, care au dispărut odată cu protagoniștii lor. Nici astăzi, cînd libertate există, tehnică supersofisticată există, nu avem ceva care să se apropie de acel tip de spectacol gîndit anume, în detaliu, cu vocație. Au plecat și au lăsat un gol pe care nici măcar nu ne putem preface că-l acoperim.

Uneori așteptînd să înceapă un spectacol la Teatrul Bulandra, sala *Toma Caragiu*, mă trezesc sprijinindu-mă de bustul de bronz al lui Tomița făcut de sora lui, sculptorița Geti Gheorghiuța Caragiu. Tresar mișcată de rîsul lui. Mă întorc și îl privesc în ochi. Se miră. Scrutează totul cu ochii lui pătrunzători, inteligenți, jucăuși. Se miră și el că este în teatrul pe care l-a iubit dar în care nu mai joacă. Tace și privește. A plîns și el cînd au murit Gina Patrichi și Ileana Predescu. Poate

acum sînt împreună. Poate fac împreună un spectacol cu clovni (toți au iubit clovnii) în regia lui Fellini, iar Toma dansează cu Giulieta Massina. Gina și Ileana rid cu poftă.

După douăzeci de ani știm cît de greu ne este fără Toma. Și fără ceilalți. Gîndul la ei ne amintește că teatrul nu se poate face fără dragoste. Fără dragoste de scenă, de personaj, de spectatori. Privindu-l pe Toma Caragiu n-am fi bănuț cît de lung și chinuitor este drumul actorului pînă la personajul său. Ne-a învățat să privim doar bucuria și rigoarea jocului. Restul l-a luat pe cont propriu. A lucrat cu mari regizori și cu mari actori. Și-a iubit arta. Pămîntul s-a mișcat. El a plecat. „E bine să rîdeți și după ce eu nu voi mai fi să vă fac să rîdeți“, spunea în *Actorul și sălbaticii*.

Marina Constantinescu

Istoria picturii în rezumat

rie, cu miturile, romantismele, fabulațiile și puținele ei invariabile. Dar aceste erupții exemplare nu s-au manifestat numai în spațiul narativ al culturii noastre, ci și în acela al artelor plastice. În special expresiile fără tradiție locală, cum sînt sculptura și, pînă la un punct, pictura de șevalet, care au fost primite de-a gata, fără o istorie limpede și, evident, fără o memorie specifică, au generat fenomene compensatorii care au absorbit într-un singur discurs, adică în simultaneitate, varietatea formelor care n-au fost trăite în succesiune. Ceea ce sculptura europeană a experimentat într-un interval de două mii de ani, de la eroismul antic și pînă la dizolvarea figurației, Paciurea, de pildă, dar în mod și mai convingător Brâncuși sau, astăzi, Vasile Gordan, traversează în rezumat ca experiență personală. Enciclopedismul marilor naratori deja amintiți se regăsește aici în inepuizabilul inventar de forme, de sensibilități, de percepții și de filosofii ale lumii vizibile care acoperă cam totul, atît prin diversitatea stilisticii, cît și prin repetatele schimbări de perspectivă. Dar dacă enciclopedismul narativ are, în articulațiile sale principale, o foarte puternică dominantă conservatoare, un amestec de nostalgie a originilor și vigoasă predispoziție profetică, omonimii lui din artele vizuale sînt mai degrabă reformatori și au o reală aplecare spre experiment. Chiar dacă tradiția este un reper permanent, fiind obligatoriu necesară măcar și numai pentru a o nega, ea nu constituie o obsesie în sine, ci doar o unitate de măsură pentru determinarea itinerariului.

O personalitate de acest tip, care, într-un anume fel, reface pe spații mici istoria generală a picturii, dar și aspiră, în același timp, la definirea unei imagini globale a lumii, este Horia Bernea. Caz unic în pictura noastră, și nu doar în cea contemporană, de continuitate lăuntrică și de

permanentă reformulare exterioară, el reușește să traverseze cam toate experiențele majore ale genului. Însă în paralel cu investigația picturii ca limbaj, ca tehnică și ca instrument, Bernea încearcă și decodarea imaginii ca metaforă a creației însăși. Între procesul de cristalizare a obiectului plastic și traseele *devenirii*, în general, pictorul sugerează o solidaritate intimă, nașterea forme din magma cromatică transformîndu-se într-un comentariu asupra *nașterii* pur și simplu. Dar pentru a urmări acest traseu de la virtualitate la existență, de la materia indiferentă la sens, Horia Bernea răsfoarnă istoria picturii. El nu pornește de la observația și însușirea unei lumi deja constituite, așa cum sugerează o îndelungă istorie a mimesis-ului, ca mai apoi să ajungă, refăcînd calea inversă, la stadiile primare ale limbajului - cum s-a întîmplat, de fapt, în istoria picturii unde imaginea intră într-un amplu proces de disoluție pînă la completa abstractizare -, ci pleacă de la ultima ipostază a imaginii, de la disoluția ei, și o restaurează încetul cu încetul pînă îi restabilește structurile figurative. Dacă, vorbind în termeni strict tehnici, istoria picturii urmărește deplasarea interesului de pe epica imaginii, cu nenumăratele ei denotații și subtexte, pe conștiința de sine a mijloacelor de expresie prin care se abolește orice exterioritate, Bernea procedează invers. El experimentează copios un larg registru expresiv, de la incizia grafică, la jocul aleatoriu al combinațiilor cromatice și pînă la ieșirea din suprafață, pentru ca, mai apoi, să coaguleze totul într-un cuprinzător discurs despre lumea creată, despre rațiunea ei ascunsă și despre aspirațiile spirituale pe care ea le încorporează.

Pentru prima oară această imagine dinamică a lui Bernea, care inventariază marile momente pe care artistul le-a străbătut pînă acum, este oferită de recenta

expoziție deschisă în aripa Știrbei a Muzeului Național de Artă. Reunind lucrări din intervalul 1965-1996, expoziția nu este o retrospectivă în sensul strict al cuvîntului - din ea lipsește, de pildă, întregul ciclu al Dealurilor -, dar dezvăluie cele mai importante articulații ale unei evoluții în același timp riguroase și imprevizibile. Chiar dacă fiecare dintre etapele sale are o logică interioară proprie și o mișcare particulară a expresiei, adevărata anvergură a personalității lui Bernea nu poate fi determinată decît printr-o lectură globală. Pentru că, asemenea marilor creatori, pictorul trăiește prin cumul și nu prin secvențe. Doar puse cap la cap, în ordinea lor formală și nu neapărat cronologică, ele dau dimensiunile unui sistem de gîndire care nu este exclusiv plastică, dar care nici nu încearcă să se autonomizeze față de ceea ce se numește meditație artistică. Faptul că această gîndire specifică poate fi extrapolată, că ea reverberază într-o atitudine spirituală și, finalmente, existențială, ține exclusiv de performanța artistică, de strictețea unei viziuni aplicate, de profunda stăpînire a tehnicilor și nicidecum de anexarea unei retorici exterioare. Perioada conceptual-scientistă de început, Praporii, Hrana, exterioarele și interioarele de biserici, florile, Grădinile, Stilpii și peisagistica străbătută de convulsiile vederilor toledane creează un ansamblu de o rară încordare a dicției, cu un tonus interior menținut mereu la același nivel și prin care bînuie o irepresibilă voluptate a formulării. Și acest ansamblu trebuie privit și înțeles dincolo de articularele mecanice pe care el se sprijină pentru că pictura lui Bernea este ca o frază complexă, cu multe subordonate și plină de trimiteri conexe, dar al cărei înțeles final este cu mult mai cuprinzător decît suma enunțurilor conținute.

Milos Forman și bizareriile Americii

În prelungirea cronicii la Scandalul Larry Flynt (apărute în numărul trecut), ca o completare a „imaginii” acestui film premiat și controversat, le oferim azi cititorilor noștri câteva extrase dintr-un interviu interesant, acordat de curind de Milos Forman revistei „Cahiers du Cinéma”.

...Cînd am primit scenariul filmului - de obicei eu citesc primele douăzeci și cinci de pagini, la toate scenariile pe care le primesc; dacă ele nu prezintă interes, e foarte puțin probabil ca restul să fie ceva bun - am citit doar titlul și l-am abandonat. Singurul lucru pe care îl evoca, pentru mine, numele de Larry Flynt era vulgaritatea și eram convins că scenariul nu făcea decît să exploateze acest filon. Cîteva zile mai tîrziu, m-a sunat agentul meu ca să-mi ceară să citec scenariul, din curtoazie față de Oliver Stone, care mi-l trimisese, lucru pe care eu nu l-am știut. Cum îl respect mult pe Oliver Stone, am citit scenariul și am înțeles cit de mult poți să te înșeli judecînd pe cineva după eticheta care i-a fost lipită. Am constatat că erau mult mai multe lucruri de spus despre Larry Flynt decît îmi imaginasem eu, am gasit că personajele din jurul lui erau fascinante, mai ales iubita lui și mai ales avocatul, care mă reprezintă pe mine în film, e ambasadorul meu în această lume plină de bizarenii. Larry Flynt mi s-a părut o figură cu haz, care putea furniza materie pentru o comedie bună. Mi-am sunat imediat agentul, ca să-i spun că voi face acest film.

- Felul lui Larry Flynt de a se da în spectacol vi-l face mai degrabă simpatic sau antipatic?

- Sincer: mai simpatic. În S.U.A. există diverse sisteme de clasificare a filmelor: mențiunea PG înseamnă că filmul e accesibil oricui, R înseamnă că filmul e interzis sub o anumită vîrstă. Eu aș sugera să se introducă și PWH (People Without Humour), care să interzică anumite filme oamenilor lipsiți de umor. (...) Eu n-am cumpărat în viața mea revista lui Larry Flynt, *Hustler*. Pornografia e un fel de glumă foarte lungă. Or, se știe, cele scurte sînt cele mai bune. *Hustler* nu avea deci nici un rol de jucat în filmul meu; nu aș fi făcut decît să am probleme cu cenzura. Nici pornografia, nici chiar Larry Flynt nu sînt adevăratele subiecte ale filmului, ci „primul amendament”...

- Ați revelat un Mozart trivial în *Ama-deus*, și acum arătați grandoarea unui pornograf în Larry Flynt. Logica e inversată, dar proiectul e același?

- Există, efectiv, o simetrie perfectă între cele două filme. Ca să-l prezinți pe Mozart ca pe un om, trebuie să-i privești latura infantilă, murdă, aproape scato-logică, și asta nu-i face muzica mai puțin frumoasă. Ca să-l prezinți pe Larry Flynt ca pe un om, și nu ca pe o personificare a diavolului, trebuie să privești ce are el admirabil, și asta nu face revista lui pornografică mai puțin dezgustătoare. (...) Unei povești atît de incitante ca aceasta nu i se potrivește, cred, decît o mizanscenă cit se poate de simplă. Le datorez mult autorilor scenariului, care au făcut un lucru formidabil; din miile de evenimente din viața lui Larry Flynt, care ar fi putut intra în construcția dramatică a filmului, ca să nască suspense sau orice altceva, ei au ales extrem de judicios ceea ce au ales. Scenariul este jumătatea regiei. Pentru cealaltă jumătate, am lăsat uneori actorii să improvizeze. Cînd simțeam că Woody Harrelson și Courtney Love sînt pe cale să improvizeze așa cum ar fi putut-o face Larry Flynt și iubita lui, îi lasam bucuroși să o facă.

- Courtney Love e surprinzătoare, aduce enorm filmului, fără ca să i se poată recunoaște o tehnică a jocului.

- Tipii de la Columbia nu o voiau în film, din cauza vieții ei de pînă atunci. Eu eram convins, de la început, că ea era ceea ce ne trebuia. Cei de la Columbia, vîzîndu-mi încăpăținarea, mi-au spus că nu au gasit nici o companie de asigurări care să garanteze filmarea cu Courtney. Atunci am chemat un prieten, agent de asigurări, și am găsit o companie. Nu era bine cotată, drept care Columbia n-a vrut să plătească. Am plătit din buzunar; eu, Woody Harrelson, Oliver Stone și Courtney. În fiecare zi, de dimineața pînă seara, un reprezentant al companiei de asigurări era pe platou; în fiecare săptămînă, Courtney trebuia să-și dea pipi-ul la analize! (...) După mine, ea reprezintă jocul epocii care vine; temperamentul ei de artist rock a adus ceva extraordinar filmului. În fața camerei, ea dă totul, fără repetiție, ca pe o scenă, în fața publicului. Courtney a făcut, pe cont propriu, cercetări minuțioase asupra persona-

Milos Forman
și Courtney Love
în timpul filmărilor
la Larry Flynt

jului ei, soția lui Larry Flynt, Althea. Cu toate că el nu i-a fost niciodată fidel, iubirea lor a fost imensă. Faptul că o dragoste atît de pură și de adevărată a putut să existe într-o poveste ca a lor, iată ceva ce depășește înțelegerea mea, sau ce pot eu să-mi imaginez, cu ideile mele, care au, în mod sigur, ceva convențional. Între Columbia și mine a existat un contract care îmi dădea libertate în privința alegerii actorilor, cu excepția interpretului lui Larry Flynt. Le-am cerut celor de la Columbia lista cu actorii care li se păreau acceptabili. Mi-au dat cinci nume. unul dintre ele era Woody Harrelson. El m-a cucerit.

- Larry Flynt a suscitât o polemică în Statele Unite?

- Desigur, am fost atacat că am făcut din Larry Flynt un erou, ceea ce nu era cazul (...). De fapt, pentru mine, singurul erou al filmului e Curtea Supremă. Celelalte personaje sînt pur și simplu oameni.

- N-ați încercat să povestiți viața provocatorului Larry Flynt într-o manieră provocatoare. De ce?

- Chiar credeți că aveam intenția să mă sinucid? (...) M-am instalat în Statele Unite în 1969 și, în timpul anilor '70 am privit fascinat țara asta. lucrurile aveau, pentru mine, mai mult relief decît pentru americanii înșiși. Ceea ce cred eu este că ar trebui să trăim, azi, în America, cu libertatea născută în anii '60 și '70. Problema e: ce să faci cu libertatea asta în America puritană de azi?

- Ați filmat vila lui Larry Flynt de la Hollywood ca pe un loc teribil, care nu are nimic comun nici cu libertatea nici cu plăcerea. Este un purgatoriu al pomografului?

- Este chiar vila lui Larry Flynt, cu decorul riguros fidel. Iar moartea Altheei s-a petrecut chiar așa: inima ei slabă a cedat la o baie prea caldă. Vila reprezintă tot o contradicție a lui Larry Flynt: e puternic, e bogat, dar singura lui libertate e să se baricadeze ca să nu fie asasinat. E ceva ironie în viața lui!

- Cum vedeți relația lui Larry Flynt cu sora președintelui Carter, care l-a întors spre religie?

- Priviți în ochii Atheei: ea a înțeles că aceasta femeie voia să-l conducă pe Larry Flynt spre Dumnezeu, dar, poate, și spre „amorul carnal”. L-am întrebat pe Larry

dacă a făcut dragoste cu ea. A avut doar un suris trist. Această reacție dovedește că acest om, care prezintă anatomia femeilor în cel mai rău fel cu putință, e și onest și pudic. Încă unul din contrastele lui.

- Care credeți că e adevărul politic al filmului?

- Cred că tema filmului e valabilă oriunde și oricînd. Gîndurile inconfortabile nu mor niciodată, în ciuda eforturilor pe care le desfășoară împotriva lor, orice societate. Dacă libertatea înseamnă ceva, atunci e vorba mai ales de dreptul de a spune ceea ce oamenii nu vor să audă. E o formulă a lui Orwell, pe care am preluat-o în film. Am trăit prea mult timp într-o țară în care cenzura era prezentă peste tot, ca să nu știu că asta provoacă două lucruri teribile: plictiseala și cruzimea. Să împiedici un om să vorbească liber, înseamnă să deschizi o poartă cruzimii care se află în el. (...) Victoria lui Larry Flynt e decizia Curții Supreme privind libertatea presei. Dacă Curtea ar fi decis că poate fi urmărit în justiție, pentru prejudiciu moral, orice ziar care a privit un personaj public cu un ochi critic sau umoristic, unde am fi ajuns pînă acum? Ar fi fost un dezastru.

- Ce semnifică, dincolo de „clin d'oeil”, faptul că Larry Flynt însuși interpretează un judecător în film?

- O să vă dezamăgesc, am făcut-o doar ca să mă amuz. (...) Mai joacă în film și soția primarului New York-ului, și un consilier al lui Bill Clinton, și un fost asistent al lui Martin Luther King. Persoane ca acestea, în distribuție, galvanizează toată lumea pe platou (...). Cît despre Larry Flynt, a declarat de curind, la televizor, lucruri foarte interesante: că nu se consideră deloc un erou, și că, dacă ar fi știut ce-l așteaptă (paralizia, sacrificarea sexualității) nu ar mai fi întreprins nimic. Așa cum cei cincizeci și cinci de mii de eroi morți în Vietnam n-ar mai pleca din nou la război, dacă s-ar putea scula acum din morți. Ceea ce nu-i face mai puțin eroi. Dar ceea ce demonstrează ambivalența, ambiguitatea privirii noastre asupra lucrurilor...

Traducere și adaptare
Eugenia Vodă

Portretul unui proiect

EXISTĂ în viața muzicală instituții mari, consacrate și mediatizate corespunzător, dar există și altele, a căror rază de acțiune este mai restrînsă și ca atare sunt mai puțin cunoscute. Așa este Uniunea Criticilor Muzicali „M. Joră”. Prin menirea componentilor ei, ea ar trebui să fie o grupare de breaslă a celor care doar asistă la desfășurarea vieții muzicale pentru a o comenta din fotoliul spectatorului. dar ea și-a asumat încă din 1979 - cînd a apărut sub denumirea de „Colegiul Criticilor muzicali” atașat pe lingă ATM - cu entuziasm și cu un acut sentiment al actualității, misiunea de a descoperi și lansa, în mod concret, nu numai prin puterea scrisului, tinere talente. Se simțea nevoia unei astfel de intervenții căci mult trîmbiata lozincă a promovării tineretului era prea puțin tradusă în practică de instituțiile ce se luptau din greu cu autofinanțarea și cu alte indicații prețioase. Ideea criticilor de a ieși din perimetrul profesiei lor și de a se ocupa de organizare în viața de concert a găsit ecou pentru că era realistă. În peisajul foarte golăș al timpului „Galele tinerilor soliști” alcătuite din 3-4 seri de muzică în care evoluau mai mulți interpreți valoroși, selectați cu exigență din liceele de muzică și Conservatoare au găsit un ecou favorabil la aproape toate orchestrele din țară. Pînă în prezent au avut loc 100 asemenea Gale însumînd peste 500 de apariții; ele au avut loc în centrele muzicale, dar nu numai, căci proiectul își propunea să aducă muzica și în orașele lipsite de

o viață muzicală permanentă, de instituții artistice stabile, iar răspunsul publicului a fost întotdeauna pozitiv.

Ceea ce a dat acestor Gale o eficiență aparte era faptul că însoțite și de un grup de croniciari, alături de care au fost întotdeauna prezenți redactorii muzicali, de la Radio-difuziune și TVR; ca urmare, au beneficiat de o mediatizare corespunzătoare.

În scurt timp, Galele au devenit populare printre aspiranții la cariera solistică, care n-au considerat-o o etapă necesară și utilă în drumul spre consacrare. Și astfel, printre cei ce și-au făcut debutul pe afișele galelor se numără artiști cunoscuți astăzi ca Dana Borșan, Viniciu Moroianu, Mihai Ungureanu, Andrei Deleanu, Rudolf Fatyol, Florin Ionescu-Galați, Marin Cazacu etc. Nici dirijorii nu au fost uitați: unicat în vremea aceea, „Festivalul tinerilor dirijori” de la Bușteni (astăzi mutat la Craiova) a însemnat foarte mult pentru cei ce s-au văzut acolo - unii pentru prima oară - în fața unei orchestre. La pupitrul Filarmonicii ploieștene - colaborator constant și eficient - au apărut mulți dintre cei ce au dobîndit un nume în țară și chiar în străinătate: Ion Marin, Gh. Costin, Cristian Neagu, Radu Ciorei, Răzvan Cernat, Florin Totan, Dan Rațiu ș.a.

După 1990 Colegiul s-a reînnoit într-o Uniune care include și pe colegii radiofoniști și teleaști, pe redactorii muzicali a căror menire se aseamănă cu cea a criticului - aceea de a mijloci accesul ascultătorului spre muzică.

Fără a renunța la tradiționalele Gale, aria de preocupări s-a extins și diversificat. Așa cum o cer timpurile, au apărut activități noi ca organizarea unor cursuri de măiestrie (un exemplu recent este cel despre interpretarea muzicii baroce). Împreună cu Academia de muzică se încearcă „exploatarea”, în beneficiul învățăcelilor, a artiștilor importanți în trecere prin București. A existat și un ciclu de inițiere muzicală pentru copii, „Sunete și caramelle”, din păcate acum desființat.

Utilă este prezența Uniunii și în unele concursuri școlare, dar cele mai importante sînt cele trei concursuri naționale de interpretare întemeiate în ultimii ani. Inaugurat cu prilejul centenarului compozitorului, Concursul „Mihail Joră”, cu mai multe secțiuni, urmărește nu numai selecționarea unor valori ci și apropierea noilor generații de creația sa. Concursul „Ionel Perlea” are ca scop dezvoltarea artei liedului - și a corolarului său, acompaniamentul pianistic - și cultivarea liricii vocale românești. Iar dacă la primele două, în centrul atenției stă repertoriul cameral, noul concurs ce se va lansa chiar luna aceasta în memoria marelui cîntăreț Magda Ianculescu, este gîndit „pentru voci feminine de operă”. Repertoriul cerut, extrem de vast, de la Scarlatti la operă contemporană, pune în fața candidaților problema stăpînirii stilurilor diverse, condiție esențială astăzi pentru desăvîrșirea unui cîntăreț.

Ca orice Uniune profesională care se

MUZICĂ

respectă și Uniunea Criticilor acordă premii anuale care au demonstrat o ancorare în realitățile vieții muzicale de care alte asemenea selecții nu prea dau dovadă; și aș mai adăuga, o anume căldură, care personalizează relația dintre Uniune și artiști. Mărturie este și omagierea unor măști venerabili în care Uniunea s-a implicat nu ca într-o obligație protocolară ci cu prețuire și un fel de duioșie, ca într-o căldă sărbătoare de familie.

Bineînțeles, toate acestea s-au realizat și datorită unei rețele de relații de colaborare cu diferite instituții și este încă un merit al Uniunii că a cultivat acest spirit, cu suptele și inventivitate, calități fără de care în viața modernă nu ar supraviețui.

Nu am avut intenția să fac un bilanț, ci doar să schițez portretul unui proiect transpus în viață prin pasiunea pentru muzică a unui grup foarte restrîns de oameni, care de mai bine de 15 ani, fără alt avantaj decît plăcerea lucrului împlinit, se străduiesc să caute alternative la viața muzicală oficială. Să amintesc și cîteva nume: Grigore Constantinescu - Președintele Uniunii, și alături de el Dumitru Avachian, Smaranda Oțeanu-Bunea, Rodica Sava și mai de curind, Mihaela Dobos, Veronica Zbârcea, Yvona Cristescu, Ecaterina Stan, și dacă mi-a scăpat vreun nume, îmi cer scuze, dar probabil că este dintre cele pe care le-am întîlnit prea rar în acest context.

Elena Zottoviceanu

EXIGUITĂȚI

PREPELEAC

de Constantin Toiu

CEL MAI îngust loc în care poate să stea un om pedepsit din greu se numește carceră; un fel de cutie, în care, cel mult, te poți învîrta în jurul tău, fără să te poți așeza.

Foștii deținuți povestesc multe despre acest loc de tortură. În libertate, din cauza sărăciei, oamenii locuiesc de nevoie în spații astfel de reduse, deși nu se compară cu pușcări. Personal, prin anii șaizeci și am locuit și eu într-o cămaruță de serviciu în blocul *Scala*, - cel dărîmat la cutremur în 1977, - și care avea cam un metru și optzeci pe vreo sută și cinci sau zece cm. lățime. În dreptul ferestrei strîmte și înguste, aveam ca pe un submersibil o mesuță rabatabilă la care de obicei scriam, sau mincam. De citit, citeam în pat. Înăuntru aveam și o chiuvetă micuță din care beam apă sau înaintea căreia, la o oglinjoară, mă bărbieeam. Vara, era imposibil să stau sau să dorm în acea, ... nici măcar nu-i pot spune cămaruță, întrucît unul din pereți, cel interior, ascundea coșul prin care trecea fumul dogorîtor al arderii gunoaielor de la crematoriu. Iarna, era o plăcere o asemenea căldură, pe gratis. Vara, un calvar. De aceea, în lunile iulie și august, cele mai fierbinți, locuiam la prieteni sau cunoștințe, pe unde apucam. Cînd nu găseam asemenea binevoitori, după unșpe noaptea mă duceam de regulă în *Grădina Icoanei* și dormeam trîntit pe cite o bancă mai ferită de vegetația stufoasă. O dată, un milițian m-a sculat și m-a legitimat. Eram somnoros, pe la trei dimineața. Cu greu am reușit să-l conving, avînd toate actele la îndemînă,

că odaia mea tocmai se vîruiuse, că nu se uscaseră, aflîndu-se la nord și negăsind loc la hotel... Ne avînd altă soluție, - mințeam, - mă așezasem pe banca aceea publică „pînă în zori“, nu mai mult, doar-doar locuința avea să se zbicească pînă a doua zi. Nu eram băut. Nu vorbeam anapoda; deși picam de somn. Nu arătam ca un vagabond sau ca un răufăcător periculos. Din contră, am vorbit cu omul ordinii în cel mai îngrijit mod cu putință, declinîndu-mi și meseria etc. „Și n-aveți pînă nimeni?“ „Pe nimeni, am zis, și, de somn probabil, cînd fără să vrei te copilărești, adăugai: *pe nimerica!*“ De fapt, cum am zis, mințeam. De cînd sînt, nicio dată nu avusesem mai mulți prieteni și cunoscuți și nici nu cunoscusem și nu mă împrietenisem cu atîtea fete sau femei frumoase, inteligente, intelectuale de obicei, care uneori, în chilioara mea de la etajul IX, mă vizitau în *grup*, cite două, sau trei, locul fiind atît de public, și ca să nu ne iasă vorbe. Proprietăreasa era o rusoaică albă, bătrînă și bolnavă, o cucoană distinsă, pe care o întilneam uneori alături de carcera mea, în bucătăria splendidă, largă, luminoasă, spațioasă, carelată alb cu negru și în care mereu bătea soarele. Pe aragazul curat lîună îmi făceam la iuteală cafeaua. Pe mesuța de alături se afla o cutioară de carton plină de bețe de chibrit arse. Proprietara îmi atrăsese de la început atenția să nu arunc bețele de chibrit arse, ci să le depun cu grijă în cutiuța respectivă. De economie. Se aprindeau bețele de la unu la altul. Pensie mică, mică... Și-atunci, într-o zi, întilnindu-ne în bucătăria largă, alături de spațiul meu,

bătrîna cucoană istovită de boală și vorbind cu accentul ei de rusoaică nobilă mă complimentase, nu fără un oarecare joc ironic feminin în vorbire și-n ochii ei albaștri apoși, cît de frumos mirosea, sau venea din celula mea mirosul fin de țigări scumpe și de parfumuri franțuzești, observînd, dumneaei, că viața, viața ade-vărată, în orișice condiții te-ai fi găsit, se ia, se socotește și după miros, indiferent că nu ai un chior în buzunar. O matroană română ar fi zis așa, aproximativ: „Sărac, sărac, băiețele, dar dau buzna la tine cuconițele parfumate, bravo copila!“ Bine înțeles că e doar un exercițiu stilistic.

*
* *

MULTĂ vreme crezusem că, în libertate, nimeni nu ședea mai la strînsor decît mine. Și azi cînd trec prin dreptul blocului nou construit al Scalei după cutremur, mă uit sus de tot, unde ar fi fost etajul 9 și mă gîndesc la fantasticul celular în care, în culmea mizeriei, mi-am petrecut zilele cele mai spirituale, mai senine, mai pline de prieteni, prietene și de lecturi. Mă mai gîndesc uneori și că acolo, la 9, de frica vreunei percheziții am ars cu mina mea *Retour de L'URSS*, precum și *Retouches à mon retour de L'URSS*, ale lui Gide. Le-am ars și le-am aruncat pe ghenă. Și trec pe-acolo, vinovat, ca pe lîngă locul unei crime oribile. Și totuși recordul meu de exiguitate casnică fusese bătut. Nego se mutase într-o zi într-o casă veche de pe lîngă biserica Amzei închiriînd pe nimic, ... Regman știe și el, ne întilniserăm o

dată împreună acolo, ... închiriînd spațiul unui closet, al unui W.C. dezafectat, cu gaura peste care venea tronul, astupată, blocată cu ciment. Era ca un cerc, albicios, față de restul podelei, un cerc asupra căruia ar fi stat aplecat făcînd socoteli, Arhimede. Nici nu mai știu pe ce dormea Negoîtescu... Multe cărți în jur. Nici o ferăstruică. Ușa, veșnic deschisă, să intre aer, dădea într-un hol murdar plin de acareturi stricate. Trebuie să se știe, pentru urmași, nu de altceva, însă spre a se întări observația că marile spirite nu au nevoie, fizic, de prea mult loc. Am văzut, la Weimar, camera de lucru a lui Goethe... o odăită. Am văzut, la Sankt Petersburg, căsuța de lemn a lui Petru cel Mare, căruia îi plăceau casele în care atîngea tavanul cu capul. Dar Diogene?...

Acolo, la Nego, văzîndu-l prima dată pe critic locuînd într-un W.C., reacomodat, m-a apucat, sincer, rîsul; și ridea și Nego; rideam împreună; la urmă de tot am apucat să articulez: „tu, ... Diogene, ... care, ... în loc de butoi și cu felinarul alături... aprins ziua-n amiaza mare... căutînd pe străzi, ... ce?... un om, doar un om; și cum venise vorba și de Alexandru cel Mare, elevul lui Aristotel; și cîm, auzind el, se dusesse repede la bătrîn, să-l vadă; iar Nego, cu verva lui formidabilă jucase scena cu împăratul Machedon înfruntîndu-l pe chiriașul butoiului, care, scurt, fără vorbă multă, îi spusese tînarului împărat:

„Dddd...ă-te (la emoții, locatarul se bilbiia tare), ... ddddă-te la o parte, că-mi iei ssssoarele...“

Ocean

O audiență (II)

IN SFÎRȘIT Elsei îi reuși să aducă vorba la ceea ce ne interesa, colocviul cu românii. Condiția pusă de noi era să participe numai invitați de ai noștri și nu trimiși în delegație. Cu încăpăținare de catir îi prezentam lucrurile ca unui copil, ferindu-ne de irități care ne-ar fi depărtat de țel. Ministerul Învățămîntului trebuia să ne dea în scris acordul pentru ca persoanele indicate să aibă un timp de pregătire. Reacțiunile ei ne măsurau capacitatea noastră de răbdare. „Ce pregătire? Două cămași și un săpun. Eu am fost de multe ori în străinătate. Închipuie-ți că la Darmstadt, în casa de oaspeți a universității, nu era săpun la toaletă. Mircică, vezi? Să li se spună la toți cei care sînt invitați să-și ia săpun cu ei. Românii e un popor curat. Se spală pe miini, mai ales în cercurile universitare.“

Îi prezentăram lista de invitați, asigurînd-o solemn că vom procura noi săpun. Luă foaia de hîrtie în mînă și citi lista celor propuși; la fiecare nume se întorcea spre micul nostru

spîter improvizat care, la unii, mișca discret din sprincene. Ministereasa rămase pe gînduri. Fără îndoială părea încurcată că adulatul ei clipise prea des. „Nu aprob nimic. Mi-ați invitat numai profesori universitari și academicieni. Nu se poate!“ - „De ce?“ - „Păi, de ce? Să vă spun eu, de ce. Mircică, fii amabil și adu-ne schema care am discutat-o aseară.“ Vorbele acestea declanșară o nouă campanie de investigații. Mircică folosi scaune și scări șubrede, inspectînd rafturile - un nor de praf îl însoțea pretutindeni. „Vezi, în separeu, că mi-am făcut un ceai cînd am terminat. Oi fi pus-o pe acolo.“ - „Doamnă, se vede că e o schemă prețioasă, dacă ați pus-o bine.“ Un pupic mă răsplăti pentru cele spuse. „Știi că nu ești deloc pe tușă. Le vezi. Asta e, caută în seif, Mircică!“ Deschiderea dulapului de fier a durat cam cît ar spune un premiant 'Luceafărul' pe de rost. Mircică repetă strigătul lui de triumf: „Aici e!“ Puse pe masă un sul. Amfitrioana îl desfăcu și acoperi repede fila cu palmele. „Nu te uita! Tot ce-i în seif, e secret de stat.

Străinii nu au voie să vadă ce e închis acolo.“ Dar eu văzusem și mă simțeam ca o Mata Hari înainte de execuție. În sertărasele misterioase descoperisem o pereche de pantofi, citeva portocale, pe lîngă un teanc de dosare, o cutie, probabil de fondante, și o sticlă de rom. Degeaba se strădui prietenoasa noastră gazdă să-mi explice ce conținea acea schemă. Extenuată își ridică miinile: „N-o să fie moarte de om, dacă o să calcăm consemnul. Aruncă-ți o privire.“ Un grafic în tuș, ca o piramidă, arăta procentul cadrelor din învățămînt. La vîrf universitarii, apoi în jos, mai mulți, profesorii de liceu, școli generale și la bază, educatori din creșe și grădinițe. „Vezi acum, de ce nu-i pot lăsa pe ăștia de sus? Sînt puțini și mai și rămîn prin străinătăți.“ - „Ăștia de mai jos ar putea pleca.“ - „Ăștia-s destui. Alegi pe cine vrei.“ Îmi frecai miinile: „O să facem un colocviu științific cu educatori din creșe“. Ministereasa aprobă din cap. Peste puțin, îmi descoperi însă răutatea: „Hoțule, mă iei pe plan subțire.“

Schimba vorba. Se plîngea acum cît are de lucru. Profitînd de atmosfera familiară - Mircică moțăia pe un scaun mai ferit - îi pusei o întrebare simplă: „Cu ce se ocupă un ministru la dv.?" Răspunsul merită să intre în istoria executivelor de la origini pînă azi: „Stai să-ți spun. Noi ascultăm indicațiile...“ Aici făcu un semn spre tabloul Conducătorului de pe perete. „Dacă pică ceva și pentru noi - școli, dotare, corp didactic, chiar și o aluzie -, îmi adun colaboratorii. Ce facem? Și prezentăm un plan de activitate inspirat din instrucțiunile sale.“ - „Deci inițiativa aparține exclusiv șefului?“ - „Sigur. El gîndește și pentru noi. Cîteodată planul nu se potrivește. Îl vede și observă: «N-am spus eu asta». Ne bagă în draci.“ - „Nu-și mai aduce aminte de ce a spus?“ - „Știe tot.“ - „Gîndește pentru toată țara?“ Nu răspunse. Se întoarse spre prorectorul ieșean și întrebă: „Dumnealui vorbește românește?“ Ce puteam să-i spunem? Că e profesor de română?

Paul Miron

**Calea cerului
și vrerea
pământului**

NUMĂRUL cărților „clasice” (*jing*) din cultura chineză a fost, se pare, fixat de Confucius la șase, dar, întrucât Cartea Muzicii (*Yue Jing*) s-a pierdut, sau n-a conținut nicio-dată text, cărturarii epocii Han scriau că există cinci Clasice: Cartea istoriei (*Shu Jing*),

Yi Jing. Cartea schimbărilor. Traducere din limba chineză veche, studiu introductiv, comentarii și note de Mira și Constantin Lupeanu. Editura Qilinul din jad, 1996. 2 volume însumând 879 p. F. p.

Clasica poemelor (*Shi Jing*), Primăvara și toamna (*Chun Qiu*) - toate trei editate de Confucius; Tratatul despre rit (*Li Ji*) și Cartea Schimbărilor (*Yi Jing*). Aceasta din urmă - carte de divinație cu caracter profetic, conținând însă foarte multe elemente de filozofie, morală și politică, se datorează conform legendei împăratului mitic Fu Xi (despre care se spune că a trăit 115 ani și că sora/soția sa a creat oamenii, din plictis). Fu Xi i-ar fi învățat pe oameni să alcătuiască familii, le-a dăruit focul și fluiorul, i-a învățat să folosească la pescuit navodul și să își clădească locuințe. Cele opt trigrame folosite în Cartea Schimbărilor le-ar fi copiat de pe blana unui dragon alb ieșit din apele Fluviului Galben, cât și de pe carapacea unei broaște țestoase din râul Luo!

Cele șasezeci și patru de hexagrame obținute prin suprapunerea, două câte două, a trigramei, ar fi fost inventate pe la 1050 înainte de Christos de către Regele Wen, fondatorul dinastiei Zhou, pe când acesta se afla în închisoare din ordinul împăratului Shang (condiții care explică valoarea de strategie a tratatului). Reordonată, îngrijită și comentată de Confucius, care îi dădea mare importanță, socotind-o comoară de filozofie, *Yi Jing* încearcă să descifreze devenirea cosmologică prin practicarea divinației ca tehnică privitoare la schimbare, ca surprindere a ceea ce e pre-

vizibil în schemele cosmice. Întregul este cunoscut prin relația dintre elemente iar omul își înțelege existența ca situație între un cod închis și posibilitatea deschiderii.

Pornind de la binomul Yin/ Yang, *Cartea Schimbărilor* conține o teorie numerologică proprie. „Aceste șasezeci și patru de hexagrame sunt chiar calculul binar”, îi scria Leibnitz lui Joachim Bouvet. Relația Yin/ Yang e legată și de buna funcționare a organismului precum și de vreme. Liniiile continue ale diagramelor sunt numite puternice (*gang*) și reprezintă pe Yang, în timp ce Yin se dezvăluie în cele întrerupte sau slabe (*rou*). Simbolul alcătuit doar din linii Yang este cerul, cel din linii întrerupte (*Kun*), desigur, pământul. Celelalte diagrame sugerează realități intermediare, definite în funcție de doza Yin sau Yang pe care o conțin.

„Toate (fenomenele) complexe de sub ceruri se găsesc în hexagrame; însuflețirea mișcării de sub ceruri se găsește în textele (care însoțesc hexagramele); transformarea prin prelucrare se obține prin schimbare; arătarea prin folosire practică stă în (posibilitatea comunicării); constatarea prezenței spiritului și luminarea (prin el) depinde de om; împlinirea prin tăcere, încrederea fără vorbe stau la baza comportării virtuozelor”.

Ciute chiar la întâmplare, „prezicerile” par versuri sau simple concentrate metaforice de o frumusețe care depășește înțelepciunea, cu atât mai mult cu cât au fost aduse pentru prima oară în română fără intermediar, din chineza veche. Notele și explicațiile sunt și ele plăcute lecturii, pentru hermeneuți o adevărată desfătare.

*

Mira și Constantin Lupeanu, traducătorii *Cărții schimbărilor*, au relansat în același timp și o antologie de poezie chineză modernă - *shin xi*, „poezia nouă” (cum i se spune, în contradicție cu stilul clasic, *wenyan*). Ca și în alte culturi orientale (de pildă, cea arabă sau persană) atotputernicia clasică a poeziei, care a dat magi, profeți, conducători de țară sau imperiu, a cedat cu greutate înnoirilor de tip european sau american. Cele mai interesante poeme sunt tot cele care revalorifică elementele filozofiei și poeziei vechi, desigur într-o formă „descătu-

Antologie de poezie chineză. Selecție și traducere de Mira și Constantin Lupeanu. Editura Miracol 1996. 222 p. F. p.

șată” și într-un context schimbat. La chinezi se mai adaugă problema ideologiei, care și într-o selecție „pură” sau „epurată”, cum e cea de față, tot mai strecoară măcar amintirile iubitei din vremea când era pionieră...

Altfel decât concentratele clasice, poemele modernilor se despletesc whittmanian (chiar dacă împodobite cu flori de ciros), sugerează apropieri de T.S. Eliot, Yeats, Erich Fried sau chiar de orientali „occidentalizați”, precum Khalil Gibran sau Tagore... Nu-mi dau seama în ce măsură se vor păstra în memoria cititorului european nume ca Guo Moruo (1892-1978), Wen Yiduo (1899-1946), Li Jinfa (1901-1976) și Dai Wangshu (1905-1950), ca să nu mai vorbim de spuza de poezii ivită după proclamarea, în 1949, a Republicii Populare Chineze (când însuși Mao Tzedun era poet), ori de numele din „al treilea val”, ivit în anii '80, care proclamă întoarcerea la concizie și luciditate... Însă vor fi reținute cu siguranță impresia de opulență degajată, comorile de metafore și simboluri scoase de-a valma la suprafață, spre a fi la îndemâna oricui, atmosfera de intelectualitate efervescentă care salvează „grădina poeziei de uscăciune și tăcere” (Zhang Xueming). Poezia a devenit o stradă cu „licheni, greieri, TV color, casetofoane” unde conviețuiesc „germenele cântecului și fermentul primăverii”, „poveștile banale și clocotul fierturii de ceai în amurg” (Huang Bangjun), glasurile

străbunilor ticăind ca un ceas domol, unde „bezna nopții atârna de la etajul 24 al blocului/ ca o perdea”, până ce se „deschide instantaneu lada cu o sută de tezaure/ și pretutindeni scânteiază lumina perlelor” (Gong Liu). *Cartea schimbărilor*, consultată de cei care ratăcesc prin bezna lăuntrică, vestește în continuare speranță. „Eternitatea e misterul din vasul de aramă.../ și iată, carapacea țestoasei s-a spart/ istoria rămasă neprezisă e azi o știre de presă...” (Yang Lian).

Desigur, lupta celor doi poeți-traducători cu transpunerea „ideogramelor care se mușcă între ele aprig” este ea însăși un spectacol vrednic de mirare și admirare.

**Solzosul demon
al acediei**

ÎNTÂLNITE mai întâi în inegalabila *Filocalie* a părintelui Staniloae, cugetările și prescripțiile morale datorate eremitului învățat, Evagrie Ponticul (n. 345) reapar în transpunerea studiosului și talentatului Cristian Bădiliță. Evagrie Ponticul, care a viețuit în efervescența întemeierilor de idei, dogmelor și regulilor creștine de după Origene, în miezul primelor polemici teologice, pe meleaguri orientale (Constantinopole, Alexandria, sau în coloniile de monahi situate la sud de acest port egiptean) și-a scris tratatul ca pe o modalitate de luptă împotriva „ispitirilor diavolești”. Între acestea, unele ivite din postul prea îndelungat - „răvnitul”, obsesia indeștălării pântecului, visătoriile erotice menite a îndepărta gândul de la rugăciuni, dar chiar și visele din somn (poate doar Freud și urmașii săi aveau să dea viselor atâta importanță, desigur cu altă finalitate). Opt gânduri îl încearcă pe începătorul monah: lăcomia, preacurvia, dorința de arginți, mânia, tristețea, acedia (apăsarea sau amarul inimii), fala deșartă, trufia. (Motivul celor șapte păcate capitale - trufia a fost tratată separat, ca păcat suprem -, născut în Orient, a fost preluat de teologii apuseni și folosit peste unsprezece secole ca armă de luptă împotriva Reformei). Mai puțin cunoscută pare a fi acedia, „boala după-amiezii”, adusă eremiților de un „demon al amiezii”. Kierkegaard o găsește general umană, „melancolia” italienilor, „spleenul” englezilor. Ea se mani-

festă prin tentația de a privi cât mai des pe fereastra chiliei, de a ieși mereu din chilie, parca în așteptare... Unii cercetători au dat vina pe „vântul de sud”, alții pe „unghiul soarelui egiptean la amiază” (bântuie mai ales între 17 iulie și 9 august). Călugării își imaginau un demon solzos ce umbla doar pe hotarul dintre lumină și umbră, aducând somnolență, nepăsare, pierderea devotamentului religios...

În *Moralia* lui Evagrie e dat un sfat practic pentru fiecare gând rău. Biografia sa pământeană nu l-a scutit de încercarea unora dintre ele. În Bizanț a fost iubit cu ardore de soția unui demnitar. Metaforic, peripețiile sunt cifrate prin descrierea „arestării” lui de către îngerii răi, care-l duc într-o celulă și-i oferă eliberarea numai dacă va pleca îndată peste mări. După trecerea Mediteranei, în apropiere de Alexandria, ispita apare din nou într-o colonie de „tranzit” a călugărilor, ținută de o femeie ce-și părăsise familia din devotament pentru cele sfinte: cea a izolării totale în deșert (acolo a rămas șaisprezece ani, până la sfârșitul vieții). Adversitățile postume la scrierile lui Evagrie au dus chiar și la interdicția numelui - cugetările

Evagrie Ponticul, Tratatul practic. Gnostic. Studiu introductiv, traducere și comentarii de Cristian Bădiliță. Editura Polirom, Iași, 1997. 163 p. F. p.

i-au circulat sub alt nume iar biografia i-a fost regăsită într-o traducere coaptă.

După *Tratatul practic, Gnostic* reprezintă partea teoretică a cugetărilor lui Evagrie Ponticul. Însemnările zilnice (o jalonare a existenței lineare, lipsite de orice eveniment) se numesc *Capete* și caută cu greu pretexte de existență reală (întâlniri și dialoguri cu alți eremiți). *Capetele* au, de ce nu, înțeles de „începuturi” și în plan supranatural („câpătaie”), fiindcă Evagrie Ponticul a umplut în spațiul deșertic goluri imense - iar „pierdere” sa în pustiu a semnalat poate extinderea noosferei dincolo de vetrele de civilizație...

● Stanislaw Lem, *Întoarcerea din stele. Golem XIV*. Traduceri de Mihai Dan Pavelescu și Cristian Tudor Popescu; Constantin Geambașu. Cuvânt înainte de Cristian Tudor Popescu. Editura Univers 1997. 367 p. F. p.

● Stefan Zweig, *Tolstoi. Nietzsche*. Traducere din limba germană de Eugen Relgis. Editura Științifică, 1996. 248 p. Lei 7000.

● Aristotel, *De anima*. Traducere și note de N. I. Ștefănescu. *Parva naturalia*, traducere și

**Cărți primite
la redacție**

note de Șerban Mironescu și Constantin Noica. Postfață și îngrijire de ediție Gheorghe Vlăduțescu. Editura Științifică 1996. 281 p. Lei 7500.

● Ion Banu, *Aristotel*. Editura Științifică 1996. 275 p. Lei 5600.

● Gheorghe Vlăduțescu, *Bufnița Minervei*. Editura Științifică 1996. 267 p. Lei 6500.

● Ioan Oprea, *Terminologia filozofică românească. Studiu asupra epocii de formare*. Editura Științifică 1996. 388 p. Lei 6000.

La mort volontaire
au Japon

EXCLUSĂ din rațiuni religioase sau metafizice din orizontul de valori al civilizației occidentale, moartea voluntară își regăsește întreaga sa demnitate în cultura japoneză. Paradoxul de a o vedea devenind o practică înscrisă adînc în mentalitățile unui popor dotat cu atîta vitalitate se risipește la o analiză a acestor mentalități. În *Moartea voluntară în Japonia*, Maurice Pinguet întreprinde o asemenea analiză. Moartea voluntară apare rînd pe rînd ca un act cumplit, dar plin de măreție, în care se concentrează întreaga etică a

clasei razboinice, în ipostaza harakiri-ului, ca o cheie de boltă a sistemului feudal, ca expresie supremă a detașării budiste sau a credinței amideiste, ca un preț tragic cu care iubirea ispășește crima de a nesocoti proza lumii. În fine, ca un mod de a rămâne fidel vechilor tradiții, de a le resuscita (cazul Mishima), sau, dimpotrivă, ca o consecință a dezrădăcinării și alienării (cazul Akutagawa, între altele). Cum o istorie a mentalităților este un reflex al istoriei reale, cartea evocă momente importante din istoria atît de zbuciumată a Japoniei, de la războaiele civile din epoca feudală și cărmuirea autoritară a shogunilor Tokugawa, pînă la profunde reforme ale epocii Meiji și hecatomba războiului din Pacific. Redăm mai jos două fragmente din volumul *Moartea voluntară în Japonia. De la harakiri la kamikaze* ce va apărea în curînd în traducerea Angelei Martin și a Andreei Mihail, la Editura Ararat.

Teatrul cruzimii

În 1870, sistemul bazat pe clase a fost abolit. În 1873, a fost instituită conscripția, funcțiile militare nemaifiind, ca atare, un apanaj moștenit. În 1871, portul celor două săbii a încetat să mai fie obligatoriu, iar în 1876 a fost interzis. Alte privilegii, cum ar fi blazonul, numele de familie, folosirea calului de călărie, au fost deschise tuturor. Soldele ereditare vărsate de clanuri fuseseră convertite în bonuri de stat și suprimate. În sfîrșit, în 1873, *tsumebara* a fost radiată din noul cod penal. Nu mai rămînea nimic, doar amintirea și nostalgia. Nobilimea europeană se încapătîna să viețuiască în iluziile snobismului - nobilimea militară a Japoniei a disprețuit o supraviețuire atît de searbădă și a preferat să moară cu totul.

Ce nume poate fi dat acestei răsturnări? Se vorbește despre Restaurția Meiji: aceasta înseamnă a nu vedea decît restabilirea autorității imperiale, a neglija transformarea unei întregi societăți, a ȳta conotația de noutate pe care o are în japonexă termenul *ishin*. Reformă? E prea puțin spus pentru niște schimbări atît de profunde. Revoluție? Fie, cu condiția de a concepe (în afara tuturor categoriilor istoriei occidentale) o revoluție fără o ideologie a revoltei, fără luptă de clasă, fără subversiune populară. Să vorbim mai curînd despre Renasterea Meiji. A fost o primăvară, brutală și vijelioasă, plină de speranță și de neliniște. O deschidere era în toate, o dezlegare. Dar posibilitățile ce prindeau să se înfiripe se conturau pe fundalul tristeții lucrurilor ce mureau. Piererea o expresie a măreției omenesti ce nu avea să se mai întoarcă vreodată. Dispariție cu atît mai sfîșietoare cu cît era acceptată. O emoție aparte pare să înconjoare astfel una din ultimele *tsumebara*, ce a avut loc la începutul anului 1868, cea a lui Taki Zenzaburo, ofițer al prințului Bizen, care, după ce a hărțuit trupele învinse ale familiei Tokugawa, dăduse ordin la 4 februarie 1868, să se deschidă focul asupra concesiunilor străine din Kobe. Nu au fost decît doi sau trei răniți, însă guvernul împăratului Meiji l-a condamnat la moarte. Au fost invitați să asiste la executarea pedepsei reprezentanți ai puterilor străine, unul de fiecare legăție, deci cu totul, șapte. Mitford, secretarul

ambasadorului Marii Britanii, a descris evenimentul. Pentru întia oară, ușile închise ale tsumebarei se deschideau în fața privirilor occidentalilor. Putem să bănuim mindria sumbră care a inspirat ceremonia: știți ce este acela un samurai? Veniți, vedeți și spuneți ce-ați văzut. Căci toate acestea nu vor mai fi curînd decît o amintire.

Scena a avut loc noaptea, la lumina luminărilor, în fața altarului principal al unui templu budist, Seifukuji, la Kobe. Pe o platformă joasă și acoperită cu rogojini, a fost așternut un covor roșu de pîslă. În stînga erau așezați, în rînd, șapte martori japonezi, în fața lor, în dreapta, cei șapte reprezentanți ai ȳrilor străine. Condamnatul intră, în costum de ceremonie: un bărbat voinic, de treizeci și doi de ani. Unul din prietenii săi, cunoscut pentru iscusința cu care minuia sabia, îl însoțea, făcînd oficiul de *kaishaku*.

„Încet, cu o mare demnitate, condamnatul urcă pe planșeul ridicat, se prosternă de două ori în fața altarului, apoi se așază pe covorul de pîslă, cu spatele la altar. *Kaishaku*-ul se așază pe vine în stînga lui. Unul din cei trei ofițeri din suita sa înaintă atunci, purtînd o tavă ca acelea folosite în temple pentru ofrande și pe care, învelit în hîrtie, era așezată o *wakizashi*, sabie scurtă sau dagă japoneză, lungă de treizeci de centimetri, avînd vîrf și lama la fel de ascuțite ca un brici. El i-o oferi, prosternîndu-se, condamnatului, care o primi plin de respect, o ridică deasupra capului cu amîndouă miinile și o așază apoi în fața sa.

După ce se înclină încă o dată adînc, Taki Zenzaburo, cu un glas care trăda puțin emoția și șovăiala unui om ce face o mărturisire dureroasă, dar nelăsînd să se vadă nimic pe chipul sau în gesturile sale, vorbe precum urmează: «Eu și numai eu, pe nedrept, am dat ordinul să se tragă asupra străinilor la Kobe și l-am repetat cînd încercau să scape. Pentru această crimă, îmi spintec pîntecele și vă cer domniilor voastre, aici de față, să-mi faceți cîinstea de a fi martori ai acestui act.»

Se înclină încă o dată, apoi lăsă să-i alunece veșmintele pînă mai jos de brîu și rămase cu bustul gol. Potrivit obiceiului, își legă strîns minciile în jurul gînturilor pentru a nu-și lăsa trupul să cadă pe spate, intrucît un nobil japonez, cînd moare, trebuie să cadă cu fața înă-

Moartea voluntară

inte. Cu o mișcare hotărîtă, luă daga așezată în fața lui; o privi cu luare-aminte, aproape cu căldură. Preț de o clipă pîru că se reculege pentru ultima oară. În sfîrșit, implintindu-și adînc pumnalul sub talie, în partea stîngă, îl aduse încet pînă în partea dreaptă și răsucindu-și-l în rană, făcu o ușoară tăietură în sus. În timpul acestei operații cumplit de dure-roase, nici un mușchi nu-i tresări în obraz. După ce trase afară daga, se aplecă în fața și întinse gîtul. Pentru prima oară, o expresie de durere se așternu pe chipul său, însă nu scoase nici un geamăt. În acest moment, *kaishaku*-ul, care, stînd pe vine, îi urmărise cu atenție fiecare gest, sări în picioare și într-o clipită își ridică sabia: un fulger, o lovitură surdă, înspăimîntătoare, zgomotul a ceva cîzînd: dintr-o singură lovitură, îi retezase capul.

O tăcere de moarte se lăsă, întreruptă numai de gilgiutul cumplit al singelui ȳnînd din masa inertă ce zăcea în fața noastră, care, numai cu o clipă înainte, fusese un bărbat viteaz, un cavalier. Era îngrozitor.

Dispariția unui samurai - dispariție în curînd a samuraiului. Dublă melancolie pentru cel ce înțelegea că civilizația capabilă să faurească asemenea oameni își încheiase și ea viața. Prezența însăși a martorilor străini marca criza fatală din care nu avea să-și mai revină niciodată. În urechea lui Taki Zenzaburo, dar și în a tuturor celor ce se recunoșteau în rolul pe care acesta îl juca, impermanența universală, ce nu compune forme decît pentru a le șterge, a șopti în seara aceea ultimul cuvînt din amara-i înțelepciune: „Să știi să mori“.

Profiluri ale nihilismului. Mishima

TOATĂ această tradiție a sacrificiului a vrut scriitorul Mishima Yukio să o apere, să o illustreze, să o reînstaureze sinucigîndu-se. Gestul său îl amintește pe cel al lui Nogi, dar al unui Nogi care l-ar fi frecventat serios pe Nietzsche și care ar fi încercat să bareze drumul nihilismului denunțat de *Voința de putere*. În civilizația timpurilor moderne, care în Japonia triumfă prin înfrîngere, Mishima recunoaște decadența posacă în care se instalează domnia tarantulelor egalității invectivate de Zarathustra: ideologie a chietudinii, egoism permisiv și resentiment ascuns. Toate valorile pentru care merita nu demult să mori au dispărut, imanența nu mai cunoaște limite, moartea nu e decît un neant cu care nu e nimic de făcut, totul e nivelat. Nimic altceva nu există pentru individ decît propria viață și cînd ea se dovedește în final a nu fi nimic, cum să eviți angoasa, scandalul absurdului și disperarea? Respingînd sacrificiul, crede Mishima, modernitatea a pustit transcendența, nu subzistă nimic suprem, de unde viața ar putea primi un sens. Nu mai avem, poate, iluzii, dar nici un țel care să ne depășească, să ne unească, să ne exalte. Pentru a lupta împotriva pustiului, ar trebui deci restabilite în același timp transcendența și sacrificiul din care ea se hrănește. Orice discurs ar fi inutil: nu putem decît să acționăm, încrezîndu-ne pentru a convinge în gestul tăcut. Precum Kirillov al lui Dostoievski, Mishima se va sinucide pentru a arăta calea, va pune în jos sănătatea viitorului pariînd pe autoritatea morții voluntare. La 25 noiembrie 1970, el va opune ultimul său gest neantului modernității.

Kirillov și Zarathustra: aceste figuri familiare lui Mishima nu trebuie să

mascheze specificitatea cazului japonez. Nihilismul e poate destinul global al lumii moderne și în primul rînd preț cerut de surplusul de putere pe care-l oferă tehnica - dar fiecare societate se îndreaptă într-acolo pe căi ce îi sînt proprii. Dostoievski și Nietzsche au văzut în el sfîrșitul creștinismului: Dumnezeu a murit - cum să eviți, să ispășești, să îndrepti sau să desăvîrșești această pierdere? Atunci îl pune Barbey d'Aureville pe Huysmans în situația de a alege: „Gura pistolului sau picioarele crucii!“ Adevărata sau falsă dilemă? Dacă omul, cum spune Kirillov, n-a făcut pe parcursul secolelor decît să-l imagineze pe Dumnezeu pentru a scăpa de disperare, n-ar trebui în sfîrșit să se sinucidă, dacă vrea să meargă pînă la capătul noilor sale convingeri? Antichitatea greacă și romană, conform predilecției sale eudemoniste, justificase sinuciderea ca o „ieșire rezonabilă“, ca mijlocul cel mai sigur de a evita inconvenientele inutile. Stoicismul îi conferise o funcție etică, încredințîndu-i rolul de a garanta demnitatea înțeleptului. Întreaga tradiție războinică a Japoniei, ritualizîndu-i practica, codificase relația sa cu onoarea și abnegația. Dar, începînd cu romantismul, apărea o problemă nouă: fie că izbutește să confirme nihilismul, fie că urmărește să-l depășească, moartea voluntară face de acum parte dintr-o bătălie spirituală, ea nu mai depinde numai de circumstanțe și de conveniențe, de dispoziție sau de moravuri, nici de o artă sau de o datorie de a muri cum se cuvine - ea devine dovada unei deziluzii esențiale, ea se confundă cu exercițiul gîndirii ce-și formulează concluziile. Act filozofic pur, spune Novalis. Problema prealabilă, spune Camus. Singura cu adevărat serioasă și care trebuie rezolvată înaintea tuturor celorlalte, de cînd moartea lui Dumnezeu ne interzice să o eludăm alienînd suveranitatea voinței umane. Ne putem simți logic constrînși să ne sinucidem, începînd de la un anumit nivel de luciditate? Într-o lume fără altă viață decît aceasta, fără altă voință decît cea a fiecărui individ, doar omul devine de acum judecătorul întregii existențe, ce stă în echilibru pe tăișul deciziei sale. Acolo unde strălucea omnipotența divină, o implozie vertiginoasă a dat naștere hăului sinuciderii nihiliste, gaură neagră care poate înghiți absolutul libertății.

Dar pe acest Dumnezeu, Japonia nu l-a cunoscut; ce ar avea de suferit de pe urma dispariției sale? Noi n-am conceput niciodată, constată Akutagawa, o Ființă atotputernică și supremă care să fi meritat să fie asasinată! Revolta metafizică, cea care în două secole a sfîrșit prin a întuneca cerul Occidentului, ar fi putut deci rămîne un eveniment îndepărtat. Și așa îl și vedeau autoritățile epocii Meiji: *wakon yosai*, voiau să conserve spiritul Japoniei și să împrumute din vest, pentru a-i rezista mai bine, doar tehnicile militare și industriale. Presimțeau ele deja tot ceea ce ideologia occidentală va vehicula ca subversiv și corupător? Ele considerau încă creștinismul ca o forță cuceritoare și se temeau mai ales, amintîndu-și Shimbara, de disensiunile pe care el le-ar putea din nou crea. Au fost surprinse să constate că această credință a străinilor își pierduse mult din ardoare. Nu era nici un pericol să-l lași pe misionari să predice, dar alte pericole apăruseră treptat: mai de temut decît catehismul erau toate acele mii de episoade răzlete ale odiseei unei libertăți în căutarea ei înseși, romanele. Au înțeles curînd că ar fi imposibil să disocieze tehnica de

În Japonia

știință, știința de instituții și instituțiile de idei și moravuri. Din aproape în aproape, întreaga civilizație occidentală, cu cortegiul său de contradicții, enigme și seducții, se infiltra. Curiozitatea, curajul: aceste calități atât de japoneze își găsiră atunci o întrebuintare, spiritele superioare trasară între est și vest drumuri încă nebatute și se străduiră să parcurgă în câteva decenii etapele pentru care oamenii din Occident avuseseră nevoie de două secole pentru a le depăși. Mulți se loviră de eșec și dispărură, dar toți dobîndiră sentimentul cutezanței, al tragicului pe care le poate comporta gîndirea. Literatura ultimilor ani ai perioadei Edo oferă imaginea unei lumi extenuate: teatrul decade în melodramă, poezia se anemiează, iar romanele, oscilează între moralismul cel mai greoi și frivolitatea vană. Prin piesele lui Shakespeare și Goethe, prin poezia lui Baudelaire, prin romanele lui Tolstoi, cititorii noii Japonii vor evalua supremația primejdioasă pe care cărțile o pot exercita asupra destinului omenesc.

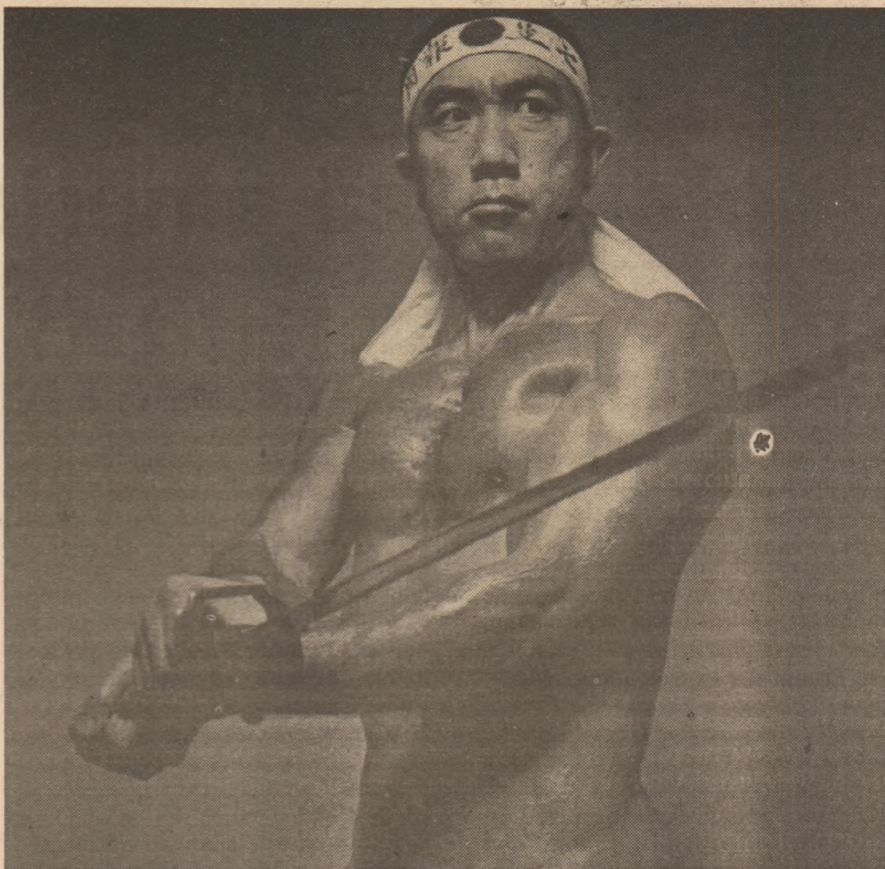
ESIGUR că Mishima nu s-a legănat niciodată în falsă speranță de a reuși: ce miracol l-ar fi putut salva? Din capul locului, intenția sa a fost suicidară și întreaga aventură politică, de altfel ardentă și sinceră, în care și-a îmbrăcat dorința de moarte, pare a fi fost concertată în vederea finalului: procedeu de romancier, obișnuit să construiască o intrigă de la coadă la cap. Evenimentele vor urma pînă la capăt un scenariu bine gîndit: Mishima a fost întotdeauna un scriitor minuțios, iar imaginația sa lucrează acum chiar asupra realității, nu mai compune fraze, ci fapte. Nu-i lipsește acestui roman trăit nici partea sa de romanesco: cu trei săptămîni înainte de ziua fixată, Mishima le ceru lui Ogawa și celor doi Koga să jure că vor supraviețui - numai Morita îl va urma în moarte. Or, acest robust și liniștit student al universității Waseda îi devenise prieten, și fără îndoială amant, după modelul samurailor din secolul al XVII-lea, ale căror pasiuni le istorisise Saikaku. A fost deci un *shinju* disimulat sub manifestarea publică și politică. Autorul *Confesiunii unei măști* știuse să spună totul, la nevoie, dar el învățase din *Hagakura* că iubirea devine tot mai profundă rămînînd secretă. Și aici, el a vrut să contracareze tendința modernă spre divulgare, spre devalorizarea sentimentului. Atent din instinct la psihologia freudiană a grupurilor, el știa de asemenea că echilibrul Societății scutului, cimentată precum clanurile de *bushi* sau comunitatea cavalerilor din *Parasifal* prin sublimarea pulsionilor homosexuale, n-ar fi rezistat la dovezi de faivoritism. Singurul privilegiu, foarte nobil și rafinat, pe care l-a acordat ființei pe care o iubea a fost acela de a muri împreună cu el.

După lungi preparative, acțiunea a fost iute și promptă, în ceva mai mult de o oră totul era terminat. În 25 noiembrie 1970, la ora 11 dimineața, Mishima s-a prezentat, însoțit de cei patru camarazi ai săi, la baza militară de la Ichigaya, în centrul Tokyo-ului. Fusese stabilită o întrevvedere cu generalul Mashita, șeful armatelor din est, în biroul său de la cartierul general al Forței de Autoapărare. Zece minute mai tîrziu, spre totală sa stupefacție, generalul Mashita, cu călș în gură, legat, luat ostatic, cu cuțitul la gît, se găsea la discreția lui Mishima. Cîțiva dintre subordonații săi, care au încercat să-i vină în ajutor, au fost respinși cu lovituri de sa-

bie - o sabie de preț, din secolul al XVI-lea, care, împreună cu două-trei săbii scurte, alcătuiau întreg arsenalul comandoului: precum insurgenții Ligii Vintului Divin atacînd în 1876 castelul Kumamoto, Mishima își făcea un punct de onoare din a nu folosi decît arme albe. El își expuse atunci condițiile: viața ostaticului va fi cruțată dacă militarii bazei, circa o mie de oameni, se vor aduna pentru a asculta în liniște un discurs care le va fi adresat din balconul în care dădeau, la primul etaj, ferestrele biroului.

În ultimul act al lui Mishima, scena balconului a fost deci cea de-a doua. El a apărut acolo, exact în soarele amiezii, la zece metri deasupra acelei mulțimi fremătînd de uimire. I-au văzut mica siluetă, strînsă în uniformă inventată de el, sărînd brusc pe parapet, redresîndu-se. Cu miinile în șolduri, el își începu discursul. Liniștea absolută pe care o ceruse nu mai face parte din epoca noastră: elicopterele poliției și ale presei, du-te-vino-ul mașinilor, sirenele ambulanțelor, i-au acoperit de mai multe ori discursul. Dar chiar dacă ar fi fost auzit perfect, nu ar fi fost înțeles mai bine și nici primit mai bine. Considerațiile sale asupra articolului 9, asupra spiritului național, asupra idealului militar, asupra decadenței moderne, au părut confuze, abstracte. Apelul său către mulțimea de soldați n-a cules decît diferența și ostilitatea lor. I-au răspuns sarcasme, glume proaste: „Dă-te jos de acolo!”, „Destul!”, „E nebun!”. Acest proiect de rebeliune militară, menită să impună abolirea Constituției, a fost luat imediat drept ceea ce era: o himeră a unei ficțiuni politice. Mishima își pierdu răbdarea: „Liniște! Ascultați. Un bărbat face apel la voi. Sînteți bărbați? Războinici? Va fi careva dintre voi alături de mine?” Această întrebare lansată din toate puterile: sînteți voi bărbați? (dar tu, tu ești bărbat?) este exact ceea ce, venită din inconștientul său, îi tulburase toată viața cu o fascinație a virilității. Sacrificiul său iminent va fi singurul capabil să-i dea un răspuns și să o reducă la tăcere. Bărbatul pe care îl căuta numai în el, va trebui să-l găsească, în pîntecul său deschis, pentru a-l arăta tuturor. Rosti atunci cuvinte de resemnare și de dispreț: „Văd că nu sînteți bărbați. Nu veți face nimic. Nu-mi mai fac iluzii în ceea ce vă privește.” În final, strigă de trei ori: „*Tenno Heika banzai!* Trăiască împăratul!” - cu brațele depărtate, miinile în mînuși albe întinse spre cer. Apoi l-au văzut dispărînd.

Se întoarse în biroul generalului Mashita. Fără să aștepte, își deschise tunica; torsul său, pe care vîrsta n-avusesese timp să-l ofilească, era gol. Își scoase pantofii, ingenunchie pe jos, la doi metri de ostaticul încă legat pe scaun. Își desfăcu cureaua și își îndoi pe pulpe partea de sus a pantalonilor. Toate aceste gesturi, adesea visate și repetate - acum pentru ultima oară. Se instală în poziția așezat, pe călcîie. Apucă o dăgă, al cărei virf îl lipi de piele în partea stîngă. În spatele lui, Morita, cu fruntea nădușită, rotea sabia, gata să-i dea lovitura de grație. De trei orim Mishima scoase strigătul ritual: *Tenno Heika banzai!* Apoi trase aer în piept. Expirînd cu un strigăt violent, înfipse dăgă. Cu amîndouă miinile, el împinse oțelul în pîntec, pe sub buric, spre partea dreaptă. Interminabil traseu de cîțiva centimetri, prin tumultul durerii, în singe, în organe, în materiile din intestine. În sfîrșit, Morita îi dădu o lovitură de sabie, dar mîna îi tremura și trupu lui Mishima se prăbuși: oțelul îi tă-

Mishima cu sabia tradițională. Pe banderola de pe frunte e scrisă devisa „Șapte vieți pentru a sluji patria“.

iase adînc umărul. O a doua lovitură greșită pătrunse în carnea încă vie. La a treia încercare, grumazul fu tăiat - și tresăririle trupului devastat încetară. La rîndul său, Morita își scoase tunica, se așeză pe călcîie, apucă dăgă înșingurată. Nu-și făcu decît o ușoară tăietură - dintr-o singură mișcare, Furu-Koga îl decapită. Supraviețuitorii comandoului luară capetele, le așezară lingă cele două trupuri, în mirosul violent al carna giului săvîrșit. Apoi îl dezlegară pe generalul Mashita și se predară poliției.

Orice ființă este un labirint

EVENIMENTUL, spectacolul am putea spune; a devenit de îndată hrană pentru presă, iar șocul s-a repercutat în multiple ecouri: Mishima dorise și aceasta. La început, n-au înțeles nimic: „Eu cred, a spus Primul ministru Sato, că a fost cuprins de un acces de nebunie subită.” Apoi, au început să înțeleagă prea mult, în orice caz să explice prea mult, interpretările proliferau, fiecare în felul său parțial adevărată. Gestul lui Mishima apărut treptat în difișită sa complexitate, ca o operă îndelung visată, meticolos elaborată: text polifonic, reunind motive diverse și rezumînd contradicțiile vie ale unei ființe.

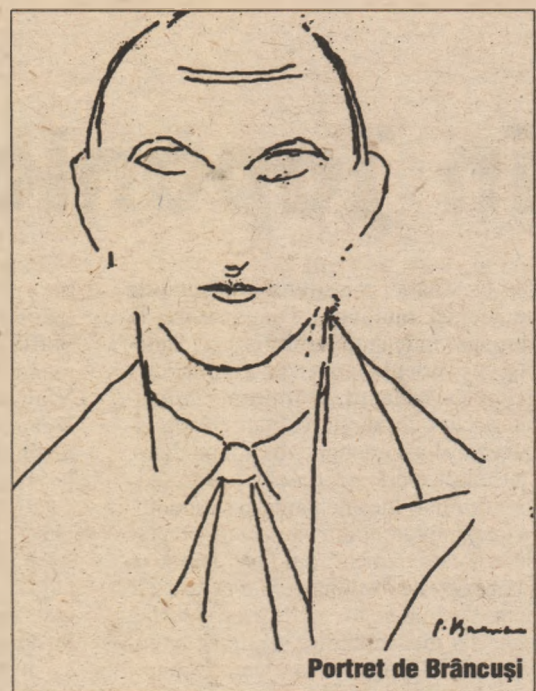
Temele politice și ideologice, în registru acut, sînt cele mai clare, cele mai emfaticе - dar mai insistente este registrul grav, obstinat, al sadomasochismului inițial, care conferă acestei puneri în fapt frenezia sa deosebită. Transgresiune deliberată, într-un stil pervers - dar modelată după logica nevrozei, care obține de la subiect ispășirea fantasmei, transformîndu-l în victimă a plăcerii sale. Acelui *shinju* de dragoste care-l leagă de Morita i se adaugă *junshi* ul care-l face pe Mishima să regăsească în moarte tradiția defunctă, suveranitatea abolită, eroii uitați. Sinucidere de adolescent care nu vrea să supraviețuiască visurilor sale distruse și care refuză să se adapteze unei societăți pe care pretinde că o disprețuiește - sinucidere totodată de om îmbătrînit, care-și are deja plăcerile sale, succesele, bucuriile rămase în urmă și care se resemnează să se sustragă declinului pe care i-l promite viitorul. Dar avea încă totul pentru a fi fericit? O rațiune în plus de a părăsi viața, nu fără regret poate, dar fără rănchiună. Așa gindea și Plutarh: un om trebuie să știe să se retragă atunci cînd se află în posesia tuturor bunurilor. Să dispari la apogeu, frumoasă decizie.

Pentru un suflet care se consacră grandorii, ca Mishima, fericirea nu-i poate fi de ajuns, datoria supremă e de a trăi, conform preceptului nietzschean, în așa fel încît să poți avea la timp voința de a muri și onoarea de a desăvîrși cu propria mîna cercul perfect al unui destin ales.

Deci, suprem elan spre culmile voinei? Sau mai curînd, fascinație romantică a abisului? Nu mai puțin decît cutezanța eroică, motivele autopedepiririi se lasă discernute în ițele motivațiilor. Realizezi că acest soldat întîrziat are nevoie să ispășească mai întîi minciuna parțială care, în 1945, l-a scutit de serviciul militar, făcîndu-l să treacă drept tuberculos - și apoi toată această literatură, prea iubită, care l-a făcut să-și piardă individualitatea în spatele măștilor fanteziei sale. Ar fi vrut în sfîrșit să creadă că și-a găsit crezul, dar virtutea războinică nu e, pînă la urmă, decît cel mai seducător dintre rolurile în care imaginația sa se complăce. De la romantici incoace, un scriitor nu-și compune mai puțin atitudinile decît frazele: Mishima își dă silința în această privință, el vrea să devină statuie, monument. Dar în același timp, opera sa, numai sinceritate și transparență, se încapățînează să nu ascundă nimic din culisele acestui teatru. El ar fi uneori gata să ridice cel dintîi de pozele sale, dacă moartea n-ar fi acolo pentru a chema pe toată lumea la seriozitate. Sau mai degrabă, nu e moartea cea care face ca nimic să nu fie serios aici, pe pămînt? Și-a compus ultimul act ca să moară: cu acest preț el și-a dobîndit o identitate irefutabilă. Măcar dacă ar crede în adevăr - dar el gindeste, ca și Nietzsche, că în lumea aceasta nu există decît aparențe și interpretări. El va muri deci ca soldat al Imperiului. Sau ca scriitor jucîndu-se de-a soldatul? Dacă e gata să plătească atât de scump ultima dintre măștile sale, e pentru a ispăși golul pe care visul l-a lăsat în el, pentru a-și satisface nevoia de a pedepsi vanitatea imaginarului, care i-a fost tortură și delectare. Va avea în plus satisfacția de a mai juca încă un rol: iată-l cenzor confucianist, biciuind moravurile vremii. Moartea sa va fi reproșul care se referă la toate și pe care îl adresează tuturor: împăratului în primul rînd, infidel față de suveranitatea sa, națiunii decăzute din tradiția sa, soldaților nedemni de armele lor, lumii moderne înjosite și degradate, tuturor celor care cred că trăiesc și nu știu să moară.

În românește de
Andreea Mihail

B. FONDANE - o exegeză americană

Portret de Brăncuși

DOUĂ cărți apărute în România (în 1984 și 1985), una în Elveția (1971) și alta în Franța (1989), acesta era bilanțul exegezei fondaniene până acum, cînd, iată, putem saluta apariția eseului lui William Kluback, intitulat *Benjamin Fondane, a Poet in Exile*, la Editura Peter Lang din New York. Faptul că o asemenea carte vede lumina tiparului în Statele Unite mi se pare extrem de important pentru că, în acest spațiu, Fondane era pînă acum total necunoscut. Primul său exeget, John Kenneth Hyde, (*Benjamin Fondane, a Presentation of His Life and Works*, Librairie Droz, Genève-Paris, 1971), înregistra un singur articol consacrat filosofului, văzut ca discipol al lui Șestov și ca existențialist iredentist. Studiul lui Hyde are, pe lîngă meritul de a fi primul consacrat lui Fondane, și pe acela de a cuprinde o prezentare corectă a gândirii acestuia în orizont existențialist, precum și o analiză pertinentă a vocabularului său poetic francez. Puternic impregnat de metodologia structuralistă, la modă în anii '60, comentariul lui Hyde suferă însă de o anume inadecvare, altfel spus, geometria excesivă a clasificărilor și ierarhiilor sale nu corespunde spiritului de finețe atît de caracteristic lui Fondane.

Mult mai aproape de acest spirit este cartea semnată de Monique Jutrin (*Benjamin Fondane ou Le Périple d'Ulysse*, Librairie A.-G. Nizet, Paris, 1989), care se referă - din păcate numai dintr-o perspectivă biografică - și la perioada românească a autorului, atunci cînd el își semna lucrările B. Fundoianu. Rod al unor preocupări mai vechi, ce par a se fi concretizat pe măsura revelațiilor progresive produse de republicarea unor opere fondaniene sau de adunarea în volum a altora rămase în reviste sau chiar în manuscrise, cartea Moniquei Jutrin se impune prin perspectiva unitară adoptată asupra perioadei franceze, prin încercarea de a regăsi mișcările sufletului fondanian și antinomiile conștiente ale gândirii sale în figurile poetice din *Ulysse*, *Titanic* și *Le Mal des Fantômes*. N-am putea încheia această prea sumară introducere istorică fără a aduce un elogiu celui care nu doar a contribuit el însuși la exegeza fondaniană, dar a făcut-o posibilă și a stimulat-o printr-o generoasă și competentă activitate de editor: îl am în vedere pe Michel Carrassou, inițiatorul readucerii în actualitatea europeană a lui Benjamin Fondane.

B. Fondane, a Poet in exile este, dacă nu mă-nșel, a 16-a carte a lui William Kluback, profesor de filosofie la

Universitatea orașului New York, gînditor care, pornind de la neokantianismul anilor săi de formație, a ajuns la o concepție existențialistă, rafinată prin experiența literaturii și fortificată mereu prin trimiteri la primul text existențial - *Biblia*. Exeget cunoscut în America al lui Valéry, dar și al lui Kafka, William Kluback se apleacă acum asupra lui Fondane, a cărui descoperire a făcut-o în ultimii ani, împreună cu aceea a altor autori originari din Estul Europei, mai exact din România, precum Eugène Ionesco și Emile Cioran.

Cartea sa ne frapează încă de la început prin sumarul ei: parcă n-ar fi secvențele unui comentariu literar, ci capitolele unui roman sau ale unei biografii. Totul este adus într-un prezent etern care poate fi al ficțiunii sau al sintezei epice: „De la fericitul Sisif la melancolicul Sisif“, „Pașim împreună cu Fondane înăuntrul misterelor Răului“, „Acolo unde dragostea face casă bună cu frumusețea“, „În fața Istoriei, cu credință și indoială“, „O intîlnire fericită: Gaston Bachelard și Benjamin Fondane“, „Fondane își găsește iudeitatea“, „Benjamin Fondane ascultă cuvintele lui Norman Manea“. Caracterul epic al acestor titluri e semnul unei exegeze mai puțin obișnuite al cărei ton este departe de a fi neutru și ale cărei obiective nu sînt nici strict analitice, nici strict evocatoare. Nu avem de a face cu o biografie și nici cu o lucrare de critică sau de istorie literară propriu-zisă, ci cu un eseu de-a lungul căruia filosofia se ascunde în faldurile înțelepciunii, cu o meditație asupra vieții și operei lui Fondane, văzute ca un tot unitar, asupra scrisului fondanian văzut ca aventură existențială.

„Începem să vorbim despre gîndirea lui Fondane cu o credință care devine ghid...“, recunoaște William Kluback, enunțîndu-și astfel „sistemul de lectură“, cum ar fi spus Roland Barthes, și ilustrînd de la primele pagini caracterul *confesiv* al cărții sale. O bună parte din comentariul critic se clădește pe opoziția dintre „o gîndire înrădăcinată în calitatea indefinibilă a individualității și domeniul definibil, explicabil al elucidării categoriale“. Ca și Fondane, exegetul său e neîncrăzător în abstracțiuni și „absoluturi morale“ iar adevărurile rațiunii i se par descămate, sărăcitoare. A rămîne aservit acestora înseamnă să pierzi sensul existenței, al multiplicității contingenței și chiar al accidentului, „care imprumută mister, miracol și emoție vieții“. Cunoașterea este „doar un singur aspect al existenței umane, o pers-

pectivă singulară, o atitudine particulară și distinctă“. Mai mult, „iluzia înțeleasă ca o cunoaștere e la fel de adevărată ca și cunoașterea pentru realitatea noastră. Amîndouă sînt căi prin care descoperim mizeria omului“. Ideea lui Șestov că omul e pierdut dacă e dependent doar de cunoaștere pare să fi impregnat textele lui Fondane. În orice caz, pentru comentatorul său, „adevărul este născut în transcendență și revelat în existență“.

Iar poezia nu trebuie separată de adevăr. Poezia este, cu vorbele lui Fondane însuși, „adevărata existență, adevărul eliberator“ (*Feux traités d'esthétique*). În opinia lui Kluback, Fondane este poet „în toate discuțiile și comentariile“, în toată opera sa; dar nu în sensul că orice idee și-ar avea în mod obligatoriu originea într-un poem, ci în sensul că „orice intuiție la care ajunge într-un eseu emerge înnoită într-un poem“. Fondane a fost, de fapt, un vizionar, „un vizionar magnific“. A fost un poet „purta de imagini ce nu puteau fi stăvilite, de idei ce depășeau categoriile“. Exemplul lui Bachelard n-a făcut decît să-l încurajeze pe această cale. Cu toate că Șestov rămîne „figura directoare, centrul conversației interioare“ a lui Fondane, Bachelard îl fascinează prin rigoarea metodologică, pe de o parte, și, pe de altă parte, prin capacitatea de a explora reveria. În acest capitol, Kluback lansează o ipoteză interesantă cu privire la rolul lui Bachelard de a-l scoate pe Fondane din „colivia“ lui Șestov.

„Am fost discipoli. Sîntem discipoli și vom fi discipoli. Sîntem vizionari ai izvoarelor din care ne sorbim apa vieților noastre. Uneori această apă e dulce, alteori, amară. Sîntem discipoli, dar sîntem și maeștri“. Așa începe capitolul închinat prieteniei dintre Fondane și Șestov, precum și influenței celui din urmă asupra celui dintîi. Un altul, consacrat raporturilor între filosofia și poezia fondaniană începe cu distincția între *logos* și *mythos* și cu analiza moștenirii platoniciene, „plăcută pentru poeți și mingietoare pentru filosofi“. Sînt citați în continuare doi psalmi ai lui David, un poem de Pierre-Jean Jouve, un pasaj din *Critica Judecării* a lui Kant, sint pomenite o nuvelă a lui Norman Manea și *Moderata Propunere* a lui Swift. În alte pagini sînt invocați Camus, Kafka, Valéry, Bernanos, Italo Calvino, Dostoevski și, bineînțeles, Baudelaire, Rimbaud, Lautréamont. Autorul nostru are o adevărată voluptate a referințelor,

dar și inteligența de a le folosi pentru luminarea unor aspecte necunoscute sau neclare ale obiectului său de meditație și de studiu. Chiar în finalul cărții, el și-l reprezintă pe Fondane discutînd cu Norman Manea, un alt scriitor evreu originar din România, pe marginea textului celui din urmă, intitulat *Despre clovni: dictatorul și artistul*. Ne amintim că în concluzia altui eseu al său, cel închinat lui Jiménez (*Encounters with Juan Ramón Jiménez*, Ed. Peter Lang, pg. 95), William Kluback îl închipuie pe marele poet spaniol luînd act de teribilele dezvăluiri din cartea lui Christoph R. Browning cu privire la aplicarea „soluției finale“ în Polonia.

William Kluback este (așa cum îl vede el însuși pe Fondane și pe toți cei despre care scrie - altfel nu cred că ar mai scrie despre ei), un „conversaționalist“, adică un om angajat în dialog, un om care știe să asculte pe celălalt și să se lase inspirat de gîndirea lui. Opera lui Benjamin Fondane e abordată frontal, dar nu integral, cu alte cuvinte, se pornește de la texte comentate mai degrabă la nivelul frazelor decît al semnificațiilor de ansamblu, criticul neîntîrziînd asupra lor spre a le diseca, ci spre a prelungi gîndirea autorului. De fapt, Kluback ia asupra lui afirmațiile lui Fondane, și le aproprie pînă la a-și permite să conchidă în locul lui, adică să dea concluziilor lui un grad mai mare de generalitate, ca și cum ar voi să le verifice printr-o raportare la eternul omenesc. Acest comentariu generalizant are rolul de a „îmblîzi“ gîndirea autorului, de a o face asemenea, de a o „traduce“, de a o transmite. Criticul se retrage din cînd în cînd într-un „noi“ ce pare un refugiu, o formă de expectativă, dar care nu reprezintă decît un mod de a-și intensifica asumarea.

Morala acestui *Om* pare a fi o morală impersonală, dar este una insidios personală, este chiar modul criticului de a se înțelege pe sine și de a se explica prin intermediul altora: o variantă a dialogului interior. Cu aerul că generalizează observațiile punctuale ale autorului său, comentatorul le apropie de propria lui concepție. Are loc o *anamorfoză* caracteristică și exemplară în același timp, care face ca, în interpretarea lui Kluback, Valéry, Jiménez, Kafka sau Fondane să-și descopere tulburătoare asemănări.

Un fel de a spune că, în plină adieziune și admirație față de textele autorilor comentați, discursul critic se vâdește a fi destul de autoritar. El exercită un fel de dictatură tandră asupra textelor, o dictatură ce se insinuează în înseși liniile elogiului entuziast.

În orice caz, „sufletul convulsiv“ al lui Fondane a găsit un bun interpret în William Kluback.

Mircea Martin

Shine

DAVID HELFGOTT, originar din Melbourne, era considerat, la Royal College of Music din Londra, unul din viitorii mari pianiști ai lumii, succesorul lui Vladimir Horowitz. Și-a plătit un preț greu: demența. În 1984, cînd se împlineau 10 ani de cînd era internat într-un spital psihiatric, unde singura sa rațiune de a trăi, pianul, îi era interzisă, proprietara unui restaurant, care îl primise în localul ei din milă, l-a lasat să cînte la pian și miracolul s-a produs: printr-o suită de evenimen-

te, Helfgott și-a făcut întoarcerea triumfală în circuitul concertistic internațional.

I-au trebuit zece ani lui Scott Hicks, un regizor din Adelaide care nu avea la activ decît un singur lung-metraj, pentru a transpune pe ecran povestea acestui artist în filmul *Shine*. Hicks a încercat să înțeleagă căutarea disperată a pianistului genial de a se exprima mai bine și mai frumos decît toți ceilalți, cu prețul propriei distrugerii. Filmul - extraordinar de emoționant, de o mare forță vizuală -, demonstrează că David a fost victima unui tată prea protector, supraviețuitor al Ho-

locaustului, și care, din iubire excesivă, a tăiat contactul copilului-minune cu lumea, făcîndu-l prizonierul familiei. Cînd tînarul a încercat să rupă aceste legături, și-a pierdut echilibrul mental.

Filmul *Shine* - care de la premieră face rețete uriase, e candidat la mai multe premii Oscar, iar banda sonoră originală, cîntată de Helfgott, se vinde ca piinea caldă. În acest timp, eroul filmului își continuă, cu și mai mare succes, turneul de concerte. La premiera de astă-vară de la Adelaide, a participat și el, uluind publicul prin costumația și comportamentul său bizar.

Marin Sorescu - în memoriam

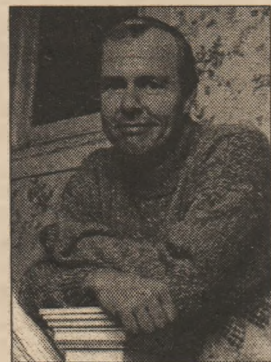
◆ În „Literární Noviny“ (Jurnalul literar) nr. 2 de la Praga, o pagină întreagă este consacrată memoriei lui Marin Sorescu, omagiat printr-un amplu articol semnat de Libuse Valentová și prin versiunea cehă a patru poeme din volumul *Traversarea (Kavafis, Căciula, Poveste, Dor)* realizată de Jitka Lukesová.

Kompromat

◆ „Kompromat-ul - document compromițător fabricat, - este un nou gen al presei scrise. El poate aduce faimă unui jurnalist care n-a făcut nici un efort să și-l procure, mulțumindu-se doar să publice ceea ce i-a fost furnizat de «fabricanți» - scrie „Novoie Vremia“, denunțând acest tip neliștit de „documente“ care au invadat presa rusă, în special publicațiile „Moskovski Komsomoleț“ și „Novaia Gazeta“ ale căror subiecte preferate sînt „demişcările“ oamenilor politici liberali. „Aroganță, aplomb, conținut moralizator absurd, megalomanie, maliție de prost gust, absență a dovezilor - iată din ce e constituit jurnalismul Kompromat-ului“ - scrie săptămînalul. Caracterizarea acestui tip de jurnalism se potrivește foarte bine și unor publicații de la noi, în special celei a lui C. V. Tudor.

Foc în munți

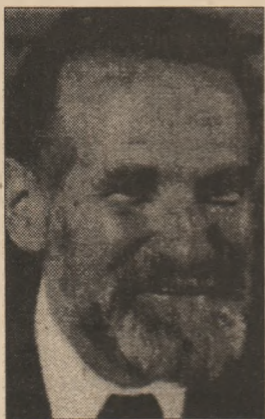
◆ Cu ani în urmă, Lumea a Treia era considerată un loc al sărăciei, inegalității, corupției, războaielor de guerillă și al escadroanelor morții. Mai recent, Lumea a

Treia s-a transformat într-o mare piață, interesînd țările bogate. De aceea pare turburătoare concepția despre această parte a lumii a scriitorului canadian Ross Oakland (în imagine) din noua sa carte *A Fire on the Mountains*. Cu un titlu imprumutat de la Pablo Neruda, cartea relatează experiențele lui Ross Oakland în calitate de corespondent al cotidianului „Glob and Mail“ în America Latină și în Africa din 1982 până în 1990.

Fascinația pentru Evul Mediu

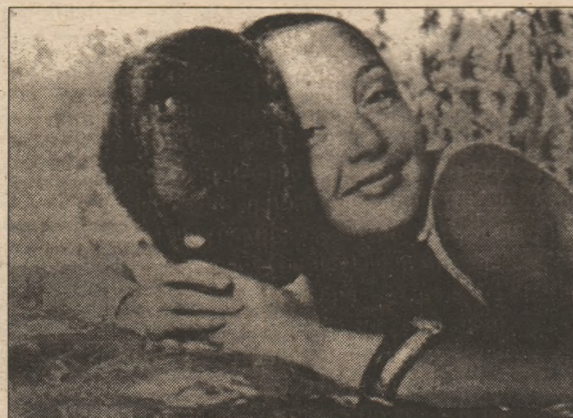
◆ Co-fondator al sindicatului Solidaritatea, Bronislaw Geremek este înainte de toate un mare

istoric, cu o pasiune specială pentru Evul Mediu despre care a scris mai multe cărți. Într-un interviu recent dat publicației „Tygodnik Powszechny“ din Cracovia el își explică interesul pentru această perioadă îndepărtată care face totuși parte din „trecutul nostru familial“. A o studia, spune

el, înseamnă să-ți recucerești o identitate într-o lume în care totul se universalizează. Nu întimplător marele public se interesează din ce în ce mai mult de Evul Mediu: apar nenumărate cărți cu acest subiect, adresate ne-specialiștilor, corurile gregoriene intră în topuri, concertele de muzică veche atrag mulți auditori... „În momentul în care, sub ochii noștri, se verifică utopiile liberale supunînd totul individualizării, apare nostalgia unei legături. Și Evul Mediu este epoca unei lumi de opinii comune, cu o religie și o misiune comună“. Dacă ar fi fost să trăiască în Evul Mediu, Geremek s-ar fi stabilit la curtea siciliană a împăratului germanic Frederic II (1194-1250), unde se amestecau influențe culturale evreiești, musulmane și creștine și unde exista respect pentru științe și arte.

Amantul

◆ La un an de la moartea Margueritei Duras, Angelo Morino a publicat la Editura italiană Sellerio cartea *Chinezul și Marguerite*, o biografie în care avansează ideea că amantul indochinez care a marcat viața scriitoarei - cel imortalizat în *Amantul* și în *Amantul din China de Nord* - nu ar fi fost iubitul ei, ci al mamei sale și, deci, adevăratul ei tată. În sprijinul acestei ipoteze, Morino urmărește raporturile mamă-fică în romanele durasiene, mărturiile din interviuri și chiar fotografiile, în care descoperă pe chipul scriitoarei și al fratelui ei mai mic trăsături asiatice. În imagine, Marguerite Duras în 1929.

Barrymore

◆ După ce a jucat la Festivalul din Stratford (Ontario) într-un „one-man show“ despre viața lui John Barrymore, Christopher Plummer a poposit cu spectacolul său în Statele Unite. El a dat câteva reprezentații la Mechanic Theatre din Baltimore, înainte de a ajunge pe Broadway, la New York. Spectacolul - considerat unul dintre cele mai bune din actuala stagiune americană - are la bază piesa *Barrymore*,

de William Luce, și se referă la ultimele zile din viața legendarului june prim (1882-1942), membru al unei familii de actori (frate cu Ethel și Lionel și bunic al lui Drew Barrymore). Piesa pune în evidență un om născut și crescut în secolul trecut, care nu s-a acomodat niciodată cu secolul XX, cu care a fost totuși identificat. Interpretarea lui Christopher Plummer este socotită o demonstrație de virtuozitate.

În sfîrșit...

◆ Colectivul Filarmonicii din Viena, una dintre ultimele orchestre numai cu instrumentiști bărbați, a votat în sfîrșit admiterea femeilor. Hotărîrea a fost luată după o ședință furtunoasă. De altfel, chiar noul cancelar al Austriei, Viktor Klima, ceruse orchestrei să admită și femei. Schimbarea a survenit după luni de intervenții ale unor proeminente personalități din străinătate, mai ales instrumentiste și soliste din Statele Unite, unde Filarmonica din Viena a întreprins un turneu la începutul lunii martie.

Existențialismul portarului

◆ În „London Review of Books“ e inserată o reclamă: cu 16 lire se poate cumpăra un tricou de portar de fotbal avînd nr. 1 pe piept și semnătura lui Camus pe spate. Reclama e însoțită de un citat din „singurul portar existențialist din lume“: „Am învățat repede că mingea nu vine niciodată din direcția la care te aștepti. Asta mi-a folosit mai tirziu în viață, mai ales la Paris, unde nu poți avea încredere în nimeni“. Nu se știe dacă Albert Camus a fost, așa cum

pretinde anunțul, portarul echipei Algeriei la un campionat mondial, dar e sigur că a jucat timp de mai mulți ani în echipa universității din Alger, pînă cînd a fost nevoit să-și întrerupă cariera sportivă din cauza tuberculozei. Fără această boală - a lăsat el să se înțeleagă mai tirziu - ar fi optat pentru fotbal și nu pentru scris.

În imagine, Albert Camus - în centru, jos, cu mina pe minge - împreună cu echipa sa, la Oran, în 1941.

Top danez

◆ În Danemarca, cele mai căutate cărți la secțiunea „Eseuri, documente“ sînt cele ce au ca subiect familia regală. Astfel, clasamentul întocmit de publicația „Borsens Forlag“ pe baza vinzărilor din librării situează pe locul I *O familie și regina ei* (Ed. Aschehoug) - o carte de interviuri cu membrii familiei regale, pe locul II - *Destinul obligă*, memoriile prințului Henri de Monpezat, soțul reginei Margareta II, iar pe locul III, volumul lui Morgens Rubinstein *25 de ani de domnie* (Ed. Montergaarden) dedicat jubileului reginei Margareta II.

Mark Twain la Oxford

◆ Operele complete ale lui Mark Twain au apărut în 29 volume ilustrate, prezentate fiecare de personalități precum Tony Morrison, Roy Blount Jr., Walter Mosley ș.a. Redactorul ediției este prof. Shelley Fishkin de la Universitatea din Texas care are convingerea că „prolificul, ireverențiosul Twain a văzut și ceea ce era mai bun și ceea ce era mai rău din America.“

Clauză

◆ Tara McCarthy, o catolică de 25 de ani, autorea manuscrisului *Aș fi putut dar n-am făcut-o. Memoriile unei fecioare*, a acceptat din partea Ed. Warner Bross clauza care o obligă să rămînă virgină pînă la apariția cărții, prevăzută pentru toamna aceasta.

Admiratorul lui Mao

◆ Săptămînalul „Asia Week“ prezintă două biografii recente ale ziaristului american Edgar Snow care, din 1938, i-a făcut cunoscuți pe Mao și pe comuniștii chinezi în Occident. *Anotimpul marii aventuri* de S. Bernard Thomas (University of California Press) și *De la vagabond la jurnalist* de Robert M. Farnsworth (University of Missouri Press) fac portretul simpatic al unui om complex, cu talent de scriitor și cu influență în mediile intelectuale, reabilitîndu-l pe Snow care, în timpul războiului rece, era considerat un pion manipulat de Pekin.

Scandal

◆ Recentă carte a Susannei Tamaro, *Anima mundi* (despre care am scris în nr. 9) a stîrnit deja scandal în Italia. Autoarea pretinde că a vrut să scrie o parabolă filosofică, dar criticii au văzut în carte un manifest politic cu tentă fascistă sau, pur și simplu, un roman prost. „La Repubblica“, sub semnătura lui Alfredo Giuliani, îi reproșează stîngăcia de concepție a celor două personaje principale, naratorul la persoana I Walter și maestrul său, Andrea, a căror relație ar fi trebuit să constituie nodul ideologic și dramatic al romanului. După experiența alcoolului și drogurilor, dezorientatul Walter îl cunoaște pe Andrea, un anticomunist fervent, în gura căruia S. Tamaro pune ideile de extremă dreaptă ale lui Julius Evola, teoreticianul „rasismului spiritual“ preluat de neo-

fasciști. Andrea, pentru care acțiunea e superioară artei, ajunge mercenar, asasin profesionist, apoi, sătul să ucidă, se face pustnic și în cele din urmă se sinucide. Răspunzînd în revista „Famiglia Cristiana“ acuzațiilor că această carte a ei e reacționară, Susanna Tamaro răspunde că a intenționat să provoace reacții scandalizate și că, de fapt, *Anima mundi* e scrisă împotriva tuturor fanatismelor, de stînga și de dreapta, ce au adus nenorocire acestui secol.

Andrei Siniavski

◆ Recent, într-o suburbie a Parisului, a încetat din viață Andrei Siniavski (71 ani), cunoscut scriitor rus disident care petrecuse șapte ani în gulagul sovietic. A. Siniavski a fost judecat în 1965 pentru scrierea unor lucrări „anti-sovietice“ și condamnat, împreună cu prietenul său, scriitorul Yuli Daniel, la muncă silnică într-un lagăr din Potma. După ce a fost eliberat, în 1973, A. Siniavski a primit azil politic în Franța.

Revista revistelor

Ghes

La Pitești apare, din 1991, o bună revistă literară, *CALENDE*. În caseta redacțională e trecut ca editor Consiliul județean Argeș. Dar, spune pe prima pagină a numărului 1-2/1997 redactorul șef Dumitru Augustin Doan: „În contul nostru n-a ajuns pînă acum nici un leu, interesul președintelui Consiliului județean de atunci fiind altul, să înlesnească un puci, în sensul că ne-a inventat o concurență care numai că nu ne-a linsat /.../ pentru a prelua revista. De atunci atitudinea celor /.../ din Conducerea Consiliului județean a pendulat între indiferență față de revistă și ordinare lucrături subterane“. Totuși, în ciuda „rinocerilor“, *Calende* continuă să apară cu sponsorizare de la B. C. R. și ai, slavă domnului, ce citi în ea. În acest număr ne-a atras atenția în primul rînd un poet pe nume *Florin Oancea*, ale cărui *Vigilii* sînt o revelație. Păcat că nu avem aici spațiu să cităm măcar unul dintre poeme, dar poate vom avea ocazia (dacă ne va trimite) să-l publicăm în paginile revistei. Apoi ne-au interesat cronicile literare semnate de Nicolae Coande, Mircea Bărsilă și Al. Th. Ionescu, dialogurile lui Octavian Soviany cu Gh. Grigurcu și al lui Marian Drăghici cu Alexandru Condeescu. A se observa că majoritatea redactorilor și colaboratorilor e formată din poeți - poate așa se explică admirabila lor nebulă de a scoate, în ciuda tuturor opreliștilor, o adevărată revistă de cultură. Și tot nonconformismul poezilor explică și publicarea unui eseu ce s-ar preta la comentarii malițioase - *Un nou paradis pierdut*, în care Dan Lungu face elogiul closetului ca spațiu de refugiu și al defecăției ca regăsire de sine. Serios. Cu referiri livrești (James Joyce, Henry Miller, Saul Bellow). Conștient că încalcă o interdicție dictată de bun simț, Dan Lungu nu se sfiește să afirme că, pentru omul post-modern „tracasat, angoasat, asaltat de tehnica, pervertit, hărțuit de ideologii“ ceea ce

face acolo unde se duce regele pe jos este „printre puținele acte autentice. Or, paradisul înseamnă în primul rînd autenticitate“. Autentic, mă rog, dar și de „profundă interioritate“, cum susține mai încolo?! Ca să zicem așa, e mai curînd o exteriorizare a „profunde interiorizări“ din intestine. „Eseul“ cu teoriile lui closetologice în registru grav e caraghios. ♦ Din revista *TOMIS* nr. 2 am citit mai întîi, ca și în aparițiile precedente, *Discuțiile etimologice* ale lui Petre Diaconu. Cel mai pasionant domeniu al lingvisticii are în colaboratorul revistei constănțene un cercetător erudit și inteligent. Ce face el acum? Ia din DEX ediția 1996 cuvintele menționate „cu etimologie necunoscută“ și ne face cunoscute ipotezele sale plauzibile. Un exemplu: *ghes* (din expresia „a da ghes“) pe care DEX-ul nu știe de unde să-l ia, e urmărit detectivistic prin Tache Papahagi pînă în albanezul *ngjes* și mai departe, în dicționarul albanezo-român al lui Șerban Tabacu, unde există un *ngjesh* = a indesa, a comprima, a tasa, rudă cu rom. *a înghesui* și *înghesuială*. Există și posibilitatea ca aceste cuvinte să provină și în albaneză și în română dintr-un etimon trac sau iliric. ♦ Alt text captivant din *Tomis* - confesiunile cunoscutului editor mîunchenez al românilor din exil Ion Dumitru, la editura căruia au apărut, printre multe altele, *Cetatea totală* de C. Dumitrescu-Zăpadă, *Insectele tovarășului Hitler* de Ion Caraion, *În serviciul mareșalului Antonescu* de generalul Ion Gheorghe... Într-o discuție cu Sorin Roșca (acesta din urmă și-a retras cu modestie din textul tipărit întrebările incitante, dînd astfel fluentă confesiunii), Ion Dumitru își povestește biografia aventuroasă. Aflăm, dintr-un prim episod că, pînă în august 1961, cînd s-a decis „să rămînă“ în Germania, a fost marinar și ocupa funcția de secund pe un remorcher-tanc. Împrejurările în care tinărul de 24 de ani s-a decis, într-o escală la Regensburg, să nu se mai întoarcă pe vas sînt relatate alert. Serialul se anunță încă unul din punctele de atracție ale *Tomis*-ului. Păcat doar că episoadele sînt prea scurte. Le așteptăm cu interes pe celelalte și - de ce nu - o carte care să reunească toate peripețiile acestui „idealist al exilului“.

Spovedanie prin presă

După jenantul spectacol oferit de C.V. Tudor pe Programul 1 al TVR, chestiunea imunității sale parlamentare face obiectul unui interesant articol semnat de dl. Bogdan Burileanu în *ROMANIA LIBERĂ*, din care cităm: „Dincolo de limbajul diplomatic al d-lui Meleşcanu și de piruetele labile ale lui Ion Iliescu, fostul partid de guvernămînt are, din nou, nevoie de unii care să efectueze serviciile murdare: insulte, scandaluri, amenințări, dezinformări sub aparență (și sub protecția) formulei pamfletare, afirmații neverosimile pe care orice om de bun simț este obligat să le evite. Într-un cuvînt: Vadim. Pragmatismul unei asemenea abordări nu-i exonerează pe practicanți de răspunderea morală. Chiar dimpotrivă (...) Este evident că în actuala ipostază, partidul lui Iliescu are nevoie de serviciile lui Vadim și acțio-

LA MICROSCOP

Luxul democrației

DACĂ Occidentul e realmente interesat în stabilitatea politică și socială din România, nu numai în vorbe, atunci acest interes ar trebui să se materializeze în ajutor palpabil, nu în vorbe de încurajare și ajutoare financiare care nu înseamnă mai nimic în raport cu actualele necesități ale țării noastre.

Democrația are un mic defect - costă. Asta n-am descoperit-o noi, ci autorii planului Marshall care au observat că țările europene care de-abia scăpaseră de experiența hitleristă se pregăteau să îmbrățișeze de bună voie și nesilite de nimeni experiența comunismului. Ceea ce se petrece acum în Albania nu e neapărat o dovadă că albanezii nu s-au depărtat suficient de comunism și că nu sînt încă în stare de democrație, ci că din pricina sărăciei populația a ajuns la exasperare. Cit de ușor se poate ajunge la război civil am văzut mai întîi în Iugoslavia, acum lucrurile sînt pe punctul de a se repeta în Albania. Și de astă dată fără a mai fi vorba de vreo deosebire culturală sau religioasă între cei care se află pe străzi și cei care vor să-i convingă să se potolească.

Cînd, cu ani în urmă, în Bulgaria dreapta a cîștigat alegerile și a trecut la reforme așteptatul sprijin din Occident n-a venit. Ce s-a întimplat după aceea se știe - socialiștii s-au întors la putere și i-au adus pe vecinii noștri în situația în care se găsesc astăzi. Bulgarii au îndepărtat guvernul socialist de la putere, dar asta după zile și săptămîni de grevă care a costat și mai mult economia și așa pirpirie a prietenilor noștri de peste Dunăre. Acum dreapta se pregătește să se întoarcă la putere, dar fără un sprijin cu ajutorul căruia să poată depăși criza îngrozitoare în care se află țări ca Bulgaria sau Albania nu se vor mai bucura de stabilitate prea curînd.

Stabilitatea de la noi e un fapt și ea ține și de scaunul pe care îl are ro-

mânul la cap la pagubă. La noi caritații n-au făcut ce fac albanezii deși mulți dintre ei au rămas în sapă de lemn încercîndu-și norocul la toate acele blestemății pe care parlamentul nostru a uitat să le scoată în afara legii. Ba unii parlamentari sau oficialități le-au dat o aură de credibilitate pe care oamenii de rînd din România n-au sancționat-o cu pietre, ca albanezii. Nu cred că românii n-au reacționat violent din cauză că sînt mai proști ca albanezii sau cu un temperament mai domolit. Nu cred nici că presa e cea care a descordat situația atacîndu-i pe Stoica și pe ceilalți de soțul lui. Pur și simplu concetățenii noștri au acceptat regula jocului propus de Stoica și în loc să sară cu parul au încercat să-și capete dreptatea cu ajutorul legii. Un observator occidental care ar fi vrut să vadă reacțiile autohtone la vreme de criză ar fi trebuit să studieze cele ce s-au petrecut înainte, în timpul și după scurta domnie a lui Stoica în România.

Mi s-ar putea replica la ceea ce spun despre respectul față de lege al românilor cu numărul mare de hoți și de călcători ai legii din ultima vreme. În raport cu duritatea perioadei în care ne aflăm așa zice că sînt mai curînd puțini cei care încalcă legea. Dar dacă vom ajunge la deznădejde, la demoralizare pentru foarte mulți dintre noi legile nu vor mai confa, ci supraviețuirea.

N-am auzit ca democrația să funcționeze în societăți în care pe primul plan ajunge lupta pentru supraviețuire.

Nu vreau să spun prin asta că mi se pare că Occidentul are vreo obligație față de noi. Sau că, dacă solicităm sprijin, trebuie să fim priviți ca niște europeni de categoria a 2-a.

Avem nevoie de acest sprijin pentru realizarea unui proiect politic în a cărui reușită ar trebui să fie interesat și Occidentul.

Cristian Teodorescu

nează în consecință. Cu nu prea multă vreme în urmă dl. Iliescu încerca să justifice asocierea PDSR cu partidul condus de Vadim Tudor explicînd că „guvernezi cu cine poți“. Între timp partidul condus azi de dl. Iliescu a ieșit de la guvernare. Cu toate astea slăbiciunea PDSR-ului pentru C.V. Tudor n-a trecut, în pofida faptului că acesta și-a insultat foștii și actualii aliați cu formulări dintre cele mai murdare sau punîndu-le în seamă fapte care l-ar fi făcut să se jeneze și pe un atentator înrăit la morala publică, necum pe niște oameni politici cu pretenții. Tot în *România liberă*, și în același număr de luni, 10 martie, dl. Corneliu Turianu scrie negru pe alb că extinderea imunității pentru fapte comise în afara domeniului politic trebuie sancționată indiferent dacă autorul lor e parlamentar sau nu. Imunitatea, consideră dl. Turianu, nu e o chestiune de o atît de mare gravitate încît ridicarea ei să necesite voturile a 2/3 din totalul deputaților și a 2/3 din numărul de senatori prezenți, cu alte cuvinte pentru o asemenea hotărîre ar fi suficient votul majorității membrilor prezenți, cu condiția respectării cvorumului de jumătate plus unu. „Totodată, mai afirmă dl. Turianu, se cer eliminări din regulamentele celor două Camere textele prin care imunitatea parlamentară este inadmisibil extinsă asupra soțului (soției) și rudelor parlamentarilor.“ Dacă această modificare se va produce, și sînt destule șanse pentru asta, nu mai e decît o chestiune de timp amen-
da penală care îl va astîmpăra pe C.V. Tudor de așa-zise pamflete, de fapt

niște atacuri la persoană pentru care un alt ziarist demult ar fi ajuns în pușcărie, conform legii votate în fostul Parlament referitoare la delictul prin presă. ♦ O mărturisire tulburătoare în același ziar din care cităm: *Un înalt ierarh ortodox rupe tăcerea: IPS Nicolae Corneanu, mitropolitul Banatului, face un act exemplar de penitență publică, mîrturisind că a colaborat cu Securitatea*. Din textul interviului acordat de mitropolit lui Ion Zubașcu reiese încă ceva și anume că actualul director al Băncii Religioase, dl. Ion Popescu, e un cuvios fost colaborator al Securității care obliga mitropolitul să colaboreze cu aceasta instituție. Sîntem curioși dacă dl. Popescu, fost director în Departamentul Cultelor în perioada comunistă, își va pune cenușă în cap și va spune *mea culpa* sau, dimpotrivă, va proceda aidoma altor confracți ai săi care s-au lăuat cu patriotismul acțiunilor pe care le-au săvîrșit la umbra sau din umbra Securității. În finalul convorbirii sale cu Ion Zubașcu mitropolitul spune: „Ai făcut un păcat, mărturisește-l și pocăiește-te! Cred că și cei care au făcut tot ceea ce au făcut în anii de dictatură comunistă ar trebui să recurgă la acest gen de părere de rău, de pocăință, de cerere de iertare.“ Ne întrebăm dacă blindul stareț de la Plumbuita, cel care, de dragul politicii de partid, era gata să bage dihonnia în Biserica în carei slujitor este, a citit această convorbire. Iar dacă a citit-o, dacă a înțeles ceva din ea.

Cronicar

România literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 19.500 lei; 6 luni - 39.000 lei; 1 an - 78.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: **grupul dragă print**
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.500 lei
La redacție: 1.000 lei